

Всеволод Нестайко

ПРИГОДИ ЖУРАВЛИКА

В КРАЇНІ СОНЯЧНИХ ЗАЙЧИКІВ

Повість-казка

ДІД МАНОЦІВНИК

Раз ти розгорнув цю книжку — ти вже прохилив двері в нашу казку. Здрастуй, друже! Заходь, будь ласка!.. Ми завжди раді хорошим гостям.

Але пробач, одійдем на хвилиночку вбік. Я мушу спитати тебе по секрету одну річ (щоб ніхто не чув):

— Як ти ставишся до рудих? Так, так, до рудих і веснянкуватих?... Це для нас дуже важливо...

Ні, ні, я нічого не думаю, але, знаєш, трапляються іноді такі, що ото бігають за рудим хлопчиком або дівчинкою і дражняться противними голосами: «Рудий!», «Рудько!», «Пожежна команда!...»

Але тепер я знаю, що ти не такий, що ти справжній молодець, і тебе спокійно можна вести у надзвичайну країну Ластовинію.

Ходімо!

Ось вона перед тобою — лежить на березі моря-океану, серед дрімучих лісів, синіх гір та золотих долин... Бачиш, які чепурненькі біленькі хатки, які квітучі садки, яке дивовижне місто з візерунчастими вежами!.. Чудова казкова країна. І незвичайна.

Жителі її — ластовини — геть усі руді й веснянкуваті. Веснянкуваті чоловіки й жінки, веснянкуваті дідусі й бабусі, веснянкуваті діти. І не лише люди — звірі й тварини в цій країні також веснянкуваті: веснянкуваті коні й веснянкуваті корови, веснянкуваті горобці й ворони, веснянкуваті слони, ведмеді й крокодили, веснянкуваті кицьки й собаки. Мало того — навіть комарі й мухи тут веснянкуваті. (Тепер ти розумієш, чому я тебе питав, як ти ставишся до рудих і веснянкуватих?)

Люди в Ластовинії тихі, мирні й працьовиті. Ластовини здавна любили трудитися. Вони вирощували чудові садки, що родили всі ягоди й фрукти, які тільки є на світі. В цих садках росли навіть такі дерева, яких не було більше ніде, — цукеркові дерева, що двічі на рік рясно вкривалися смачними шоколадними цукерками.

Ластовини дуже любили дітей, тому й саджали ці дерева, на втіху та радість малятам.

І, певне, саме тому в столиці Ластовинії Рудограді найбільшою і найважливішою спорудою, що стояла в самісінькому центрі міста, був величезний цирк. Такий величезний, що вміщав одразу всіх дітей країни.

Щонеділі для маленьких ластовинів там відбувалася грандіозна вистава аж у трьох відділеннях. До пізнього вечора на всю Ластовинію лунали тоді з цирку захоплені вигуки та веселий дитячий сміх. Не тільки діти, але й дорослі ластовини з усіх розваг найдужче любили цирк. Захоплення циркум було в цій країні, так би мовити, національною рисою. До речі, ти, мабуть, звернув увагу, що клоуни в цирку майже завжди руді. І ти, звичайно, не

догадувався, чому це так? Та тому, що клоуни — це ж здебільшого ластовини. Закінчивши циркову школу, найталановитіші коміки роз'їжджалися з Ластовинії по всіх країнах світу — працювати в цирках клоунами.

В Ластовинії вважалося, що найкраща, найкрасивіша і найдобріша людина тоді, коли вона весело й радісно сміється. Жарти й усмішка цінувалися тут понад усе. І найбільшим щастям було — дарувати людям сміх, радість...

Ластовинія завжди була вільна країна. І веснянкуватий народ не знав ні поневолення, ні гнобителів.

Та от одного разу в ластовинську бухту «Будь ласка», гостинно відкриту для всіх мореплавців, несподівано вдерлися чужоземні кораблі з чорними вітрилами. Це прибула військова флотилія з далекої заокеанської країни Хуліганії. Піратська армія хуліганців висадилась на берег і заповонила всю Ластовинію. Хуліганці почали грабувати й розоряти країну, знущатися з її жителів. Вони примусили їх день і ніч працювати і все, що виробляли ластовини, забирали й вивозили за океан, у свою Хуліганію.

Нестерпно страждали ластовини від сваволі жорстоких хуліганців.

Особливо тяжко жилося дітям. Хуліганці ненавиділи дітей. Мало того, що діти страшенно голодували, що вони давно забули смак не тільки шоколадних цукерок, а й звичайнісінького хліба, — хуліганці просто не давали малюкам проходу. Вони ловили їх на вулицях, били, цькували на них страшних чорних собак, яких привезли із собою з-за океану.

Не було для хуліганців більшої насолоди й розваги, як схопити на вулиці стрічного малюка і, штовхаючи, шпиняючи, б'ючи його, перекидати один одному, мов м'яч. Вони аж корчилися і захлиналися від реготу, дивлячись, як страждає і плаче бідна дитина...

Багато разів повставали ластовини проти влади хуліганців, намагаючись звільнитися і вигнати поневолювачів з своєї країни. Але щоразу хуліганці перемагали й жорстоко розправлялися з повсталими. Якось невідома сила допомагала хуліганцям, робила їх могутніми й непереможними, а ластовинів немічними й безсилими. І хоч скільки боролися ластовини — не могли вони подолати цієї ворожої сили. Дедалі менше й менше надій на визволення лишалося в них.

Однак дітей треба було якось рятувати. Бо хіба можна терпіти, щоб хуліганці так жорстоко кривдили малюків?

Ластовини ладні були всі загинути у боротьбі, але дітей це все одно не врятувало б...

Отоді-то на допомогу ластовинам і прийшов дід Маноцівник. Це був знаменитий на всю Ластовинію фокусник і дресирувальник, найстаріший артист Рудоградського цирку.

Півжиття він провів у тропічних лісах, ловлячи та приручаючи диких звірів, з якими потім виступав на цирковій арені. Ніхто не знав, скільки йому років. Але навіть найстаріші ластовини змалку пам'ятали його вже дідом. На обличчі в нього було стільки зморщок, що зовсім не видно було ластовиння — все воно ховалося у зморшках. Дід Маноцівник був дуже мудрий, і казали, що він навіть розуміє мову звірів та птахів і часто в лісі розмовляє з ними. Щоправда, ніхто цього не бачив, та, мабуть, все-таки недарма його звали Маноцівник, тобто чарівник, чародій. І недарма так легко він приручав і дресирував звірів.

Ластовини дуже шанували діда Маноцівника і тому одразу погодилися, коли він запропонував заховати дітей у дрімучому тропічному лісі. Там, у нетрях, він знав таку глуху місцину, оточену непролазними хщами, куди не добереться жоден хуліганець. Тільки дід Маноцівник знає туди дорогу. Там кінчається Ластовинія і починаються Сині Скелясті гори.

Хуліганці були просто ошелешені, коли, прокинувшись одного ранку, побачили, що з Ластовинії зникли діти. В усій країні не лишилося жодного хлопчика, жодної дівчинки. Хуліганці лютували. Вони обшукали всю країну і не знайшли навіть поламаної дитячої іграшки. Ніби в Ластовинії ніколи й не було дітей. Марно погрожували хуліганці знищити всю країну, якщо діти не віднайдуться. Ластовини мовчали, удаючи, ніби самі дуже схвильовані несподіваним зникненням дітей. А тим часом у глухих нетрях тропічного лісу на величезній світлій галявині виникла незвичайна колонія. За зубчастим дерев'яним парканом

височів великий просторий будинок. Круг нього були розкидані маленькі чепурні хатки, що потопали в зелені садових дерев. Далі тяглися грядки городів і великий лан.

Назвали колонію «Притулок маленьких друзів».

Крім діда Маноцівника та двох старих нянь, що доглядали зовсім маленьких дітей, дорослих у колонії не було. Будували колонію самі діти, без допомоги старших. Керував будівництвом дід Маноцівник.

Проте, чесно кажучи, без добрих помічників діти не впоралися б. А помічники у них були незвичайні.

Старий дресирувальник, мабуть, справді-таки знав мову звірів. Бо серед лісових мешканців у нього виявилось багато друзів. Саме вони й допомагали дітям будувати колонію. Кроти рили яму під фундамент. А каміння на фундамент носили з сусідніх скелястих гір могутні гірські орли. Хвостаті мавпи працювали верхолазами. Бобри валили дерева, обгризаючи стовбури з усіх боків. Дикобрази постачали гострі, міцні голки, що правили за цвяхи.

Але найбільше допомагали малим будівникам добродушні веснянкуваті велетні-слони, що були немов живі підйомні крани. Легко піднімали вони важенні колоди на будь-яку височінь. Без них діти навряд чи змогли б звести стіни великого двоповерхового будинку.

Добре жилося дітям у колонії — спокійно й безпечно. Ніхто їх не кривдив, ніхто не знущався з них. Правда, все їм доводилося робити самим. Самі вони обробляли землю, вирощували фруктові дерева, самі господарювали. Хлопчики працювали в саду і в полі, рубали дрова, носили воду з криниці — тобто виконували всю чоловічу роботу. А дівчатка готували їжу, мили посуд, лагодили одяг, прали білизну. Всім цим керували дід Маноцівник і няні.

Старий дресирувальник навіть влаштовував для них щонеділі циркові вистави, де в основному виступали дресировані звірі, які жили тут же, в лісі, і яких дід Маноцівник за короткий час навчив усіх циркових премудростей. Крім того, Маноцівник показував різні фокуси, а їх він знав безліч. Звичайно, то були чесні, хороші фокуси без усякого там відьмацького чаклунства і шарлатанства. Дід влаштував навіть гурток циркової науки, де вчив усіх, хто бажав робити фокуси і дресирувати звірів.

Одне було негаразд — діти дуже сумували за своїми батьками. Та й тут дід Маноцівник знайшов вихід. Раз на місяць він по черзі таємно приводив батьків у колонію. Батьки гостювали день-два і поверталися назад, щоб не викликати підозри в хуліганців. У колонії для батьків були спеціально відведені кімнати на другому поверсі. А оскільки дід Маноцівник любив порядок і справедливість, він завів книгу, в яку записував батьків, що приходили.

ВЕСНЯНКА

Всіх дітей, що жили в колонії, любив дід Маноцівник, до всіх однаково добре ставився. Але був серед них один хлопчик, з яким найдужче подружився дід і якого обрав своїм першим помічником. Хтозна, може, тому, що це був єдиний хлопчик, до якого не приходили рідні. Батьки та всі родичі його загинули під час повстання проти хуліганців, і хлопчик лишився сиротою.

Йому було дев'ять років, і звали його Веснянка. Кмітливий і моторний, він був улюбленцем усієї колонії. Ніхто ніколи не бачив, щоб він плакав, хоча йому, напевне, часто бувало сумно й гірко. Адже до всіх дітей, хай раз на місяць, та все ж приходять батьки та рідні, а йому навіть чекати нікого...

І, незважаючи на це, Веснянка завжди був усміхнений і веселий. А коли бачив, що хтось із дітей сумує — обов'язково вигадував яку-небудь кумедну штуку, щоб розважити, розвеселити товариша. І співав при цьому таку пісеньку

Хоч у нас у кожній хаті
Всі руді й веснянкуваті,
Та рудішого за мене
В світі цілому нема.
Я такий рудоголовий,
Рудовій, рудобровий,
Що рудою біля мене
Робиться вночі п'ятьма.

Ви, будь ласка, усміхніться,
Усміхніться — не баріться,
Бо нема нічого краще,
Ніж усміхнене лице.
Ви забудьте всі турботи
І беріться до роботи
Вам одразу стане краще.
Я кажу вам щиро це.

Я веселу вдачу маю,
Всіх сумних я розважаю.

Всі дуже любили Веснянку. І навіть лісові друзі діда Маноцівника, птахи й звірі, щиро потоваришували з хлопчиком. Він частував їх ласощами і часто бавився з ними.

Найближчими Веснянчиними друзями були слон Бреус і мавпа Мандрика. Клаповухий велетень Бреус, коли будували колонію, працював бригадиром слонів-крановщиків і ще тоді подружив з Веснянкою Сидячи на спині Бреуса, Веснянка подавав команди, і слон точно виконував їх. В парі з ними працювала й мавпа-верхолаз Мандрика. їхня дружба міцніла з кожним днем. Коли будівництво закінчилося, слон Бреус і мавпа Мандрика почали виступати в цирку діда Маноцівника, а у вільний час Бреус катав дітей на своїй широченній спині, а Мандрика смішила їх різними витівками.

Дід Маноцівник іноді дозволяв Веснянці невеликі мандрівки з Бреусом та Мандрикою в нетрі лісу. Хлопчик сідав слонові на спину, поряд з ним умошувалась мавпа, і Бреус, мов танк, продирався крізь тропічні хащі. То були цікаві, захоплюючі подорожі. Які чудернацькі рослини бачив Веснянка, яких дивовижних звірів зустрічав! Тут були квітки, на пелюстках яких міг спокійнісінько вмотитися здоровецький дорослий дядько, і манюні пташки завбільшки з велику муху; гігантські ящірки завдовжки в два метри і дерева не вищі трави...

Кожна нова подорож приносила хлопцеві нову радість — він дуже любив природу.

Одного разу троє друзів вирушили до лісу. Веснянці було весело, він наспівував пісеньку:

Гей, веснянки мої,
Ви ще й досі,
Ви ще й досі
У мене на носі.

Слон Бреус теж був у доброму настрої і бадьоро біг, махаючи хоботом. Вони навіть не помітили, що одійшли далеко від колонії...

І раптом пролунав постріл, потім другий, третій... Мавпа дико зойкнула й скотилася на землю. Слон Бреус зупинився як укопаний, потім почав осідати на коліна, важко зітхнув і повалився на бік. Веснянка впав у кущі. Вдарився й непомітив...

Коли він розплющив очі, то побачив, що над ним стоять троє здоровенних дядьків з

гвинтівками в руках. Веснянка одразу впізнав їх. Це були хуліганці Біль Каналія, Джон Дибуль і Том Павук, яких знала уся Ластовинія.

Біль Каналія був високий, худий, з гачкуватим носом і одним-однісіньким оком; Джон Дибуль — теж високий, але товстий, з патлатою чорною бородою і кульгавий, а Том Павук — дуже волосатий, з великим животом і довгими тонкими руками — справді схожий на павука.

Всі троє розглядали Веснянку і мовчали. Веснянка зіщулився, чекаючи страшної кари.

Нарешті Том Павук мовив:

— Гм... Звідки взявся тут цей рудий хлопчисько?

— Справді — дивно! Як він сюди потрапив? — підозріливо примружив своє єдине око Біль Каналія.

— Гов, ти! Ану відповідай, що тут робиш? Звідки ти тут узявся? — гаркнув Джон Дибуль.

Але Веснянка мовчав. Що він міг відповісти? Не виказувати ж таємницю колонії!

— Ти що, німий?! Говорити не вмієш? — ще дужче загорлав Джон Дибуль. — Відповідай, коли тебе питають!

Та Веснянка тільки мовчки похитав головою. Хай думають, що він німий!

— Стривайте, я, здається, зрозумів! — скрикнув Біль Каналія. — Мабуть, десь тут, у лісі, переховується ластовинська дітлашня. І цей хлопчик звідти.

— Он воно що! Ах негідники! — перебиваючи один одного, зарепетували Том Павук і Джон Дибуль. — Негайно веди нас туди! Зараз же покажи, де ховаються втікачі!

Побачивши, що Веснянка не рухається з місця, Джон Дибуль вихопив з-за пояса здоровенного ножаку і замахнувся на хлопчика:

— Ти що — нещастя захотів?! Веди, а то тут тобі й смерть!

Ще хвилина — і довелося б нам назавжди попрощатися з Веснянкою. Веснянка сам це добре розумів. Не варто було так безглуздо вмирати! І він підвівся й повів хуліганців у лісові хащі.

Та невже ти думаєш, що Веснянка повів їх у колонію? Ні! Веснянка ладен був краще загинути, аніж зрадити друзів. Він не тільки не повів хуліганців у колонію, а навпаки — вирішив завести їх у нетрі тропічного лісу, якомога далі від колонії. Іншого виходу не було. Так він хоч не даремно загине, а відведе небезпеку від друзів.

Веснянка йшов попереду, за ним — Том Павук, потім Біль Каналія, а останнім шкандибав Джон Дибуль. Руки Веснянчині були зв'язані ззаду міцним мотузком, кінець якого тримав Том Павук.

Про втечу годі було й думати.

Хуліганці йшли і хрипкими голосами щосили горлали на весь ліс:

Ми хоробрі хуліганці,
Хуліганці-грубіянці!
Бійка — наша праця!
Нас усі бояться

Гей, прохожі молодці,
Оддавайте гаманці!
Оддавайте гроші,
Поки ми хороші!

Той не вирветься із рук,
Кого держить Том Павук.

Любим бити ми дітей!

Чімбараси,
Бумбараси,
Тулумбаси,
Гей!

Бац! Клац! Тиць! — Беркиць! —
От і вся розмова.
І лежить наш ворог ниць,
Смирний, як корова.

За хвилину двісті куль
Випускає Джон Дибуль.

Любим бити ми дітей!
Стрики-брики,
Чикилдики,
Гречаники,
Гей!

Хто нас зустрічає,
Той одразу має
Вітер у кишені
Й лиха повні жмені.

Будь-який нестерпний біль
Зробить вам добряга Біль.

Любим бити ми дітей!
Стуки-грюки,
Баналюки,
Закаблуки,
Гей!

Бачиш, яка грубіянська і негарна пісня була в поганців-хуліганців. І співали вони її такими противними ревучими голосами, що аж зашпори у серце заходили.

Веснянка йшов, не оглядаючись, сумно похиливши голову. Не хотілося хлопчикові вмирати. Так дзвінко щебетали пташки в гущавині, так буйно цвіли в траві квіти, так весело світило сонечко, пробиваючись крізь зелене мереживо гілок! Хороше жити на світі! Невже це останній сонячний промінь у Веснянчиному житті? Прощай, любе сонечко! Прощай!..

Несподівано Том Павук дико скрикнув, і Веснянка відчув, що він випустив мотузок. Хлопчик оглянувся. Том Павук з усього розмаху вцідився носом у дерево. Щось засліпило його, і він нічого не бачив. Біль Каналія і Джон Дибуль теж крутилися на місці, затуляючи руками очі. По обличчях хуліганців бігали якісь вогненні сліпучі плями! І хоч троє хуліганців несамовито кричали та лаялись, проте були безпорадні, мов сліпі котенята.

Веснянка, переконавшись, що вони на нього не звертають уваги, кинувся тікати.

Довго петляв він лісом, щоб заплутати сліди. Раз у раз хлопець зупинявся й прислухався — чи не женуться за ним хуліганці. Але погоні не було чути, — мабуть, хуліганці все ще боролися з тією таємничою сліпучою напастю.

Лише пізно ввечері добрався Веснянка до колонії. Під час своїх мандрівок він добре запам'ятав дорогу і тому не заблукав.

Було вже пізно, але в колонії ніхто не спав. Усі хвилювалися, чекаючи Веснянку. І дуже

зраділи, коли, нарешті, побачили його.

Затамувавши подих, слухали діти розповідь Веснянки про страшну пригоду в лісі. А коли він розказав про трагічну загибель добродушного слона Бреуса та веселої мавпи Мандрики, діти дуже засмутилися. А сам Веснянка не витримав і заплакав. Діти вперше побачили, як Веснянка плаче. Йому так жаль було своїх вірних друзів, що сльози самі собою котилися з його очей.

В цю ніч хлопчик довго не міг заснути. Він лежав з розплющеними очима й думав. Думав про те, як важко жити в країні, де панують жорстокі хуліганці, які знущаються, грабують і вбивають ні за що. Невже так буде завжди? Невже ніяк не можна перемогти цих нелюдів? Невже не можна боротися з тією темною силою, яка підтримує їх?...

І дивно — дід Маноцівник немов прочитав ці Веснянчині думки. Веснянка не помітив, як старий дресирувальник підійшов до його ліжка, сів на краєчку і заговорив:

— Не сумуй, Веснянко, не сумуй, мій хлопчику! Недовго пануватимуть хуліганці на нашій землі. Недовго нам терпіти. Скоро настануть інші часи, повір мені. Ти знаєш, — забув тобі сказати, — я бачив учора сон, дивний, світлий, радісний сон. Немов гинуть лихі ворожі сили, валиться влада хуліганців і пропадає все темне і зле, що є на світі... І чомусь у цьому сні я бачив тебе, Веснянко, — ніби переживав ти якісь неймовірні пригоди (от не пам'ятаю тільки які!), з кимось боровся і когось перемагав. Я бачив тебе щасливим уві сні. Отже, не сумуй, хлопчику, я певен, що тебе чекають цікаві пригоди й великі радощі. Спи, Веснянко, спи...

Веснянка не міг зрозуміти, чи правду каже дід Маноцівник, чи просто так, щоб утішити, — але хлопчикові стало якось одразу легко, хороше і спокійно. Ніби чийсь ніжні ласкаві руки закрили йому очі, і Веснянка заснув...

...Минав час, і страшна пригода в лісі потроху почала забуватися, як забувається все неприємне й погане. Лише зрідка згадували про неї. І одне тільки дивувало і просто-таки збивало всіх з пантелику — що ж то таке засліпило тоді хуліганців і дало змогу Веснянці втекти? Що воно було — маленьке, блискавичне і сліпуче?

Всі сушили над цим голови, але так і не могли зрозуміти.

І залишалося це поки що нерозгаданою таємницею.

НЕЗНАЙОМЕЦЬ

Якось надвечір у ворота колонії постукав незнайомець. Він був маленький на зріст, сухорлявий, з великою головою.

І хоча вечір удався дуже теплий, незнайомець кутався в чорний оксамитовий плащ, а каптур низько насунув на лоб, як під час негоди.

Ворота одчиняв Веснянка.

В цей день він якраз чергував.

— Будь ласка, — люб'язно промовив Веснянка. Він був вихований хлопчик і знав, що навіть з таємничими незнайомцями треба поводитися чемно.

Незнайомець мовчав і тільки пронизливо дивився на Веснянку. Потім якось загадково усміхнувся, похитав головою і пішов у будинок.

А Веснянці раптом здалося, що в той час, коли незнайомець дивився на нього, він, Веснянка, спав, а потім прокинувся і ніби за ті кілька секунд бачив якийсь страшний сон...

І ще здалося Веснянці, що він уже десь зустрічав незнайомця, та й не один раз, але ніяк не міг згадати де. І тільки глибоко врзалось в пам'ять це неприродно біле обличчя, густо посипане пудрою, і очі — великі, чорні і якісь дуже дивні. Чому дивні? Веснянка раптом збагнув: ці очі НІЧОГО НЕ ВІДБИВАЛИ! Веснянка помітив, що вони не відбивали полум'я свічки, яку він тримав у руках. І зовсім не блищали. Наче то були не живі людські очі, а дві дірки, що зияли темнотою.

Та, незважаючи на всі ці дива, що, здавалось, повинні були вселяти страх, Веснянка

зовсім не з'явився незнайомця, а, навпаки, відчув цікавість до нього. І хоча хлопець мав зараз лізти в погріб по огірки (тому-то він і тримав у руці свічку), він не втерпів і пішов слідом за незнайомцем. Незнайомиць уже стояв біля столу діда Маноцівника, і той записував його в книгу прибулих. Веснянка мигцем глянув через дідове плече й прочитав:

«Пан Морок, проїздом, на три дні, кімната № 13».

В цей час незнайомиць знову подивився на хлопчика, потім, звертаючись до старого артиста, спитав:

— Це ваш син? Чи онук?

Голос у незнайомця був незвичайний — ніби звучав здалеку, з глибини підземелля.

— Так, пане Мороку, — поспішив відповісти дід Маноцівник, — тобто ні. Це сирота, але він дорожчий мені за сина. І, знаєте...

Старий хотів був одразу ж розповісти, який хороший хлопчик Веснянка, який він веселий і працьовитий, але незнайомиць уже одійшов од столу й почав підійматися сходами на другий поверх, де містилася тринадцята кімната. А дід Маноцівник, затнувшись на півслові, продовжував записувати щось у книзі — ніби й не збирався нічого розказувати незнайомцеві. Веснянка здивовано глянув на нього. Що таке?... Згодом дід розповідав, що він раптом забув, про що хотів говорити. Ніколи раніше з ним не траплялося такого. Як і Веснянка, він ніби заснув на кілька секунд і нічого не пам'ятав.

Пан Морок замкнувся в кімнаті. Звістка про його появу вмить облетіла всю колонію. Це, звичайно, мало всіх здивувати й збентежити, бо досі в колонію ніколи не потрапляли незнайомці. Але ніхто не встиг навіть подумати про це, бо всім раптом страшенно захотілося спати, хоча було ще дуже рано-тільки смеркало. І через кілька хвилин усі в колонії вже спали як убиті. Дехто не зміг навіть дійти до ліжка. Дід Маноцівник заснув за столом, чергова кухарка біля печі, а Веснянка скрутився калачиком на сходах, що вели на другий поверх.

І ніхто, звичайно, не бачив, як пізно вночі пан Морок вийшов з своєї кімнати, схилився над Веснянкою і довго дивився йому в обличчя. Між іншим, всім снилися цієї ночі кошмарні сни.

І — дивна річ! — всі прокинулися одночасно, в одну мить — на світанку, тільки-но зійшло сонце. А прокинувшись, одразу ж забули про таємничого незнайомця — ніби його зовсім не було в колонії. Єдине, що відчував кожен, — неспокій і хвилювання, немов хтось невидимий стежив за ним. І лише вдень, коли пан Морок вийшов у двір прогулятися, всі згадали про нього й про ті загадкові події, що сталися після його появи.

День був жаркий. Сонце пекло немилосердно. Діти знемагали від спеки і ховалися в тінь. А пан Морок прогулювався в тому ж чорному оксамитовому плащі з опущеним на обличчя каптуром. І так цей дивакуватий пан спокійнісінько походжав на осонні. Всі здивовано глипали на нього.

Та через кілька хвилин пан Морок знову зник у себе в кімнаті і жителі колонії знову забули про нього, ніби й не бачили його ніколи.

Три дні пан Морок прожив у колонії, і три дні повторювалось те саме. Колоністи думали про нього лише тоді, коли бачили його, а коли не бачили, він для них просто не існував. І щовечора, як тільки сутеніло, всі вони враз засинали, а прокидалися на світанку з першим промінням сонця — всі водночас. А пан Морок щодня по кілька хвилин гуляв у саду, ні на мить не знімаючи свого чорного плаща.

Та всьому настає кінець. Навіть найдивнішим і найнезрозумілішим речам.

Третього дня Веснянка підмітав підлогу в коридорі на другому поверсі.

Сонце сідало, надходив вечір, і в колонії вже почали засвічувати свічки. Коли Веснянка підмітав біля тринадцятої кімнати, він зачепив віником загублений кимось гудзик, і той підкотився під двері. Хлопець хотів вимести його з-під дверей, але не зміг.

Двері були прочинені, й Веснянка заглянув у кімнату... Те, що він побачив, примусило його здригнутися. По-перше, він одразу згадав пана Морока, тому що побачив його. По-друге...

Пан Морок стояв посеред кімнати в своєму чорному плащі, тримаючи в руці чорну хусточку. На хусточці яскраво-жовтими нитками був вишитий заєць — звичайний вухатий заєць, тільки жовтий. В другій руці пана Морока був кривий ніж. І цим ножем таємничий незнайомиць люто колов жовтого зайця, вишитого на хусточці. Веснянка аж очі витріщив від здивування — що за дурниця така?! Божевільний він, чи що?

В цей час незнайомиць, пробурмотівши якесь прокляття, різким рухом одкинув хусточку в куток кімнати, де стояв маленький столик, на якому горіла свічка. Тієї ж миті зі стелі спурхнули три великих нічних метелики породи «мертва голова» (Веснянка добре знав цих метеликів, в яких на спинці був узор, дуже схожий на череп).

Метелики схопили хусточку, пронесли її в повітрі і подали панові Мороку.

Веснянка навіть ущипнув себе, щоб упевнитися, чи не спить він. Та ні, він не спав.

А потім сталося таке, що хлопець ледь не вмер з переляку. Пан Морок пильно подивився на свічку. Веснянка добре бачив, що він не дмухнув, не махнув рукою, а лише подивився. І... полум'я свічки, немов зіщулюючись від його погляду, почало зменшуватись і поволі згасло. В кімнаті стало темно. Проте Веснянка й далі бачив незнайомця — постать його чітко вимальовувалася на тлі вікна. Ось Пан Морок знімає плащ. Ось він одкинув каптур, потягнув за рукав, і плащ впав на підлогу... Хлопчик мало не скрикнув і відсахнувся від дверей. Під плащем... **НІКОГО НЕ БУЛО**. Пан Морок немовби розтанув у темряві. І зразу очі Веснянки самі собою заплющилися, він поточився на підлогу і вмить заснув мертвим сном.

НЕСПОДІВАНКА

Прокинувшись уранці, Веснянка не міг збагнути, як це він заснув біля тринадцятої кімнати. Він добре пам'ятав, що вчора, замітаючи, підійшов до дверей і зазирнув у шпарку. Але що він там побачив і в яку мить заснув — згадати не міг. Правда, за ці три дні всі в колонії звикли до того, що сон знезацька зборює їх на ходу, і вже не дивувалися жодним несподіванкам, та Веснянку мучила цікавість: що він побачив там, за дверима, що?! Цілий ранок він сушив над цим голову, але марно.

Не допомогло йому й те, що він знову зазирнув у шпарку. В освітленій сонцем кімнаті на підлозі лежав чорний плащ, а пан Морок, мабуть, спокійнісінько спав у ліжку, якого не було видно. Настрій у Веснянки був тривожний. Ніби ось-ось мало статися щось несподіване й неприємне. І воно справді сталося, це несподіване.

Веснянка саме витягав відро з колодязя, коли раптом якась невідома сила враз примусила його кинути відро, що шубовснуло у воду, швидко побігти в дім, вискочити на другий поверх і постукати в тринадцяту кімнату. Дивуючись, він з жахом питав себе: «Що я роблю? Для чого?» — але ноги несли його самі, немов чужі.

— Заходь! Я чекаю тебе! — почувся «підземний» голос пана Морока.

Веснянка одчинив двері і зайшов. Спершу йому здалося, що кімната порожня. Та згодом він оглядівся і в темному кутку побачив того, хто його кликав. Пан Морок був уже в плащі, а каптур, як завжди, звисав на обличчя.

— Підійди ближче, хлопчику, — сказав він. — Не бійся, я нічого лихого тобі не зроблю. Навпаки, я хочу просити тебе, щоб ти мені допоміг. Я не скажу зараз, що від тебе вимагається. Ти сам побачиш. Тобі зовсім не важко буде це зробити. А в нагороду ти одержиш багато грошей. Згоден?

Страшні порожні очі пана Морока гостро дивилися на Веснянку. Від цього погляду по спині хлопчика поповзли мурашки. Він хотів уже сказати: «Ні, я нізащо не піду з вами!» — і втекти, але, сам того не бажаючи, пробурмотів:

— Так, так, я згоден і з радістю піду.

І тільки тоді, схаменувшись, додав:

— Але як же дід Маноцівник? Він не відпустить мене.

— Ну, це дрібниці, — вищирився пан Морок, — ми зараз домовимося з ним. Він не буде заперечувати.

Разом з паном Мороком Веснянка, наче уві сні, вийшов з кімнати і спустився вниз, до старого дресирувальника. Довідавшись, в чім справа, той дуже здивувався. Це було видно по його обличчю. І Веснянка сподівався, що дід зараз скаже: «Ні, пане Мороку, я, на жаль, не можу відпустити хлопчика з вами. Він мій перший помічник, і я без нього, як без рук». Але вийшло зовсім інакше. Дід Маноцівник неприродно посміхнувся і з покірною люб'язністю промовив:

— Ах, будь ласка, пане Мороку, будь ласка. Беріть хлопчика хоч назавжди. Він мені зовсім не потрібен.

Відчувалося, що він говорив зовсім не те, що думав. Потім старий признавався, що на нього найшло якесь затьмарення і він сам не розумів, як це сталося. Наче хтось інший говорив замість нього.

Але факт залишався фактом. Пан Морок домовився з дідом Маноцівником, і довелося Веснянці збиратися в дорогу. Це не забрало багато часу. Веснянка зв'язав у маленький клуночок всі свої речі: стоптані черевики, курточку, перешиту з маминої старої кофти, пару білизни та ще поламаний складаний ніжик, що дістався йому в спадок від батька.

І того ж дня вони вирушили в путь. Усі жителі колонії вийшли їх проводжати. В багатьох на очах блищали сльози. Всім було жаль розлучатися з Веснянкою.

ЧАРІВНЕ ДЗЕРКАЛО

І от уже лишилися далеко позаду і колонія «Притулок маленьких друзів», і узлісся, і Сині Скелясті гори. Ластовинія зникла за обрієм. Веснянка і пан Морок простували дорогою, що тяглася через безлюдний, спалений сонцем степ. Веснянка ледве плентався від втоми. Та пан Морок нізащо не хотів зупинитися, щоб перепочити.

— Нічого, нічого, потерпи. Скоро стемніє, і тоді одразу стане легко, — казав він хлопчикові.

І Веснянка нетерпляче поглядав, як поволі заходило сонце. Нарешті сонце сховалось, і землю оповив присмерк. Лише маленька смужка червоніла на крайнебі. То згасали останні сонячні промені. І тоді пан Морок враз махнув плащем. І хлопчикові здалося, що саме від цього зовсім погасло сонце й запанувала темрява. В ту ж мить пан Морок підхопив Веснянку на руки, і вони з шаленою швидкістю помчали вперед, крізь кромішню пільму ночі. Втоми як не було, та зате хлопця охопив моторошний страх, від якого хололо серце. Такий страх Веснянка відчував лише в кошмарному сні, коли несила ні поворухнутися, ні крикнути...

Летіли вони недовго — всього кілька хвилин. І от Веснянка вже стоїть на землі. Довкола знову височать гори. А прямо перед Веснянкою лежить озеро. На воді — жмурки од вітру. Хлюпочуть маленькі хвилячки, срібlisto переливаючись у місячному сяйві. Край берега шумить очерет. А посеред озера плавають дикі качки, крижні, пірникози. В осоці дере деркач. Кумкають жаби...

Пан Морок підвів Веснянку до самісінького озера. І раптом схопив за плечі й нахилив над водою. Крик жаху застряг у Веснянки в горлі. Невже він його зараз утопить!.. Але ні — пан Морок не збирався топити Веснянку. Він лише якусь мить тримав його над водою, потім відпустив. І тільки-но обличчя Веснянки відбилося у воді, як сталося диво. На очах у Веснянки це звичайне собі озеро застигло, ніби взялося кригою. Поверхня його зробилася рівна і нерухома, як скло. Птахи знялися й полетіли.

А озеро почало зменшуватися, зменшуватися і раптом піднялося і стало сторч. І вже не озеро це, а дзеркало в дерев'яній зеленій рамі, на якій вирізьблено очерет.

— Ну, от ми й прибули, — сказав пан Морок. — По той бік цього чарівного дзеркала — Країна Сонячних Зайчиків. Ми повинні пройти туди. Ти чув що-небудь про Країну Сонячних Зайчиків?

І хоча Веснянка ще як слід не отямився від переляку, він не міг стримати радісно-здивованої усмішки. Ще б пак! Звичайно, він багато чув про цю чудову країну.

Давно-давно, ще коли він був зовсім маленьким, його найулюбленішою грою було пускати маминим люстерком сонячних зайчиків.

Тоді хлопчик думав, що люди просто так, жартома, називають ту сонячну плямку сонячним зайчиком. Він не знав, що це справді зайчик — з довгими вушками, з лапками і маленьким куцим хвостиком — точнісінько такий, як живий заєць, тільки жовтий, сонячний, бо зроблений із сонячного проміння. Про це, коли хлопчик підріс, йому розповідала його стара бабуся, яка знала все на світі. Бабуся розказала йому і про Країну Сонячних Зайчиків, де вони живуть і звідки щоранку розбігаються по всій землі робити свої добрі діла. А вони роблять багато добра і завжди допомагають тому, з ким трапилась біда. Проте сонячні зайчики дуже скромні й не люблять, щоб їм дякували. Тому-то люди й не бачать, що вони — зайчики. А хіба станеш дякувати звичайній собі сонячній плямці! І країну свою вони засекретили. Ніхто не знав, де ця країна... Веснянка довго мріяв побачити сонячного зайчика. І одного разу...

Якось ранньої весни він прокинувся на світанку. Прокинувся, але очей ще не розплющив. І от відчув, ніби щось м'якеньке й ніжне злегка лоскоче йому обличчя. Веснянка ворухнувся віями і... І що б ви думали? Він побачив, що в нього на щоці сидить маленький сонячний зайчик, в одній лапці тримає малюпусінький золотий пензлик із сонячних промінців, у другій — золоте відерце з рудою фарбою. Зайчик умочав пензлик у відерце і малював на носі хлопчика веснянки. От тобі маєш — виявляється, веснянки на обличчях малюють сонячні зайчики! Щоб краще роздивитися зайчика, хлопчик розплющив очі. І в ту ж мить сонячний зайчик зник — він-бо думав, що хлопчик спить, тому й був такий необачний. Відтоді хлопчик дуже пишався своїми веснянками і всім розповідав, як він бачив сонячного зайчика. Він так часто про це розказував і стільки говорив про веснянки, що його кінець кінцем так і назвали — Веснянка. Та ніколи він не думав, що йому пощастить побувати в самій Країні Сонячних Зайчиків.

І раптом тривожна думка майнула у нього: чого це Морок хоче пробратися в Країну добрих сонячних зайчиків?

НАЧАЛЬНИК КАНЦЕЛЯРІЇ КОШМАРІВ

Отут, здається, настав час розкрити таємницю і розповісти, хто ж такий пан Морок.

Тож знай: пан Морок був не хто інший, як сам Начала ник Канцелярії Нічних Кошмарів і перший радник при дворі Королеви Глупої Ночі.

Як, ти не знаєш, що це значить? Авжеж. Ти ж бо ще нічого не знаєш про Королівство Глупої Ночі. То послухай. Глибоко-глибоко під землею, де вічна темрява й куди ніколи не пробивається сонячне проміння, заховалося це страшне королівство. Там, у величезному розкішному палаці, живе Королева. В неї довге чорне волосся, чорне обличчя, чорні руки і ноги — вся вона зроблена з темряви. Це Королева Глупої Ночі. Всі піддані її теж зроблені з темряви і такі ж чорні, як вона. Коли заходить сонце і згасають його останні промені, Королева насилає на землю своїх підданих і цілу ніч, до світання, над землею панує темінь. Королева ненавидить людей і намагається зробити їм якомога більше зла. Вона потурає підлоті та злочинам. І жалюгідні поганці-хуліганці, яких ти вже знаєш, користуються прихильністю і підтримкою Королеви. Під захистом Глупої Ночі вони чинять свої мерзенні діла — грабують, убивають, хуліганять. І Королева любить їх за це.

Є в королівстві одна установа, без якої Королева безсила. Це — Канцелярія Нічних Кошмарів. Начальник Канцелярії, пан Морок, — перший радник Королеви, щось на зразок прем'єр-міністра.

Пан Морок керує кошмарами — жахливими нічними видіннями. Кошмари являються людям уві сні й душать їх.

Ніщо так не тішить Королеву, як лиха робота кошмарів. Кожен з них — улюбленець Королеви.

Могутня Королева Глупої Ночі. Немає темної сили, яка могла б побороти її. Вона боїться тільки одного — світла. Тому так лякливо тікають її слуги на світанку, ховаючись у найтемніші закутки та щілини. І тому так глибоко під землею заховалася вона зі своїм королівством.

Жодна жива душа, що хоч раз бачила сонце, не проникала ще в Королівство Глупої Ночі — ні звір, ні людина. Вхід туди дозволявся лише для нічних створінь — кажанів, пугачів, нічних метеликів тощо. І кажуть, що тільки колись, дуже давно, якийсь старанний кріт, риючи собі нору, випадково потрапив у палац Королеви. Розлючена Королева наказала осліпити всіх кротів, щоб вони ніколи більше не змогли знайти дороги до Королівства Глупої Ночі. Відтоді всі кроти сліпі.

Прадавніми і найзаклятішими ворогами Королеви були сонячні зайчики, бо вони часто рятували людей від її підступів і завжди робили їм добро. Люто ненавиділа Королева сонячних зайчиків і всіляко боролася з ними. Та нічого не могла вдіяти. Адже сонячні зайчики бували на землі тільки вдень, коли ясно світило сонце й коли Королева боялася навіть носа вистромити на білий світ.

Щоправда, вдень Королеві допомагали її спільники — грізне плем'я хмаровиків-громовиків. Правив ними цар Грім, товстопузий та тріскучий, і цариця Блискавиця, худа, жовта й дуже нервова. Як і всі товстуни, цар Грім був неповороткий, вайлуватий і завжди не встигав за своєю царицею. Вона блисне, спалахне на все небо і — вже погасла, заспокоїлась. А він тільки тоді починає гримотіти і буркотливо верзти якусь нісенітницю. Через це вони часто сварилися і зчиняли більше галасу й гармидеру, ніж треба. Само по собі плем'я хмаровиків-громовиків було дурне й темне, але Королева Глупої Ночі підкорила його і примусила робити шкоду сонячним зайчикам та людям. Час від часу це темне плем'я збиралося на небі хмарами, затуляло сонце і влаштовувало грозу. Гримів Грім, блискала Блискавиця, хмаровики зливою кидалися на землю, намагаючись знищити сонячних зайчиків. Та сонячні зайчики були непереможні. Вони відважно йшли на бій, з допомогою свого найкращого друга Вітра розганяли хмари ворогів і примушували їх ганебно тікати. І знову небо ставало чисте, ласкаво всміхалося сонце, а сонячні зайчики, кожен з квіткою півників у зубах, ставали півколом і починали свій веселий танок, святкуючи свою перемогу. Здаля веселий танок сонячних зайчиків здавався людям привабливою різнокольоровою аркою, що звелася над землею. Люди називають її райдугою і вважають за щасливу прикмету. Між іншим, квіти півники мовою вчених звуться іриси, що означає — райдуга, веселка. Виходить, не дарма цим барвистим квітам дали таку назву.

Королева Глупої Ночі дедалі більше ненавиділа сонячних зайчиків. Вона тільки й чекала нагоди, щоб помститися їм. Одного разу до Королеви прийшов пан Морок, і вони замкнулися в палаці. Десять ночей вони не виходили звідти — про щось радилися. Десять ночей люди спали спокійно, і їх не душили кошмари, тому що пан Морок був зайнятий і не мав часу виконувати свої безпосередні обов'язки.

Ніхто, навіть найвірніші слуги Королеви, не знали, про що радиться вона з паном Мороком. І лише на десяту ніч стало відомо, що пан Морок придумав дуже хитрий і підступний план знищення Країни Сонячних Зайчиків. Але що це за план — було таємницею. Окрім Королеви й самого пана Морока, цього ніхто не знав і не повинен був знати. Пан Морок брався усе зробити сам. Тому-то цю справу й тримали в секреті. Лише в разі крайньої потреби начальник Канцелярії міг звернутися по допомогу до інших темних сил королівства, а також до союзників.

Головне полягало в тому, щоб пробратися в Країну Сонячних Зайчиків. А це було дуже нелегко! Шлях до цієї країни лежав крізь чарівне дзеркало. А воно мало таку надзвичайну властивість, що відбивало все підступне, зле й вороже. Найвигадливіший хитрун не міг обдурити чарівне дзеркало. Хоч яке б лагідне і невинне обличчя він мав, досить йому було

наблизитися до дзеркала — й одразу все ставало видно. Проникнути крізь дзеркало було неможливо.

Але в Країні Сонячних Зайчиків існував закон: раз на сто років до них у гості крізь чарівне дзеркало міг пройти який-небудь хлопчик або дівчинка і гостювати там один тиждень. Протягом цього тижня щасливий обранець міг, якщо забажає, навідатись додому, а потім знову повернутися в Країну Сонячних Зайчиків. Щасливець мусив мати не більше десяти років, і в нього на душі не повинно було бути жодного лихого вчинку. До того ж на обличчі неодмінно мало бути точно двісті двадцять дві веснянки — не більше й не менше. Про все це пан Морок вивідав уві сні за допомогою кошмарів у одної стодев'ятилітньої бабусі, якій у дитинстві пощастило побувати в Країні Сонячних Зайчиків.

Відтоді пан Морок цілий рік літав ночами по землі, шукаючи потрібну йому дитину. В багатьох країнах побував він і всюди схилявся над дитячими ліжками, пильно вдивляючись в обличчя дітей, що мирно, безтурботно спали.

І нарешті знайшов.

Ти, звичайно, вже здогадався, що то був Веснянка.

КРАЇНА СОНЯЧНИХ ЗАЙЧИКІВ

Тільки-но встиг подумати Веснянка, чого це заманулося панові Мороку пробратися в Країну Сонячних Зайчиків, як з темряви вилетів величезний пугач із зеленими очима, а за ним кілька кажанів. Пан Морок змахнув плащем, скидаючи його з себе. Пугач та кажани на льоту підхопили плащ і зникли з ним у темряві. Переляканий Веснянка оглянувся, шукаючи пана Морока. Але той щез. Хлопчик тільки встиг помітити, наче якась тінь майнула від плаща і шугнула в кишеню його курточки. Та Веснянка зразу ж забув про це. І про пана Морока також забув. Він тільки бачив перед собою дивне дзеркало, що світилося жовтуватим світлом. Якась невідома сила тягла Веснянку до цього дзеркала. Він підійшов до нього впритул.

Просто перед очима хлопчика виблискувало гладеньке дзеркальне скло. Але якийсь таємний голос шепотів Веснянці: «Йди, йди вперед!» Підкоряючись цьому голосові, хлопчик ступив крок і мимохіть зажмурився, думаючи, що от-от стукнеться лобом у скло. Але ні! Він легко пройшов крізь дзеркало, немов крізь одчинені двері. І йшов, і йшов далі. Втім, навряд чи можна було сказати, що він ішов. Переступаючи ногами, він ніби летів, плив у повітрі без будь-якого напруження та зусиль. Тіло його було легке, невагоме, як уві сні. Спочатку Веснянка нічого не міг побачити перед собою. Він рухався в якомусь жовтому золотистому тумані.

Потім цей туман поволі розсіявся, і Веснянка побачив Країну Сонячних Зайчиків.

Хлопчикові здалося, що він потрапив у величезний незвичайний квітник.

Ніколи в житті він не бачив такої сили-силенної квітів одразу і таких різних. Та деінде це було й неможливо. Навіть у найбільшій оранжереї найкращого ботанічного саду. Тому що поряд з першими тендітними квітами весни — пролісками — тут росли пізні осінні айстри та хризантеми, що цвітуть аж до самих морозів.

Всі квіти, які тільки є в природі, квітували тут одночасно. Стрункі гордовиті іриси й сором'язлива матіола, що розгортає свої пелюстки й починає пахнути лише в темряві. Самозакохані нарциси та скромні чорнобривці. Розкішні ясночервоні канни і непомітна кімнатна примула. Тендітна болотяна незабудка мружила свої голубі оченята поряд з мужнім едельвейсом, що живе високо в горах у захмар'ї і не боїться ні вітру, ні холоду. Барвисті братки виглядали з-за пишних півоній, а садові ротики кумедно відкопилювали рожеві губи. І тихенько здригалися срібlistі дзвоники конвалій... На перший погляд здавалося, що квіти ростуть тут безладно, як у лісі або в полі. Та коли Веснянка придивився, то побачив, що, переплітаючись між собою, квіти утворюють надзвичайно химерні будиночки — з вікнами, з дверима, з красивими ганочками та верандами. Саме в цих квіткових хатинках і жили сонячні

зайчики.

Веснянка зупинився біля першої хатинки. За невисоким парканчиком із стокроток починався квітковий сад.

Уздовж доріжок, посипаних жовтим пилком, рівними рядами виструнчилися рожі, лілеї, троянди, гладіолуси, жоржини. Під ними, немов кущі під деревами, росли фіалки, підсніжники, настурції. А в глибині саду, на березі невеликого дзеркального озера, посеред якого виднілася плавуча альтанка з латаття, стояв будиночок. Точніше, не стояв, а ріс будиночок. Тому що це був великий кущ жасмину, віти якого химерно сплелися й утворили стіни, вікна, дах і навіть вежу над дахом, а на її вершечку, ніби флюгер, погойдувалась на тоненькій ніжці біла квітка. На вікнах були мереживні занавіски з конвалій, а за підвіконня правили чорнобривці. Веранда була з волошок. На веранді, розсівшись у кріслі з м'якої пухнастої хризантеми, дрімав старий сонячний заєць. Сонячна зайчиха в білому серпанковому фартушку квіткою конюшини підмітала підлогу. Від озера долинали крики і дзвінкий заячий сміх. Там на трояндових пелюстках, як на човниках, каталися по воді меткі сонячні зайченята, мабуть, такі ж пустотливі, як і всі дітлахи.

Веснянка нерішуче стояв біля хвіртки. Йому хотілося зайти, але він був вихований хлопчик і добре знав, що в незнайомий дім не можна заходити не постукавши. А стукати не було куди.

Раптом він помітив, що біля веранди росте синій лісовий дзвоник, від якого Тягнеться до хвіртки легка тоненька павутинка. Веснянка догадався й обережно торкнув павутинку. Одразу ж залунав приємний малиновий дзвін, і чотири братки, що правили за хвіртку, схилили свої голови до землі, пропускаючи хлопчика. Назустріч, привітно усміхаючись, уже поспішали заєць і зайчиха. А сонячні зайченята прибігли з озера і з цікавістю виглядали з-за квітів. Господарі анітрошечки не здивувались появі Веснянки і прийняли його дуже привітно. Адже той, хто потрапив у Країну Сонячних Зайчиків, не міг бути ворогом, бо чарівне дзеркало просто не пустило б його. Отже, це друг і бажаний гість.

Старого сонячного зайця звали дядечко Ясь. Його дружину — тітонька Тася.

— Ну, жінко, — сказав дядечко Ясь, — насамперед гостя треба почастувати.

Веснянка не став відмовлятися. По-перше, щоб не образити господарів, а по-друге, тому що добре-таки зголоднів. Сидячи на дуже м'якій і зручній хризантемі, він уже смакував наперед добрячий обід. Та як же він здивувався, коли тітонька Тася, поклавши перед кожним серветку з пелюстки білої лілії, поставила на стіл букет квітів і сказала:

— Будь ласка, пригощайтесь.

Веснянка розгублено закліпав очима, не бачачи, чим тут можна пригоститися. А зайчики вибрали собі з букета по квітці й почали нюхати, прицмокуючи від задоволення. Веснянці нічого не залишалося, як зробити те саме. І він ще більше здивувався, коли відчув, що це одразу почало втамовувати голод. Нюхати квіти було дуже смачно і поживно.

Виявилося, що сонячні зайчики харчуються тільки запахом квітів. І той, хто потрапляє до них у країну, теж переходить на таке харчування.

Це був дивний, незвичайний обід: на перше — гостра пряна гвоздика, на друге — жасмин, на третє — солодка медунка.

Жасмин був улюбленою стравою дядечка Яся. Всі називали дядечка страшенним ласуном. Він міг винюхати одразу десять квіток жасмину. Тому-то дядечко Ясь і будинок собі зростив жасминовий.

По обіді дядечко Ясь повів Веснянку в сад. Він показував йому різні дивовижні квіти, розповідав, чим вони славні, де й коли цвітуть, від яких хвороб лікують людей і таке інше. Це було дуже цікаво, і Веснянка уважно слухав.

Так, розмовляючи, вони підійшли до великої пишної клумби, що була в центрі саду. Тісним кільцем оточуючи квітку, що росла посередині, виструнчилися тут, ніби в почесній варті, бородаті червоноголові канни, красені півники, маки, тюльпани. І навіть пихаті нарциси схиляли свої гордовиті голови перед тією квіткою. А посередині клумби росла...

маленька звичайна жовта кульбабка.

Так, звичайна непримітна кульбабка, що росте майже всюди: в полі, в лісі, при битім шляху, на вулиці, на покрівлі старого будинку і навіть на міському подвір'ї, пробиваючись разом з травою крізь щілини бруківки. Та сама кульбабка, яку люди часто не помічають і топчуть ногами. А тут вона була оточена великою увагою і пошаною.

Веснянка спитав, чому це так.

І от про що він довідався.

Виявляється, що кульбабка — улюблена квітка сонячних зайчиків.

Ти, мабуть, помітив, як вона схожа на сонце, — кругла, сліпучо-жовта, і пелюстки розходяться на всі боки, наче промені.

В один з весняних днів, рано-вранці, всі сонячні зайчики, які тільки є на світі, збігаються на землю. І якби люди були спроможні бачити чарівне, вони б побачили, як своїми лапками сонячні зайчики розкривають тугі бутони кульбабок, і тоді вмиє серед зеленого моря трав спалахує безліч маленьких жовтих сонць. То зацвітають кульбабки.

Люди вважають, що перші весняні квіти — це проліски, анемони, сон, фіалки. Правда, вони з'являються раніше від кульбабок. Та коли зацвітають кульбабки, сонце вже світить по-справжньому тепло й яскраво, і буяють зелені дерева, і святково горять свічки каштанів — весна переможно йде по землі назустріч літові.

Кульбабки — найдовговічніші весняні квіти. Вже давно зів'яли і проліски, і сон, і фіалки, і до нової весни забули люди їхній запах, уже відцвіли сади і з'явилися в лісі суніці, а кульбабки все ще жовтіють у траві, і діти плетуть з них вінки і граються ними. До самої осені можна зустріти в траві квітучу кульбабку.

Цвітуть кульбабки лише тоді, коли світить сонце. Тільки-но сховається воно за небокраєм і настане вечір, кульбабки одразу ж ніби закривають жовтенькі зонтики — складають свої пелюстки. І лише з першим ранковим промінням вони розпускаються знову.

Кульбабки — вірні друзі сонячних зайчиків. Вони завжди попереджають їх про небезпеку. Перед грозою, тобто коли хмаровики-громовики починають збиратися на небі, кульбабки теж закриваються. І сонячні зайчики вже знають — треба готуватися до бою.

Є у кульбабок і ще одна незвичайна властивість — вони не в'януть і не опадають, як решта квітів, вони старіють і вмирають, як люди. Коли надходить їхній час, жовті голівки кульбабок вкриваються сивиною-білими пухнастими волосками. Вітер зриває їх і розносить по землі. Іноді йому допомагають діти. Бавлячись, вони обдувають сиві голівки кульбабок, і кульбабки мовчки покірно вмирають. А сиві волоски падають на землю, і з них навесні знову виростають квіти.

Все це тому, що кульбабки не звичайні квіти, а чарівні. їх вирощують на землі сонячні зайчики. А діти, навіть не знаючи цього, дуже люблять кульбабки — чи не найбільше за всі квіти.

Веснянка з повагою дивився на кульбабку — от яка це чудова квітка!

— Ну, а тепер, — сказав дядечко Ясь, — ходімо, я поведу тебе в Палац Чарівних Казок. Я думаю, тобі це буде цікаво. До речі, по дорозі зайдемо у Вежу Сміху.

Вони вийшли з двору і пішли по широких вулицях, які хоч і називалися вулицями, та скоріше були не вулицями, а алеями величезного квітучого саду. Всі зустрічні сонячні зайчики привітно віталися з Веснянкою: той, хто потрапив у Країну Сонячних Зайчиків, одразу ставав тут своїм. І Веснянка, як чемний хлопчик, відповідав на кожне вітання.

Незабаром вони підійшли до Вежі Сміху. Ця Вежа всередині була вся зроблена з кривих дзеркал. Веснянка мало не луснув од сміху, дивлячись на своє відображення. Ну й чудасія!

Між іншим, Вежа Сміху була не тільки місцем розваги, а й лікувальним закладом.

Сонячні зайчики вважали, що сміх — найкращі ліки від усіх хвороб, і приписували його хворим: п'ять, десять, двадцять хвилин сміху три рази на день — кому скільки треба.

Через те, що самі сонячні зайчики ніколи ні на що не хворіли, лікувалися у Вежі Сміху мешканці Палацу Чарівних Казок.

Та, звичайно, все добре в міру. За півгодини дядечко Ясь вивів Веснянку з Вежі, сказавши, що з незвички одразу стільки сміху може навіть зашкодити.

В ПАЛАЦІ ЧАРІВНИХ КАЗОК

Неподалік од Вежі Сміху височів палац. Зубчасті стіни його були прикрашені безліччю різноманітних химерних фігур. На даху, на самому вершечку, сиділа прекрасна царівна, а біля її ніг звивався і сповзав униз по стіні Змій Горинич. Синя Борода обіймав руками ріг палацу, а по його спині тягся вгору дикий виноград. Кошій Безсмертний підпирав головою балкон, на бильцях якого лежали русалки. Вікна палацу були ніби величезні очі дракона. На підвіконнях, розчепіривши крила, застигли сови та кажани. А біля входу, вищирившись, сиділи сірі вовки, і сам вхід являв собою роззявлену пащеку якогось неймовірного страховиська.

Та Веснянка зовсім не відчував страху, бо зразу було видно, що всі фігури не живі, а мармурові, до того ж іще й кумедні. А смішне ніколи не буває страшним.

Оце й був Палац Чарівних Казок.

Хлопчик увійшов у палац і одразу відчув себе як дома — стільки давніх знайомих побачив він. Тут жили герої всіх казок, які тільки є на світі. Всередині палац був дуже світлий, просторий і сонячний. Добрі феї і чарівниці сиділи побіля вікон у м'яких зручних кріслах і гаптували диванні подушечки, як звичайні бабусі.

У кутку Старик Хоттабич та Барон Мюнхаузен грали в шахи. Причому Барон Мюнхаузен за звичкою без кінця розповідав різні нісенітниці, а Старик Хоттабич мовчки слухав і лише кивав головою — його нічим не можна було здивувати.

Аладдін біля столу чистив зубним порошком чарівну лампу.

На балконі біля розбитого корита сиділи дід та баба. Баба прала в розбитому кориті носовички Карлика Носа, а старий рибалка годував золоту рибку, що плавала в акваріумі.

На підвіконні лежав і грівся на сонечку Кіт у Чоботях. А з двору чулися галас і крики. Там тридцять три богатирі грали у футбол, розділившись на три команди. І воріт на полі було не двоє, як у людей, а троє. Суддею був Дядько Чорномор. Борода в нього була аж мокра — так він забігався. Тут же на спортмайданчику Котигорошко боровся з Альошею Поповичем, а Ілля Муромець та Добряня Никитич вижимали двадцятипудові гири.

За спортивним майданчиком, у саду, на траві паслися: Гидке Каченя, Курочка Ряба, Золотий Півник, Бичок-Третячок, Горбоконик та інші герої казок про тварин.

Принци та принцеси, королі та королевичі ходили тут, як прості смертні, і анітрохи не відчували своєї царської величності. Всі вони були тут рівноправні жителі Палацу Чарівних Казок.

Веснянка оглянув увесь палац і під кінець завітав до Дитячої кімнати. Вона тільки так називалась — кімната, а насправді це був величезний розкішний зал з колонами. Тут було гамірно й весело, як у дитячому садку. Буратіно, Хлопчик Мізинчик, Івасик-Телесик та Цибуліно грали в якусь цікаву гру. Здається, в прикордонників та шпигунів. Червона Шапочка, Альонушка, Дюймовочка, Снігуронька та інші дівчатка бавилися ляльками. Петрушка показував Мурзилці різні фокуси-мокуси. Барвінок катався на конику Дзвонику. А Незнайко, Гвинтик, Шпунтик та інші коротульки вчили уроки.

Веснянка здивувався — невже казкові герої теж вчать в школі? Так, виявляється, в Палаці Чарівних Казок була спеціальна школа, де вчилися казкові діти. Їх учили там, як поводитися в різних казкових випадках. Ілля Муромець та Котигорошко викладали силу і хоробрість. Іванко-дурник був учителем розуму та кмітливості. Капітан Врунгель — викладачем навігації, тобто науки капітанів — як водити в морі кораблі. Доброті навчала стара чарівниця з казки «Попелюшка». А сама Попелюшка показувала, як найкраще господарювати. Спортивними заняттями керував гімнаст Тібул з казки про Трьох Товстунів.

Було ще багато інших спеціальних наук, які необхідно було знати маленьким казковим

героям. І треба сказати, вчилися вони всі на «відмінно». Двоєчників серед них не було.

Веснянка помітив, що раз у раз хтось із героїв зникав, а незабаром знову з'являвся. Це вони літали брати участь у казці, яку саме в цей час читала котрась бабуся своєму онукові чи онуці. Коли казка закінчувалась, герої поверталися.

Довго ходив Веснянка в Палаці Чарівних Казок і за весь час ні разу не зустрів жодного злого чаклуна, чорта, відьми чи когось подібного. В замку жили тільки добрі герої казок. Веснянка спитав дядечка Яся, чому це так.

І той йому пояснив.

Виявляється, сонячні зайчики давно знищили на землі всіх людоїдів, злих чаклунів, відьом та чортів. Залишили тільки зовсім небагато — для казок. Але, щоб і ці не могли коїти зла, сонячні зайчики замкнули їх у підземеллі, що було під Палацом Чарівних Казок. Там вони і сидять за ґратами — одна відьма, один чорт, один лісовик і таке інше — всякої злої сили по одній штуці.

Коли комусь із них треба брати участь у казці, сонячні зайчики під конвоєм одводять його куди слід. А коли казка закінчується — забирають назад. Отже, зовсім неможливо, щоб якийсь чорт, відьма чи лісовик самі собі вільно розгулювали по землі. Вони існують лише в казках.

У Веснянки від вражень аж голова йшла обертом. Ще б пак!.. Спробували б ви побувати в гостях у всіх казкових героїв одразу!

СЕКРЕТ ДОЛИНИ ЩАСЛИВИХ СНОВИДІНЬ

Коли вони вийшли з Палацу Чарівних Казок, дядечко Ясь сказав:

— Ну, а тепер ходімо додому. Тобі давно час спати. На землі вже кінчається ніч. Скоро сонце зійде, а ти ще й не лягав. Та й нам, сонячним зайчикам, треба поспішати на землю. Бачиш, сонце пішло на світанок.

І дядечко Ясь показав на великого красеня соняшника, що ріс неподалік.

Веснянка спершу не зрозумів, до чого тут соняшник.

Але дядечко Ясь знову пояснив хлопцеві. Соняшник — це священна квітка сонячних зайчиків, цар усіх сонячних квітів. У Країні Сонячних Зайчиків він заміняє годинник. Адже соняшник завжди звернений до сонця і, коли сонце пливе по небосхилу, повертає слідом за ним свою голову. Дивлячись на соняшника, зайчики точно знають, коли їм з'явитися на землі, і ніколи не запізнюються.

На землі у сонячних зайчиків дуже багато роботи. Вони працюють і звичайними робітниками. Наприклад, у сонячній паровій машині, схожій на величезну дзеркальну квітку, в центрі якої котел парового двигуна. Зайчики з усіх боків ґріють котел, вода в ньому кипить, і пара рухає машину.

Деякі зайчики — робітники вищої кваліфікації. Вони працюють у сонячній кузні на сонячній зварці — зварюють метали.

А є зайчики такі розумні, що захоплюються науковою роботою — в астрономічних обсерваторіях та хімічних лабораторіях.

Та, мабуть, найбільше сонячних зайчиків зайнято найблагороднішою з професій — медициною.

Певно, тобі хоч раз у житті, але доводилося бути в кабінеті лікаря-отоларинголога, тобто лікаря по хворобах вуха, горла і носа (це тоді, коли в тебе боліло горло від понадпланової порції морозива, чи просто так для огляду перед поїздкою в табір). І, звичайно, ти звернув увагу на величеське кругле дзеркальце з дірочкою посередині на лобі в лікаря. Цим дзеркальцем лікар спрямовує сонячного зайчика тобі в горло і з його допомогою дивиться, що в тебе болить. Без зайчика він би нічого не побачив.

А то ще є зайчики, які працюють на лікувальних сонячних ваннах. Стоїть собі така

стіна, що складається з безлічі дзеркалець, котрі можна повертати в будь-який бік. Хворий лягає на ліжко, і лікар починає спрямовувати на нього сонячних зайчиків. На місце, яке треба прогріти (хворе коліно, наприклад), більше зайчиків. А от голову треба берегти (щоб, чого доброго, сонячного удару не сталося). На голову зовсім не слід... Сонячні зайчики гріють хворого, і хворий видужує.

Багато роботи у сонячних зайчиків на землі, дуже багато. Запізнюватись їм аж ніяк не можна.

Вулицями поспішаючи бігли сонячні зайчики. Їх було так багато, що у Веснянки миготіло в очах.

Раптом один із сонячних зайчиків зупинився біля Веснянки й вигукнув:

— А я вас, хлопчику, знаю! Це ж ви були тоді в лісі! Правда ж?

Веснянка застиг, вражений. Так от хто врятував його тоді від хуліганців! Хлопчик хотів було спитати ім'я цього сонячного зайчика, подякувати йому за порятунок, але того вже й слід прохолов. Ні, скромні сонячні зайчики не звикли, щоб їм дякували. Вони завжди робили свої добрі діла безкорисливо і таємно.

Дядечко Ясь одвів Веснянку у свій жасминовий будиночок і поклав на ліжко з м'яких пухнастих півоній.

— А як це великий людський хлопчик може спати на квітці? — мабуть, хочеш ти спитати. — Він же просто роздушить її, і все!

Та ні... Той з людей, хто потрапляє в Країну Сонячних Зайчиків, по-перше, стає таким же завбільшки, як сонячні зайчики, по-друге, таким же легким, невагомим, як вони. Коротше кажучи, він стає маленьким казковим чоловічком. Але пробач, я, здається, забув про це раніше сказати.

Дядечко Ясь, приспавши Веснянку, побіг доганяти своїх родичів, а Веснянка одразу ж міцно заснув.

Спав він цілісінький день, аж до вечора: давалася взнаки безсонна ніч, та й різні переживання стомили.

Коли хлопець розплющив очі, дядечко Ясь уже був дома.

І хоча, як і раніше, було сонячно й чудово навкруги, прокинувся Веснянка з важким серцем. Йому снився якийсь неприємний сон, але який саме — він не пам'ятав. Адже так часто буває — не пам'ятаєш, що снилось. І хоч як намагаєшся згадати — нічого не виходить.

Від усього сну збереглася у Веснянки лише одна думка — що йому треба негайно залишити Країну Сонячних Зайчиків і кудись іти. А йти не хотілося, шкода було так швидко розлучатися з сонячними зайчиками. І тому, певна річ, у Веснянки дуже зіпсувався настрій.

Дядечко Ясь одразу це помітив — досі в Країні Сонячних Зайчиків ні в кого ніколи не було поганого настрою.

— Що з тобою, Веснянко? — занепокоєно спитав він.

— Та от сон приснився — треба мені йти з вашої країни.

— Чому?

— Сам не знаю. Хоч убий, забув, що снилося. Одне відчуваю — обов'язково треба йти.

— Ні, так не можна. Треба перевірити, що то був за сон.

— Легко сказати — перевірити. Як же його перевіриш, коли я, скільки вже мучусь, нічого не можу згадати?

— Ну, це дрібниця. Ходімо зі мною.

І дядечко Ясь знову повів Веснянку по Країні Сонячних Зайчиків, повз квіткові хатинки, голубі дзеркальні озера й чудесні сади-квітники. Йшли вони довго і нарешті вийшли на широку неозору долину, щедро залиту сонцем. І дядечко Ясь сказав:

— Перед тобою Долина Щасливих Сновидінь. Ось тут скраю — сни, що снились сьогодні. Тут і шукай свій сон.

Веснянка зупинився, вражений.

Вся долина була вкрита ліловими квітами, схожими на тюльпани, — тільки на

пелюстках ніжні бархатисті ворсинки. Ти, звичайно, знаєш ці квіти — одні з перших квітів весни. На землі вони так і називаються — сон.

Але тобі й невтямки, що в цих квітах живуть щасливі сні. В кожній квітці — сон. Коли сон відлітає з квітки, щоб комусь наснитися, квітка згортає пелюстки і схиляє голівку.

Вночі Долина Щасливих Сновидінь порожня, безсонна — всі сні розлітаються по землі. Лише де-не-де лілові квіти стоять з розкритими пелюстками. Значить, комусь не спиться. Та буває, що і вдень який-небудь сон відлітає щоб наснитися тому, хто заснув. Здебільшого ці сні дістаються дітям, що сплять після обіду.

Денні сні розносять по землі сонячні зайчики. А нічних снів вони розносити не можуть, бо не бувають вночі на землі. Нічними снами займаються двоюрідні брати сонячних зайчиків — місячні зайчики (є, виявляється, й такі!). І якщо сонячні зайчики — діти Сонця, то місячні — діти Місяця. А Місяць, як відомо, молодший брат Сонця.

Сонячні зайчики, як ти вже знаєш, бувають на землі лише вдень, а вночі зникають. Місячні зайчики — навпаки: бувають тільки вночі, коли світить Місяць, а ранком ховаються у свою Країну Місячних Зайчиків, що лежить теж по той бік чарівного дзеркала, але зовсім в іншому місці. Сонячні й місячні зайчики щиро дружать між собою і завжди допомагають одні одним.

Іноді вдень місячні зайчики ходять у гості до своїх братів. І якщо ти коли-небудь побачиш вдень на небі Місяць, так знай, що це він повів своїх місячних зайчиків у гості, до сонячних.

Але давай повернемось у Долину Щасливих Сновидінь.

Веснянка поволі бреде долиною, раз у раз нахилиючись і зазираючи у розкриті пелюстки квітів. І досить йому зазирнути, як одразу ж перед очима постає жива картина і бачить він сон наяву.

Довго Веснянці попадалися чужі сні, що снилися якимсь незнайомим хлопчикам і дівчаткам. Це були сні про триколісні дитячі велосипеди, про величезних красунь ляльок, про гори шоколадних цукерок або ж пригодницькі сні про далекі плавання, про мандри, про прикордонників та шпигунів.

Випадково попався йому й сон діда Маноцівника. Пам'ятаєш, отой, про який розказував йому дід колись уночі? Дід таки правду тоді говорив. Веснянка сам тепер переконався. У сні діда Маноцівника Веснянка до найменших дрібниць побачив усе, що з ним трапилося: і пригоди в колонії, і подорож до чарівного дзеркала, і все-все, що бачив хлопець у Країні Сонячних Зайчиків. Уривався сон на тому, що Веснянка ходить по Долині Щасливих Сновидінь, тобто на тому, що він робив оце зараз. Хоча відчувалося, що на цьому сон не закінчувався...

Такий був закон Долини Щасливих Сновидінь. Тут можна було побачити уві сні тільки те, що вже діялося. А майбутнє було таємницею.

З ніжністю згадав Веснянка діда Маноцівника. Що він поробляє тепер? Як живеться їм усім там, у колонії?

Та зараз Веснянці не залишалося нічого іншого, як шукати свій сон.

Довго ще він ходив по Долині Щасливих Сновидінь. Та ось заглянув в одну квітку і... Так, це був його сон! Веснянка одразу його згадав. І насамперед в уяві виник зловісний пан Морок. Тому що сон був саме про пана Морока.

От що розповів Веснянці сон.

Пан Морок задумав знищити Країну Сонячних Зайчиків. А знищити її можна, тільки розбивши чарівне дзеркало. Зробити це під силу лише одному казковому створінню — Тролю з казки Андерсена «Снігова королева». І то тільки тому, що в нього вже був досвід у цій справі. Пам'ятаєш, як він розбив одне чарівне дзеркало, скалки якого розсипалися по всьому світу і наробили стільки лиха?...

Але Троль давно вже ув'язнений у підземеллі Палацу Чарівних Казок. Пильно стережуть його сонячні зайчики і лише зрідка під посиленням конвоєм виводять у казку

«Снігова королева».

Пан Морок вирішив звільнити Троля. Для цього він і пробрався у Країну Сонячних Зайчиків. Не дуже-то легко було це зробити. В своєму чорному плащі пан Морок не міг пройти крізь чарівне дзеркало — воно б нізащо не пропустило його. От і довелось йому скинути плащ і забратися до Веснянки в кишеню — адже пан Морок був з темряви, міг зіщулитися до найменших розмірів і сховатися в будь-якій вузькій шпарці. Так у кишені Веснянчиної курточки він і прослизнув у Країну Сонячних Зайчиків.

Проте без свого чарівного плаща (а ти ж сам розумієш, що плащ був не звичайний, а чарівний) пан Морок втрачав усю свою силу і владу. Сидячи у Веснянчиній кишені, він міг усе бачити, чути й розуміти, але нічого не міг зробити. Правда, спочатку й цього було досить, бо панові Мороку треба було довідатись, де міститься Палац Чарівних Казок, і обдумати, як пролізти в підземелля.

Та звільнити Троля без чарівного плаща годі було й думати. Пан Морок навіть носа не міг вистромити з кишені Веснянчиної курточки, бо в Країні Сонячних Зайчиків завжди ясно і сонячно. А Морок боїться світла: він-бо з темряви, а темрява від світла гине.

Треба було, щоб хтось приніс тепер у Країну Сонячних Зайчиків чарівний плащ пана Морока. А цього ніхто, крім Веснянки, зробити не міг. І пан Морок, користуючись своєю владою над снами, проник у світлий щасливий сон Веснянки і вселив у свідомість хлопчика свою підступну думку.

Правда, він міг це зробити й раніше і зразу примусити Веснянку принести плащ у Країну Сонячних Зайчиків. Але, побачивши плащ, сонячні зайчики вмиг усе зрозуміли б, і тоді навряд чи пощастило б панові Мороку розвідати, де Палац Чарівних Казок, і придумати план звільнення Троля. Сонячні зайчики йому б, звичайно, перешкодили. А тепер він усе знав і міг діяти.

Веснянка зразу ж розповів про все це дядечкові Ясю.

Дядечко Ясь так розхвилювався, що навіть померкнув.

— Що?! Пан Морок у Країні Сонячних Зайчиків?! Це дуже небезпечно! Треба негайно збирати раду.

Дядечко Ясь підбіг до якогось корінця, що стирчав із землі, смикнув за нього, і по всій країні біля кожного квітового будиночка задзеленчали сині лісові дзвоники. І звідусюди в Долину Щасливих Сновидінь почали збігатися сонячні зайчики. Незабаром уся Долина була заповнена ними. Коли всі зібралися, дядечко Ясь скочив на соняшник, мов на трибуні, і сказав:

— Братове! В нашу країну пробрався пан Морок. Він хоче звільнити Троля, з його допомогою розбити чарівне дзеркало і таким чином знищити нашу країну. Треба негайно щось робити! Як ви знаєте, в нас гостює зараз хлопчик Веснянка з Ластовинії. В кишені Веснянчиної курточки пан Морок і пробрався крізь чарівне дзеркало. Але свій чорний плащ він, звичайно, зразу не проніс. І от тепер, підступно діючи через сон, пан Морок хоче послати Веснянку по плащ. Що будемо робити?

Здавалося, при такій кількості присутніх після слів дядечка Яся зразу зчиниться галас. Але ні! Сонячні зайчики були дуже дисципліновані. Запанувала мовчанка. Сонячні зайчики думали. Вуха у всіх лежали на потилиці. Та ось десь вдалині в одного зайчика вуха піднялися сторч. Це означало, що він просив слова. Дядечко Ясь одразу сказав:

— Будь ласка, говори, братику Льоль!

Братик Льоль одним стрибком скочив на соняшник, став поряд з дядечком Ясем і мовив:

— По-моєму, поки що нічого робити не треба. Хай Веснянка іде по плащ. Принесе плащ, а ми тим часом щось придумаємо.

Дядечко Ясь скося глянув на нього. Та це зовсім не означало недовір'я, просто дядечко Ясь інакше дивитися не міг, бо був косоокий від народження, як і всі зайці. Навпаки, дядечко Ясь схвально поставився до поради братика Льоля:

— Мені здається, братик Льоль має рацію — це найкращий вихід.

Проте Веснянці промова братика Льоля здалася непереконаливою. І, оскільки вона торкалася безпосередньо його, Веснянки, хлопчик насмілювався висловити свої сумніви.

— Пробачте, дорогі братове сонячні зайчики, — сказав він. — Я не проти того, щоб піти по плащ. І не подумайте, будь ласка, що я боюся. Аніскілочка! Але мені здається, ризиковано приносити сюди плащ. Бо ж це значить іти назустріч панові Мороку. Він же сам цього хоче. Він одягне плащ, стане непереможний, звільнить Троля, і Країна Сонячних Зайчиків може загинути. Чи не краще, щоб я пішов з паном Мороком у кишені з вашої країни і більше не повертався? Без мене пан Морок не пройде крізь чарівне дзеркало — і ви врятовані. Або ще краще — знищити мою курточку, а разом з нею і пана Морока. Спалити її — і край! Мені її зовсім не шкода. Будь ласка!

Сонячні зайчики з величезною увагою вислухали Веснянку, були зворушені його благородством, але одразу ж заперечили йому.

По-перше, знищити курточку аж ніяк не вдасться. Той, кого пропустило в Країну Сонячних Зайчиків чарівне дзеркало, недоторканий, і всі речі його теж недоторканні. Такий священний закон країни.

По-друге, пропозиція Веснянки піти разом з паном Мороком і більше не повертатися — благородна, але неприйнятна. Тоді пан Морок залишився б цілий і неушкоджений і продовжував би свою злочинну діяльність. А цього не можна допустити.

Адже тільки завдяки підтримці пана Морока та його кошмарів хуліганці такі всесильні, що їх ніяк не переможуть ластовини. Доля Ластовини цілком залежить від пана Морока. І сонячні зайчики давно вже мріють його захопити, кинути в підземелля Палацу Чарівних Казок і тим самим допомогти ластовинам. Саме тепер і можна це зробити. Правда, для цього треба, щоб пан Морок одягнув свій плащ. Без плаща він невловимий, хоча й безсилий...

Але тут Веснянка раптом злякано скрикнув:

— Стривайте, він же чує всю нашу розмову! Тепер він просто не залишиться тут, а разом зі мною постарається втекти звідси.

— Не бійся, не втече, — заспокоїв Веснянку дядечко Ясь. — Він добре знає, що йому більше не пощастить пробратися в нашу країну. Тому він обов'язково залишиться. До того ж цей самовпевнений лиходій переконаний, що переможе нас.

З цими незаперечними доводами Веснянка не міг не погодитися. Дядечко Ясь звернувся до сонячних зайчиків:

Ну, друзі, хто за пропозицію братика Льоля, прошу голосувати.

Всі вуха як одне піднялися сторч.

— Одностайно! — сказав дядечко Ясь. — Можна розходитися.

І сонячні зайчики розбіглися по домівках.

Веснянка з повагою глянув на дядечка Яся й подумав:

«Ач, як його всі слухаються! Мабуть, він тут найголовніший!»

Та Веснянка помилявся. Дядечко Ясь був звичайнісінький сонячний зайчик. Серед сонячних зайчиків не було ні начальників, ні підлеглих. Усі вони були рівноправні між собою. І кожен з них, якщо в нього виникала негайна потреба, міг скликати Велику Сонячну Раду (а зараз саме й була Велика Сонячна Рада).

Але той, хто скликав Раду, мусив головувати на ній. Такий уже був порядок.

Усі важливі питання сонячні зайчики завжди вирішували спільно на Великій Раді.

БРАТИК СЯЙВИК

Не гаючи часу, Веснянка почав збиратися в дорогу. Курточку свою він зняв і повісив на гілці у жасминовій хатинці дядечка Яся. Адже в кишені курточки сидів пан Морок, і його треба було залишити. Щоправда, пан Морок, якби захотів, міг би вилізти з кишені, забратися Веснянці хоча б під пахву або в вухо і таким чином втекти з Країни Сонячних Зайчиків. Та

дядечко Ясь казав правду — пан Морок не збирався залишати Країну Сонячних Зайчиків. Він сподівався довести свій підступний план до кінця.

Дядечко Ясь провів Веснянку аж до чарівного дзеркала.

І знову Веснянка опинився в жовтому непроглядному тумані.

Від дядечка Яся Веснянка вже знав, що по той бік дзеркала, біля входу в Країну Сонячних Зайчиків, його чекатиме місячний зайчик, братик Сяйвик. Цей місячний зайчик показуватиме Веснянці дорогу. А дорога далека й важка. Пугач і кажани однесли плащ пана Морока в дрімучий ліс і сховали у шалині на старезній вербі серед густих віт омели. Місячний зайчик братик Сяйвик помітив це і знає туди дорогу.

Омела — це рослина-паразит. Вона росте на дереві і п'є з нього соки. Може, ти бачив на гілках деяких дерев зелені густі шапки — немов пташині гнізда? Влітку вони ховаються серед листя і малопомітні. Зате добре їх видно взимку та восени, коли дерева стоять голі, безлисті. Ото і є омела. В народі її називають «відьминою мітлою». І дуже влучно називають. Тому що це справді диявольська рослина. Там гніздяться піддані Королеви Глупої Ночі. Там часто ночують кошмари й жахливі сни. І не дивно, що чарівний плащ пана Морока був захований саме в омелі.

І от Веснянка навпомацки пробирається крізь жовтий туман чарівного дзеркала. Ще один крок — і раптом темрява огорнула хлопця. Він вийшов з чарівного дзеркала. На землі була ніч. І темрява ночі після яснопроменистого світла Країни Сонячних Зайчиків на мить засліпила Веснянку.

Коли очі його призвичаїлись до нічного мороку, він побачив, що знову стоїть на березі озера. І якби він не знав, то ніколи б не подумав, що оце озеро, по якому котяться хвилі, може перетворитися на чарівне дзеркало, а за цим дзеркалом лежить Країна Сонячних Зайчиків.

Веснянка оглянувся довкола, шукаючи очима братика Сяйвика. Й одразу побачив його. Братик Сяйвик сидів на камені і чухав лапкою за вухом. Веснянка вперше бачив місячного зайчика і з цікавістю розглядав його. Він був точнісінько такий, як сонячний, тільки не жовтий, а сріблясто-білий, тому що був зроблений не з сонячних променів, а з місячних.

Вони познайомилися.

— Ну що ж, ходімо, — сказав братик Сяйвик. І вони рушили в дорогу.

Так, це була важка подорож. Через безводні пустелі, через гори, ущелини і яри. Місячний зайчик легко й нечутно біг попереду, а Веснянка, спотикаючись і до крові розбиваючи коліна, дибав за ним.

Опівночі вони підійшли, нарешті, до густого дрімучого лісу. В суворому мовчанні стояли тут велетенські вікові дерева. З гущавини долинав таємничий шурхіт, чийсь обережні кроки, приглушений рев — то нічні хижаки йшли на полювання. Десять далеко-далеко кричав пугач, немов жалібно плакала хвора дитина... Веснянці було страшно. І коли б не місячний зайчик, який, то зникаючи, то знову з'являючись, мелькав серед густих віт, хлопчик, мабуть, зовсім розгубився б у цих непролазних страшних заростях.

Від втоми підламувалися ноги. І нарешті, вийшовши на невеличку, залиту місячним сяйвом галявинку, Веснянка безсило опустився на траву.

— Ох, не можу більше! Треба відпочити!

— Що ж, давай відпочинем, — погодився братик Сяйвик, умошуючись на листі папороті.

Поряд з Веснянкою ріс невеличкий кущик, що ряснів червоними ягідьми. Вони так смачно виблискували, що зголоднілий Веснянка не витримав, зірвав кілька ягід і вже підніс був до рота, щоб з'їсти. Але тут місячний зайчик підскочив на своєму папоротнику і скрикнув:

— Не смій їсти! Викинь! Зараз же викинь!

Веснянка здивовано глянув на нього, але ягоди їсти не став.

— Та чи знаєш ти, що це таке? — сказав братик Сяйвик. — Це ж вовчі ягоди. Ними можна отруїтися. Їх навмисне розводить на землі Королева Глупої Ночі. Весною на цих

кущиках розквітають гарні рожево-лілові квіти, схожі на бузок. Запах цих квітів отруйний. Вони цвітуть для того, щоб труїти нас, місячних та сонячних зайчиків. Адже Королеві Глупої Ночі добре відомо, що ми харчуємося запахом квітів. Та ми давно знаємо секрет цих підступних квітів Королеви і ніколи їх не нюхаємо. А коли квіти відцвітають, на кущиках з'являються ягоди. Вони призначені для отруювання людей. Отже, бережись цих ягід і ніколи не бери їх до рота.

Після слів місячного зайчика червоні ягоди здалися Веснянці огидними і ніби налитими кров'ю. Він зірвав з кущика геть усі ягоди і розтоптав ногами, щоб хтось з людей ненароком не з'їв їх.

Веснянці навіть гидко було залишатися на галявині, де ріс цей поганий кущ.

— Знаєш, я вже відпочив, — сказав він місячному зайчикові. — Ходімо далі.

І вони знову рушили в путь. Незабаром вийшли на берег невеликої лісової річки, що заросла комишем та осокою.

— Стривай, я піду пошукаю броду, а то, чого доброго, ти ще втопишся, — попередив Веснянку братик Сяйвик. Він ковзнув по комишу і зник у воді. При цьому поверхня річки навіть не ворухнулася.

Веснянка схилювся над водою й побачив, що братик Сяйвик спокійнісінько походить дном річки. Адже місячні зайчики, як і сонячні, легко й безперешкодно проходять крізь усе прозоре — воду, лід, скло й таке інше. Лише непрозорі речі можуть перепинити їм дорогу, та зайчики спритно обминають або перестрибують їх.

Минуло кілька хвилин, і братик Сяйвик знову з'явився на березі.

— Ходім! — Він сміливо і впевнено повів Веснянку через річку.

ЗУСТРІЧ З ДАВНІМИ ЗНАЙОМИМИ

Перебравши річку, Веснянка побачив невеселу картину. Дерева навколо мали жалюгідний вигляд. Безсило звисали гілки, зламані чиясь шкідницькою рукою, кора була порізана ножами і рябіла від усяких чортиків та нехороших слів. На землі валялися видрані пташині гнізда і побиті яєчка. А на білосніжній корі старої берези був вирізаний череп з ножем у зубах — герб Хулігани. І Веснянка зрозумів, що тут уже похазяйнували хуліганці.

Небо починало ясніти. Наближався ранок. Ліс прокидався, защебетали невидимі серед листя пташки, застукотів по корі невтомний трудяга-дятел і застогнала, заплакала вдалині іволга.

— Ех, не встигнемо ми дійти, — позіхнувши, сказав братик Сяйвик. — Зараз світанок, і мені треба зникати. Ну, нічого. Он, бачиш, у столітньому дубі велике дупло? Заберись туди, відпочинь, поспи, а ввечері я прийду і рушимо далі. До речі, в дуплі є горіхи, поснідай, адже ти зголоднів. Дупло належить білці Вивірці, там у неї продовольчий склад. Та білка не сердитиметься, вона моя добра знайома... В дуплі тобі буде безпечно. Тільки не виглядай — побачать хуліганці, схоплять — матимеш великі неприємності. Ну, бувай здоровий. До вечора!

І братик Сяйвик почав блякнути, танути і незабаром зник.

Веснянка забрався в дупло. Там було тепло, зручно й досить просторо. В кутку лежала ціла купа смачних лісових горіхів та кедрових шишок. Насамперед Веснянка, звичайно, досхочу наївся горіхів, потім скрутився калачиком і заснув. Так уже сталося, що день у нього обернувся на ніч, а ніч на день. Вночі він ходив, діяв, а вдень спав.

Снився Веснянці знову пан Морок, він погрожував, щось кричав, але, прокинувшись, Веснянка геть усе забув. Прокинувся Веснянка від якихось голосів. Був день, але похмурий, не сонячний. Все небо затягло хмарами, ніби великою сірою ковдрою.

Під дубом хтось голосно розмовляв. Голоси були грубі, неприємні, але здалися Веснянці дуже знайомими. Хлопець не витримав і обережно визирнув з дупла. І що ж ти думаєш? Під дубом стояли давні Веснянчині знайомі — хуліганці Біль Каналія, Джон Дибуль

і Том Павук. Дибуль своєю величезною волосатою рукою держав за вуха зайця — не місячного і не сонячного, а звичайнісінького сірого зайця, — смикав його вгору і промовляв:

— Танцюй! Танцюй, бо вуха одірву.

Але заєць не хотів танцювати. Він тільки мовчки поглядав на своїх мучителів червоними від ненависті очима і намагався вкусити Дибуля за руку. А ще кажуть, що зайці лякливі й слабохарактерні.

— Ага, не хочеш! То я тебе зараз заріжу! Шашлик із тебе зроблю! Ти в мене на сковорідці затанцюєш! — скрикнув Дибуль і вихопив з-за пояса ніж. Павук і Каналія весело зареготали.

Веснянка забув про обережність, забув про все на світі. Хіба він міг допустити, щоб на його очах сталося вбивство! Схопивши велику шишку, Веснянка з усієї сили жбурнув її в Дибуля. Шишка влучила Дибулю просто в ніс.

— Вва-вай! — скрикнув Дибуль від болю і випустив зайця. Заєць кинувся у кущі і втік.

— Він там, він там, у дуплі! — вереснув Біль Каналія. Хоча в Каналії було лише одне око, проте це одне око бачило більше за деякі чотири.

— Хто там, хто? — зойкнув Павук.

— Якийсь хлопчисько! — горлав Каналія. — Я його бачив. Якийсь нікчемний хлопчисько!

— Ну, зараз ми йому!.. На шматочки! На шматочки! — люто заревів Джон Дибуль, все ще плачучи від болю. — Павук, лізь на дерево.

Павук, обхопивши товстий стовбур своїми довгими чіпкими руками, подряпався вгору. Дибуль та Каналія його підсаджували. Веснянка зрозумів, що справи його кепські. Але він вирішив дорого продати своє життя. Схопивши горіхи й шишки, він почав щосили жбурляти ними в хуліганців. Шишки градом посипалися вниз, горіхи дзвінко розколювалися на лобах хуліганців, набиваючи їм величезні сині гулі. Павук звалився з дерева. Дибуль та Каналія теж попадали на землю, закриваючи голови руками, ойкаючи й айкаючи. Та хоч як багато було горіхів і шишок у дуплі, незабаром вони кінчилися. До того ж Веснянка був лише маленький хлопчик, а хуліганці — здоровенні дядьки. І коли Веснянці вже нічим було оборонятися, Павук заліз-таки на дерево, схопив своєю кістлявою рукою Веснянку за карк і витяг з дупла.

— Диви, та це ж той самий хлопчисько, що втік од нас! — загорлав Біль Каналія.

— Це ж через нього ми заблудили і ледве вибралися з лісу, — заверещав Том Павук. — Треба його негайно зарізати! Як курча!

— Ні,— заревів Джон Дибуль, — цього мало. Це дуже благородно. Я найбільше постраждав через нього. Мій бідний ніс зазнав жорстокого удару. Дивіться, на що він перетворився — мій любий ніс, один з кращих носів Хуліганії! Чим я тепер хропітиму вночі? Що я тепер соватиму не у свої справи? Я боюсь, що не зможу навіть нюхати табаку! Ні! Треба придумати цьому шелегейдику таку кару, щоб він і на тому світі нас згадував. Ми кинемо його в печеру «Тридцять три лиха», і він сидітиме там, доки ми не вирішимо, як його покарати.

Слова Дибуля були зустрінуті схвальними вигуками. Хуліганці поклали Веснянку у великий мішок і кудись потягли.

ПЕЧЕРА «ТРИДЦЯТЬ ТРИ ЛИХА»

Нарешті Веснянка відчув, що його викидають з мішка. Він упав і покотився вниз по якихось мокрих кам'яних сходах.

Грюкнули важкі дубові двері, й заскреготав залізний засув.

Веснянка був у величезній страшній печері. З високої стелі капала вода й розливалася холодне зеленкувате світло. В цьому мертвому примарному світлі рухалися по печері якісь дивовижні химерні постаті. Веснянка уважно роздивився й затремтів од жаху...

Недарма ця печера мала назву «Тридцять три лиха», тут жили хвороби. Всі хвороби, які

тільки є на світі. Ось хиткою ходою пройшла мадам Скарлатина — гидка шолудива баба, з якої шкіра звисала клаптями. За нею йшла й тіпалася Лихоманка. Неподалік собачим гавкучим кашлем заходився Коклюш. Пані Ангїна з перев'язаним горлом прогулювалася під ручку з містером Грипом, який без кінця чхав. А онде три брати Тифи — Черевний, Висипний та Поворотний. Черевний Тиф весь час тримався за живіт. Висипний був увесь вкритий дрібним червоним висипом. А Поворотний то кудись ішов, то повертався назад.

У кутку всіма кольорами переливалася гидка компанія, що складалася з Жовтяниці, Краснухи, Синюхи, Чорної Віспи та Білої Гарячки. Гарячим вітром проносилася Вітрянка.

А хвороба Свинка виявилася справжнісінькою свинею і рохкала в кутку.

Одне слово, печера кишіла різними хворобами. Веснянка боявся поворухнутися. Йому здавалося, що всі хвороби зараз кинуться на нього. А він, звичайно, як і всі хлопчики та дівчатка, дуже не любив хворіти і приймати ліки.

Та хвороби не звертали на Веснянку ніякої уваги. Вони просто не помітили його. В печері був такий неймовірний галас — кашель, стогін і виття, що, звичайно, важко було почути, як хуліганці кинули сюди Веснянку.

Веснянка почав обережно пробиратися до виходу. Він знав, що вийти не зможе, але там, нагорі, біля дверей, йому здавалося безпечніше.

Тихцем, поволі, переповзаючи із східчика на східчик, Веснянка піднімався по холодних слизьких сходах. І ось він уже біля дверей. Веснянка спробував штовхнути їх плечем. Та де там! Товстелезні дубові двері були замкнуті зовні на великий залізний засув. Навіть найсильніший чоловік, чемпіон з важкої атлетики, не зміг би висадити їх.

Розпач охопив Веснянку. В скрутне становище він потрапив. І взагалі вийшла якась дурниця.

Пан Морок зацікавлений, щоб Веснянка швидше приніс йому чарівний плащ, а хуліганці, кращі друзі пана Морока, перешкоджають йому і хочуть навіть знищити Веснянку. Правда, хуліганці нічого не знають. Адже пан Морок залишився в Країні Сонячних Зайчиків, а таємницю свою, свої плани нікому не розкрив. Ніхто не може допомогти Веснянці. Навіть сонячні зайчики — бо темні хмари затягли небо й закрили сонце. От лихо! Що робити?

І тут Веснянка раптом побачив, що хвороби помітили його. Кожна хвороба намагалася першою напасти на хлопчика. Штовхаючи одна одну, вони посунули вгору по сходах. Поперед усіх, оглушливо чхаючи і потираючи від нетерпіння руки, біг містер Грип. Веснянка зажмурився й затулив обличчя руками. Хлопчик уже відчув, як у нього підвищується температура і з'являється нежить. Зараз він захворіє!..

Та раптом зчинився страшенний гармидер, крик, лемент, і Веснянка відчув, що температура в нього знову стала нормальна, а нежить зник. Коли він розплющив очі, то побачив, що всі хвороби, галасуючи, котяться вниз по сходах, а біля нього сидять сонячні зайчики. Веснянка одразу зрозумів, чому хвороби так тікають. Адже всі вони страшенно бояться сонця, ну, і, звичайно, сонячних зайчиків.

Веснянка одразу впізнав і дядечка Яся, і братика Льоля, й інших знайомих — усіх було близько десятка. Мало не плачучи від радості, Веснянка дякував зайчикам за порятунок.

Виявилось, що саме в цей час сонячні зайчики, б'ючись із хмаровиками-громовиками, прорвалися на землю і кинулись визволяти Веснянку. Вони знали, що Веснянка попав у біду. Їм розповіла про це білка Вивірка, яка в той час, коли хуліганці схопили хлопчика, сиділа неподалік на гілці і все бачила. І хоч їй було шкода своїх запасів, вона раділа, що хуліганці дістали по заслугі, й щиро бажала врятувати Веснянку.

Сонячні зайчики з'явилися саме вчасно. Хвороби тепер були не страшні Веснянці.

Але як вийти з печери? Сонячні зайчики проникли сюди крізь вузьеньку шпарку в дверях. Та Веснянка в цю шпарку ніяк не пролізе! Навіть палець годі просунути!

— О, не хвилюйся, — заспокоїв його братик Льоль. — Хуліганці самі тебе випустять. От побачиш!

Зненацька почулася голосна пісня хуліганців:

Провчимо ми сьогодні
Веснянку!
Ох і матиме він
Прочуханку!

Він зазна страшенних мук,—
Я клянусь, Том Павук!

Він узна нелюдський біль,—
Я клянусь, Каналья Біль!

Матиме він сотню гуль,—
Я клянусь, Джон Дибуль!

Любим бити ми дітей!
Бика-брика,
Боборика,
В носі смика,
Гей!

При цьому всі троє хуліганців, співаючи пісню, так оглушливо й противно реготали, що у Веснянки аж тенькало в животі.

Мабуть, вони таки вже придумали для Веснянки якусь дуже цікаву кару.

Заскреготів засув, і двері розчинилися.

І враз пісня урвалася й веселі усмішки застигли на обличчях хуліганців потворними гримасами. Хуліганці спантеличено дивилися на сонячних зайчиків, що оточили Веснянку. Мабуть, вони зроду не бачили живих сонячних зайчиків, хоча, звичайно, багато чули про них. Вони вмить забули про Веснянку. І, замість того, щоб схопити його, кинулись ловити сонячних зайчиків. Дурні хуліганці не знали, що сонячного зайчика неможливо спіямати. Ти сам, якщо бажаєш, можеш спробувати й переконатися в цьому. Справді, хіба піймаєш промінь сонця!

Це була кумедна картина! Хуліганці з розмаху гепалися на землю, ляскали по ній руками, дригали ногами, навіть зубами клацали, намагаючись вкусити зайчиків. Та сонячні зайчики вислизали в них з-під самісінького носа. Щоб подратувати хуліганців, сонячні зайчики навмисне крутилися біля них, не відбігаючи далеко. І хуліганці оськаженіло хапали руками повітря.

Іншим разом Веснянка весело посміявся б, дивлячись на таку чудасію, але зараз він не став гаяти часу, хаміль-хаміль і — в двері.

КІНЕЦЬ «ВІДЬМИНОЇ МІТЛИ»

Веснянка біг щодуху, не розбираючи дороги. В нього було єдине бажання — якомога далі втекти від хуліганців.

І лише опинившись у лісі, він став і одихався.

В лісі панувала мертва тиша. Погоні не було чути. Мабуть, хуліганці навіть не

помітили, в який бік побіг Веснянка. Небезпека минула. Але як тепер знайти дупло білки Вивірки? Коли надійде вечір, там чекатиме на нього місячний зайчик. А Веснянка навіть не знав, куди йти. Ти ж пам'ятаєш, що хуліганці тягли його до печери «Тридцять три лиха» в мішку. І запримітити дорогу хлопець аж ніяк не міг. Сонячні зайчики теж не мали змоги допомогти, бо сонце вже зайшло, почало сутеніти, наближалася ніч.

Веснянці стало дуже сумно й тоскно. Що ж це виходить? Від хуліганців він утік, пережив стільки небезпечних пригод... А тепер усе гине. Веснянка сів на пеньок і задумався.

І раптом хтось обережно торкнув його за плече.

Веснянка обернувся. Перед ним стояв сірий заєць — той самий заєць, якого він урятував від хуліганців. Веснянка лагідно усміхнувся йому.

Заєць кивнув головою і одхилив назад одне вухо, ніби запрошуючи Веснянку з собою.

— Чого тобі? — спитав Веснянка.

Та заєць не відповів. Це був звичайнісінький, зовсім не казковий заєць, і, як усі звичайні зайці, він не вмів говорити. Він тільки настійливо кивав Веснянці. Веснянка знизав плечима, позіхнув і пішов слідом за зайцем. Що ж, краще вже йти кудись у товаристві цього симпатичного вуханя, ніж просто сидіти без діла.

Вони довго продиралися крізь густі колючі зарості, перелазили через повалені бурею дерева, перестрибували звивисті лісові струмки.

І як же здивувався Веснянка, коли побачив нарешті, що вони підійшли до того самого столітнього дуба, в якому було дупло білки Вивірки. Вже зовсім стемніло, й на гілці сидів місячний зайчик.

— О, це ти, — радісно мовив він, побачивши Веснянку, — а я вже думав, що з тобою біда приключилася.

Хвилюватися почав.

Веснянка розповів братику Сяйвику про всі свої пригоди й додав:

— Якби не цей сірий зайчик, я б нізащо не знайшов сюди дороги.

— Так, сірі зайці — хороший народ, — сказав братик Сяйвик. — Вони завжди допомагають, коли треба. І взагалі вони справжні молодці й добрячі душі. Спасибі тобі, брате! Спасибі тобі велике!

Сірий заєць засоромився і втік у кущі.

А Веснянка з братиком Сяйвиком рушили далі. І знову ліс, знову дерева, кущі, зарості...

Тобі вже, мабуть, набридло слухати, як Веснянка йде лісом... Та що ж поробиш? Веснянці самому набридло так довго йти. А втім, заспокойся. Ось він уже підходить до величезної старої верби з кострубатим зморшкуватим стовбуром, що купає свої патлаті старечі віти у чорній воді лісового озера. Високо, на самому вершечку верби, видно густу зелену шапку омели. Це й є «відьми́на мітла», де заховано чарівний плащ пана Морока.

Місяць пробивається крізь вербове гілля й одкидає на воду чудернацькі мереживні тіні. Бурі кошлаті водорості ворухаться у воді і здаються бороною якогось химерного водяного страховиська. Поряд з вербою, немов велетенський кровопивця-павук, розчепірівся великий порослий мохом пенъ. Його трухлява серцевина світиться, — наче отой павук пильно дивиться в ніч єдиним банькатим оком. А ніч мовчить, причаїлась, чогось чекає...

Страшне місце!

Та Веснянка переборює страх і, обхопивши стовбур верби, починає дертися вгору. Що вище піднімається він, то важче стає йому лізти. Гілки хапають його за сорочку, за штанці, дряпають руки — не пускають до «відьми́ної мітли». Не видно ні землі, ні неба — все затуляє густе листя. Веснянка навпомацки просувається в цій непроглядній темряві. Сили починають його зраджувати. Але ось гущавина рідшає, знову блиснув місяць. Останнє зусилля — і Веснянка біля «відьми́ної мітли». В зеленій шапці її щось чорніє... Це плащ пана Морока. Веснянка його одразу впізнав. Він простяг руку, щоб узяти той плащ, та гілки омели раптом склепилися, переплелися і сховали його. Веснянка пробував розсунути гілля, та тільки

подряпав собі руки. Він розгубився. От тобі й на! Що робити? І тут Веснянка згадав, що в кишені його штанців лежить ніжик, який дістався йому у спадок від батька. Хоч половина леза в нього й відламана, але він гострий, мов бритва, — що хочеш переріже! Веснянка миттю дістав ніжик з кишені і — чик-чик! — гілки омели одна за одною полетіли вниз. Йому здалося, що вони навіть верещали й шипіли під ножем від безсилої люті.

Взявши плащ, Веснянка все одно різав, поки не зрізав геть-чисто всю омелу. «Відьминій мітлі» настав кінець. І стара верба одразу помолоділа, виструнчилася, струснула вітами й зашелестіла, зашептала листям, дякуючи. А коли Веснянка спускався на землю, йому здалося, ніби верба допомагає йому, обережно підтримує вітами, щоб він не зірвався й не впав.

Опинившись на землі, Веснянка кинувся шукати місячного зайчика. Але той пропав, як булька на воді. Веснянка добре пам'ятав, що, коли він поліз на дерево, братик Сяйвик сидів біля пня. А зараз там його й сліду не було.

Хлопець глянув на небо і все зрозумів. Місяць зайшов за хмару. По верхівках дерев з розбійницьким свистом промчав рвучкий вітруга — перший провісник грозовиці. І за хвилину по листі вже залопотіли дощові краплини. Веснянка зіщулювся — одна крапля попала йому за комір.

Але хто ж буде мокнути під дощем, якщо в руках у нього плащ! І Веснянка, звичайно, накинув плащ собі на плечі. Та коли він змахнув плащем, аби щільніше загорнутися, то раптом відчув, що злетів у повітря. Легко, немов птах, він злинув над лісом, черкнувши ногами об верхівку старої верби. Потім знявся ще вище, пролетів крізь дощові хмари й, опинившись у ясному зоряному небі, помчав уперед.

Веснянка переживав якесь дивне знайоме почуття, ніби він спить і летить уві сні. Адже так часто буває — сниться, що ти летиш: трохи сіпнешся всім тілом угору — і вже одірвався від землі, і знявся в повітря, і летиш, і тіло легке, невагоме, слухається кожного руху... Я певен, мій друже, що ти не раз літав отак уві сні і добре знаєш це незвичайне почуття.

Не дивуйся, що, одягнувши плащ пана Морока, Веснянка раптом полетів, як уві сні. Адже це був не звичайний плащ, а диявольський.

Не встиг Веснянка опам'ятатися, як уже стояв у знайомому місці, серед гір, перед мальовничим озером. І знову, тільки-но він зазирнув у озеро і його обличчя відбилосся у воді, озеро вмить застигло, зіщулилось, стало сторч і перетворилося на чарівне дзеркало. Та зараз це вже аніскілечки не здивувало Веснянку.

Він дуже здравів, що так просто й легко повернувся назад. Не довго думаючи, Веснянка ступнув крок у чарівне дзеркало. І раптом — трах! — іскри посипалися в нього з очей, а на лобі вискочила здоровецька фіолетова гуля. Веснянка з усього розмаху луснувся лобом об дзеркало. От тобі маєш!

Веснянка помацав гулю, потім дзеркало — поверхня його була тверда й непроникна. Чарівне дзеркало не пускало Веснянку в Країну Сонячних Зайчиків. Але чому?

Хлопець ніяк не міг збагнути. Скільки він не торкався рукою дзеркала, кожного разу рука нашттовхувалась на тверде товсте скло... Веснянка розгублено глянув на своє віддзеркалення, немов питаючи в нього поради.

Веснянчине обличчя одбивалося в чарівному дзеркалі, як у звичайному люстерку. Але плащ... Мокрий, слизький і пухирчастий, мов жаб'яча шкіра, він огидно ворухився на Веснянці, парував — наче дихав...

І раптом Веснянка збагнув — таж він забув зняти оцей огидний плащ пана Морока!

Веснянка миттю стяг з себе плащ, згорнув його і взяв під пахву. І коли доторкнувся до дзеркала, рука одразу провалилася в порожнечу. Тоді Веснянка тихенько, боком, простягнувши вперед руку й пригнувши голову, посунувся у дзеркало.

Та він даремно боявся. Знятий плащ був звичайнісінькою ганчір'яною шматкою. Чарівним він ставав лише тоді, коли його одягали.

Тепер шлях був вільний.

Веснянка ввійшов у Країну Сонячних Зайчиків.

НАДЗВИЧАЙНІ ПОДІЇ В ПАЛАЦІ ЧАРІВНИХ КАЗОК

На порозі жасминової хатки Веснянку вже з нетерпінням чекали дядечко Ясь, тітонька Тася та їхні сонячні зайченята. Якби ти знав, яким щасливим почував себе Веснянка, що знову бачить їх! Він хотів був кинутися їм в обійми, але вчасно згадав, що з цього нічого не вийде: хіба можна обняти зайчиків, зроблених із сонячних промінців! Довелося просто обмежитися привітаннями.

Зайшовши в хатку, Веснянка поклав плащ у кутку, там, де висіла його курточка, і тут же забув про нього. По-перше, тому, що в присутності сонячних зайчиків взагалі вмиг забувалося все неприємне й тривожне — така вже була особливість цих дивних казкових створінь! А по-друге, тому, що тітонька Тася запросила його до столу, де лежала ціла гора найрізноманітніших квітів, які так привабливо й смачно пахли. У голодного Веснянки навіть голова запаморочилася від цих пахоців.

Та хлопцеві не вдалося натішитися ними. У всіх на очах плащ, який лежав у кутку, раптом заворушився, почав підніматися, і за хвилину в жасминовому будиночку, впираючись головою в стелю, стояв пан Морок.

— Ха-ха-ха! — лунко, ніби з глибокої криниці, загуків його жажливий сміх. — Ну, тепер держіться! Настав кінець вашій нещасній Країні Сонячних Зайчиків! — і з цими словами пан Морок спокійно, не кваплячись, вийшов з жасминової хатинки.

Веснянка закам'янів від несподіванки. Та й сонячні зайчики, хоч і знали, що пан Морок повинен з'явитися, теж спершу розгубилися. Коли вони вибігли з хатки, то побачили, що пан Морок крокує до Палацу Чарівних Казок. Його темна постать різко й незвично виділялася на тлі квітучої сонячної країни. І там, куди лягала його чорна тінь, враз в'яли і гинули квіти. Правда, коли він проходив, вони знову оживали й розквітали, та все одно на це страшно було дивитись...

Жителі Палацу Чарівних Казок, нічого не підозрюючи, робили свої справи. Все було тихо і мирно.

І раптом почали робитися незвичайні речі. Аладдін, який тільки що старанно чистив зубним порошком свою чарівну лампу, несподівано плюнув на неї, кинув на підлогу й почав топтати ногами, вигукуючи: «Старе барахло! Куплю краще електричний ліхтарик!»

Старик Хоттабич нашвидкуруч змайстрував з підтяжок та рогача величезну рогатку і, сховавшись під столом, почав стріляти звідтіля у старих добрих фей, що гаптували диванні подушечки. Ще й примовляв після кожного пострілу: «Бац! І нет старушки!.. Бац! І нет старушки!..»

Буратіно підійшов до Іллі Муромця і щосили вдарив його золотим ключиком по лобі. А Ілля Муромець, який міг одним пальцем стерти Буратіно на порошок, раптом заплакав і, розвозячи сльози по бородатому обличчі, тоненьким голосом заскиглив: «Чого ти б'єшся? От я скажу мамі!» — зовсім як маленький хлопчик, якого ображають.

Баба з «Казки про рибака та рибку», перекинувши своє розбите корито, почала ганятися за Котом у Чоботях, намагаючись наступити йому на хвіст. Причому вона пустотливо реготала і скрикувала: «Ой, як гарно! Ой, як весело! Ой, як гарно! Ой, як весело!»

А старий рибалка з тої ж казки занурив голову в акваріум, пускав бульки і намагався ротом піймати золоту рибку, яка не знала, куди тікати.

Барон Мюнхаузен пхнув капітана Врунгеля в озеро, і той заверещав не своїм голосом: «Рятуйте! Я не вмію плавати! Тону-у! Потопаю! Ой!» — хоча стояв на мілкому, по коліна у воді.

Загалом зчинився неймовірний гармидер. Ти сам уже, певно, догадався, що це були каверзи пана Морока. Він хотів посіяти паніку в Палаці Чарівних Казок. І невідомо, що б ще сталося, якби вчасно не наспіли сонячні зайчики. Тільки-но сонячні зайчики з'явилися в палаці, всі неподобства, викликані паном Мороком, одразу припинилися. Бо ж відомо, що в присутності сонячних зайчиків забувається все погане, зле й вороже.

Аладдін у відчаї схопився за голову і негайно почав лагодити свою поламану чарівну лампу. Старик Хоттабич на колінах просив пробачення в старих добрих фей за свої хлопчачі витівки. Буратіно з сльозами на очах вибачався перед Іллею Муромцем. Баба ледь не згоріла від сорому, згадавши свою легковажну біганину за Котом у Чоботях і свої пустотливі вигуки. Старий рибалка мало не захлинувся в акваріумі від ніяковості. А барон Мюнхаузен розчулено шморгав носом, допомагаючи капітану Врунгелю викручувати мокрі штани.

І всі дуже захвилювалися, коли довідались, що в Країну Сонячних Зайчиків проник пан Морок.

В Палаці Чарівних Казок негайно було оголошено воєнний стан. Казкові діти тимчасово евакуювались у Вежу Сміху. Немічні старі чарівниці теж. Всі інші приготувалися до бою.

Тим часом пан Морок уже пробрався в підземелля. Там, у темряві, він почував себе як дома! Під похмурим склепінням підземелля раз у раз чувся його торжествуючий голос: «Здоров, чортяко!.. Привіт, відьмахо!.. Моє поважаннячко, дорогенькі людодіди!» Він вітав в'язнів: чортів, людодідів, відьом — і випускав їх з темниці. З дикими криками весь цей диявольський рід виривався на волю і шаленів, радіючи визволенню. Втекти з Країни Сонячних Зайчиків вони не могли доти, поки не буде розбите чарівне дзеркало. Тому вони тут же на місці почали виробляти різне казна-що. Вони обертали прекрасні запашні троянди на бридких мокрих жаб; березку, дикий виноград та інші виткі рослини — на жахливих зміїв, а рожі й соняшники — на огидних страшних крокодилів.

І незабаром уся країна просто кишіла різним гаддям.

Мало того — людодіди, чорти та відьми кинулися в Долину Щасливих Сновидінь і почали топтати й знищувати щасливі сни. І дітям в усьому світі стало раптом снитися щось жахливе й незрозуміле. Діти прокидалися й плакали від страху.

Треба було негайно припинити ці неподобства. І всі мешканці Палацу Чарівних Казок кинулися в бій. Але як їм важко було боротися з тими злими силами! Бо коли раніше, в казках, можна було спокійнісінько драконам та Зміям Гориничам рубати голови, людодідів скидати в провалля, злих царів по самі вуха заганяти в землю, — то тут ні в якому разі цього не можна було робити. Тому що всі пі чорти, відьми, людодіди, дракони, злі чаклуни та чаклунки були єдиними, рідкісними, так би мовити, музейними екземплярами, спеціально залишеними для казок. Якщо їх знищити — діти всього світу назавжди були б позбавлені можливості бачити їх у казках. А може, і взагалі зникли б усі казки, бо ж у кожній казці є якесь зло, з котрим бореться добрий герой. Отже, вбивати і знищувати злу силу категорично заборонялося.

Дозволялося тільки ловити, зв'язувати і кидати назад у підземелля.

Ох і нелегка ж то була робота! Вона вимагала розуму, терпіння, неабиякої спритності і справжнього казкового таланту.

Всі казкові герої розділилися на загони: Котигорошко командував загоном, що боровся проти семиголових драконів та зміїв; наймит Балда керував боротьбою з чортами; Кіт у Чоботях вів наступ на людодідів; Старик Хоттабич та Аладдін боролися проти лихих східних джинів; Іванко-дурник повів війська на бабу-ягу, злу Варвару та інших нехороших жінок...

Почався жорстокий бій. Пішли в хід чарівні палички, чарівні лампи, чарівні персні, чарівні сопілки, зачаровані мечі — весь казковий арсенал. Сухопутні війська підтримувала з повітря авіація (килими-самольоти, жар-птиці, горбоконики), яка до того ж ще й вела боротьбу з авіацією ворога, що була представлена відьмацькими мітлами, баби-ягинськими ступами та крилатими драконами. Бій точився на суші, на воді й у повітрі.

Але, звичайно, без допомоги сонячних зайчиків навряд чи перемогли б казкові герої

всю цю погань.

Сонячні зайчики засліплювали драконів та зміїв, і лише завдяки цьому Котигорошко зі своїм військом скрутили їх в баранячий ріг і кинули знову до в'язниці.

Вони допомагали Аладдіну та Старику Хоттабичу загнати східних джинів у пляшки з-під нарзану, лимонаду та кефіру.

Сонячні зайчики підказали Іванкові-дурнику, як ліпше впоратися з бабою-ягою — запхнути її в ступу і прикрити зверху кришкою.

Загалом усюди і завжди сонячні зайчики допомагали у найвирішальніший момент.

У самому розпалі бою Веснянка, який, зрозуміло, взяти участі в боротьбі не міг, раптом згадав про пана Морока і захвилювався. Куди подівся цей лиходій? Чи пощастило йому звільнити Троля? І чому всі забули про нього, найголовнішого ворога?

Та кругом була така катавасія, що годі було й думати нагадати комусь про це. І Веснянка вирішив сам усе розвідати. Обережно, ховаючись за кущі, щоб ненароком не наскочити на якогось злого чаклуна і не бути перетвореним на пацюка, жабу чи крокодила, Веснянка почав пробиратися до входу в підземелля.

Спустившись униз, він став і прислухався. Звідкись здалеку, з глибини довжелезного темного коридора, лунав чийсь одчайдушний страшний крик і прокльони. Веснянка не наважився йти далі. Він стільки вже натерпівся од пана Морока, що йому зовсім не хотілося знову зустрічатися з ним у цьому жахливому підземеллі. Так нічого й не визнавши, хлопець піднявся нагору. Бій уже закінчився. По країні мирно походжали добрі чарівники з чарівними паличками в руках і розчаровували квіти — з жаб, зміїв та крокодилів знову перетворювали їх на троянди, березку, соняшники і таке інше. До входу в підземелля йшов Котигорошко, несучи під пахвою останнього дракона, зв'язаного, безпомічного і жалюгідного.

— Дядю Котигорошко, — кинувся до нього Веснянка, — там, у підземеллі, пан Морок. Ви всі про нього зовсім забули. Він там кричить і страшенно лається. Мабуть, уже випустив Троля. Ой, що буде!

— Чого хвилюєшся? — посміхнувся Котигорошко. — Сонячні зайчики, брат, не такі, щоб забути найголовніше. Ану ходім та глянемо!

— Що ви?!

— Не бійся, синку! От побачиш, нічого страшного вже нема.

Веснянка несміливо глянув на Котигорошка. Але той мав такий молодецький вигляд, що боятися йти з ним будь-куди було б просто смішно. І Веснянка одважився.

По дорозі Котигорошко кинув зв'язаного дракона у камеру, замкнув камеру на великий висячий замок (ясна річ, то був чарівний замок, який жодна зла сила відчинити не могла!), і вони пішли довгим підземним коридором. Дорогу їм освітлювали світлячки, що сиділи рядочками на стелі коридора, — ну точнісінько тобі електричні лампочки.

З півтемряви, крізь ґрати камер, позирали страшні морди відьом, чортів та людодів. Вони блискали очима, люто гарчали і гризли зубами ґрати. Здавалося, от-от знову вирвуться на волю. Та це тільки здавалося. Ґрати на камерах були чарівні, й чорти та відьми могли тільки мріяти звідти вирватися.

В одній з камер на полицях, як у крамниці, стояли пляшки. То були пляшки з лютими східними джинами. На кожній пляшці була наклеєна етикетка, де писалося, як звуть цього джина, з якої він казки і які капості вміє робити. Це для того, щоб сонячним зайчикам легше було потім вибирати, коли вони носитимуть джинів у казки. Крізь скло пляшок було видно, як там корчилися та скаженіли джини.

В іншій камері на підлозі стояла велика ступа, прикрита кришкою. Ступа весь час підстрибувала, ніби танцювала якийсь танець. В ступі сиділа баба-яга, нікому тепер не страшна, дурна і сварлива бабушенція.

В третій камері відбувалися зовсім незвичайні речі. Коли Котигорошко з Веснянкою підійшли до неї, там гасав велетенський дикий кабан, намагаючись своїми могутніми іклами розбити товсті ґрати. Потім у них на очах кабан раптом обернувся на маленьку мишку, що

хотіла прошмигнути між ґратами.

Але тієї ж миті ґрати перетворилися на густу сталеву сітку. Тоді мишка негайно обернулася на комара, та замість сітки вже було міцне товсте скло, і комар безсило задзижчав, б'ючись об нього. І так без кінця. Ні, про визволення злим героям казок годі було й думати!

Та де ж таки пан Морок? Веснянка з Котигорошком уже пройшли майже все підземелля, а про нього ні слуху ні духу.

І раптом у найдальшому кутку коридора залунав громовий голос, який вигукував неймовірні прокльони й таку брутальну лайку, що Веснянка мимохіть почервонів і затулив вуха. То був голос пана Морока.

Але що трапилося? Чому він так лається?

— Дивись! Дивись! — скрикнув Котигорошко. — Я ж тобі казав!

Веснянка глянув туди, куди показував Котигорошко. В крайній камері за товстими ґратами сидів на підлозі Троль і гірко плакав, витираючи сльози своєю цапиною бородою. А перед камерою стояла якась дивовижна споруда, що нагадувала великий самовар. Веснянка пильно придивлявся, силкуючись побачити пана Морока, голос якого щойно чув. Проте марно.

— Я не бачу його, — нарешті признався розгублений Веснянка.

— І ніколи не побачиш, — сказав Котигорошко. — І взагалі ніхто його тепер ніколи більше не побачить. Він там, у пастці.

Так, це була правда. Хитрий і підступний пан Морок, який вселяв жах у серця всіх і який міг перехитрити й обдурити кого завгодно, попався, як дурне мишеня, в пастку, спеціально побудовану для нього сонячними зайчиками. Пастка ця була заплутаним лабіринтом, звідки неможливо вийти. Всі ходи лабіринта зроблені з чарівних дзеркал. В лабіринт було пущено всього лише один-єдиний промінчик сонця, але, відбиваючись від дзеркал, він так яскраво освітлював увесь лабіринт, що якби заглянути туди, то можна було б осліпнути.

Жодної темної щілинки, жодної щонайменшої шпарочки, крізь яку міг би проникнути пан Морок, не було в лабіринті.

Пан Морок був приречений вічно кружляти в цьому морі світла, не знаходячи виходу.

Світ звільнився від найстрашнішого, найвсесильнішого і найневловимішого ворога свого.

Важко описати радість, з якою зустріли цю звістку в Країні Сонячних Зайчиків.

У Палаці Чарівних Казок влаштували такий бенкет, якого ще в жодній казці не було. Вино лилося... А втім, ні, пробач, я помилився. Ніякого вина не було. Воно було просто не потрібне... І без нього було весело. Замість вина рікою лився сміх. Казкові герої піднімали келихи, повні радісного, щасливого, іскристого сміху. Закушували усмішками і веселими жартами. А танцювали як! Лишенько, як танцювали! Навіть найстарезніші німечні чарівниці, кинувши своє вишивання, пішли навприсяжки, звискуючи і молодецьки вигукуючи: «Дам лиха закаблукам! Закаблукам лиха дам!»

Палац аж хитався від гопака, від метелиці, від камаринської, від лезгинки, мазурки, краков'яка... Ех, та хіба можна перелічити танці, що танцювали того вечора на бенкеті в Палаці Чарівних Казок!.. Просто немає в світі такого танцю, якого б не танцювали.

А Старик Хоттабич, якому, як відомо, була не одна сотня років, утинав такі колінця, що кінець кінцем, підстрибнувши, зачепився штаньми за люстру. Довелося викликати пожежну команду...

Бенкетували цілу ніч, аж до світання, тобто аж поки сонячним зайчикам треба було поспішати на землю робити свої добрі справи.

ЩО БУЛО ПОТІМ

Отже, остання лиха чарівна сила на землі щезла. Начальника Канцелярії Нічних

Кошмарів, страшного й жорстокого пана Морока, було навіки ув'язнено в підземеллі Палацу Чарівних Казок. І кошмари, якими він керував, залишившись без свого начальника, стали безпомічні й тихо, безслідно зникли.

Ех, як зразу світліше, веселіше й краще стало жити на землі! Куди тільки поділися невдоволені похмурі обличчя! Всі ходили усміхнені, щасливі. Злих, недобрих людей ніби ніколи й не було. Адже це кошмари навівали їм погані думки...

Навіть хуліганці, оті одчайдушні бандити й убивці, позбавлені підтримки кошмарів, зробилися безсилі. Адже хуліганці нападали тільки на тих, хто їх боявся. А страх цей вселяли в людей кошмари.

І коли руді ластовини, які, звичайно, більше за всіх страждали від хуліганців, раптом перестали їх боятися, хуліганці самі зробилися жалюгідними нікчемними боягузами. Ластовини легко перемогли їх і вигнали з своєї країни.

Ластовинія знову стала вільною і незалежною

За прикладом Ластовинії, всі інші країни, поневолені Хуліганією (а таких країн було чимало), теж почали звільнятися від гніту. І незабаром влада хуліганців, які загарбали мало не півсвіту, всюди була повалена.

Справедлива кара впала на голови мешканців печери «Тридцять три лиха». Сонячні зайчики зруйнували печеру й спалили всі хвороби до одної. Правда, ці диявольські створіння встигли, на жаль, рознести заразу по всій землі. Але до діла взялися людські лікарі й успішно з нею борються. Сонячні зайчики активно їм допомагають. І немає сумніву, що в майбутньому з хворобами буде назавжди покінчено.

Довго думали сонячні зайчики, що робити з Королівством Глупої Ночі. Без пана Морока королівство, як темна сила, нічого не було варте. Його можна було ліквідувати за одну мить. Але тоді б ніч назавжди зникла, лишився б один суцільний день. Ранок і вечір теж, звичайно, зникли б. А це примушувало задуматися. Чи варто так робити?

По-перше, люди дуже звикли до ночі. Вони звикли вночі спати й бачити щасливі сни. Спати вдень — це зовсім не те...

По-друге, вночі буває дуже гарно. Нащо, наприклад, позбавляти людей радості гуляти місячної ночі десь на березі моря і дивитися, як бігають на воді по місячній доріжці місячні зайчики...

До речі, місячним зайчикам теж довелося б назавжди зникнути. Адже вони бувають лише вночі.

А тихі літні вечори, коли червоне, стомлене сонце поволі котиться за обрій, щедрим золотом заливаючи все навкруг?!

А ранній травневий ранок, коли вперше молоде проміння, купаючись в іскристій росі, пробуджує природу і наповнює пташиним щебетом квітучі сади?!

Ні, шкода всього цього!.

Та й самі сонячні зайчики мусили б весь час тоді бути на землі. Отже, сама Країна Сонячних Зайчиків стала б непотрібна. Довелося б її ліквідувати. А що тоді робити з Долиною Щасливих Сновидінь, із Палацом Чарівних Казок? Виникало безліч складних, ба навіть просто нерозв'язних питань.

І сонячні зайчики після довгого багатоденного обговорення на Великій Сонячній Раді вирішили: Королеву Глупої Ночі ліквідувати, а саму ніч поки що залишити. Так і зробили.

Але в деяких місцях землі, наприклад на Півночі, все-таки виділили дослідні ділянки й організували там так звані «білі ночі», тобто такі ночі, коли видно, як удень. Якщо досліди будуть вдалим, можливо, в майбутньому ніч ліквідується зовсім. Та поки що про це говорити рано. Поживемо — побачимо.

Грізне плем'я хмаровиків-громовиків сонячні зайчики теж пощадили. По-перше, тому що діяли ті не з власної волі, а під впливом пана Морока і кошмарів. По-друге, не таке вже воно, чесно кажучи, й грізне — гримить, блискає, а лиха великого не робить. Навіть навпаки — користь приносить, землю дощем поливає, від чого всі рослини краще, буйніше ростуть. А

від царя Грома та від цариці Блискавиці люди легко захищаються за допомогою громовідводів.

До того ж сонячні зайчики завжди перемагають хмаровиків-громовиків, і люди люблять дивитися, коли сонячні зайчики на честь своєї перемоги влаштовують райдугу. Це ж дуже красиво!

Ну, а Веснянка? Що сталося з ним?

О, не хвилюйся! З ним усе гаразд.

Погостювавши в Країні Сонячних Зайчиків і досхочу надивившись у Палаці Чарівних Казок різних цікавих казкових вистав та насміявшись у Вежі Сміху, Веснянка повернувся, нарешті, до своєї рідної Ластовинії, тепер вільної, незалежної і щасливої.

Та це ще не все.

Звичайно казки закінчуються тим, що герой одружується з принцесою, сам стає принцом, королем чи просто багатою людиною, живе в розкошах і нічого не робить. Та ба!

Якби ти знав, як це нудно й нецікаво — бути королем (навіть добрим і хорошим), жити в розкошах і нічого не робити.

Недарма казки закінчуються на цьому, бо далі розповідати нічого — сама тобі нудьга та нісенітниця.

Ні, Веснянка не став багатою людиною, а тим паче королем чи там принцом.

І не одружився, звичайно, — де ти бачив, щоб люди одружувалися в дев'ять років!

Він повернувся до діда Маноцівника в колонію «Притулок маленьких друзів».

Після визволення країни від хуліганців усі батьки, звичайно, забрали своїх дітей, і колонія обезлюдніла. Та дід Маноцівник не покинув її. Старий дресирувальник вийшов на пенсію і назавжди залишився жити в колонії. Дві старенькі няні теж. І коли Веснянка повернувся, він приєднався до них, і почали вони жити вчотирьох. Порадившись, вони вирішили перетворити колонію на будинок праці й відпочинку для дітей. Так, не лише відпочинку, а й праці. І тепер сюди приїзять під час канікул діти з усієї Ластовинії. Тут вони відпочивають, граються, а також працюють. В колонії багато майстерень. І кожен робить те, що йому до вподоби: хто столярює, хто різні машини конструює, хто на шевця вчиться, хто на слюсаря...

А от Веснянка твердо вирішив, що, коли виросте, стане садівником. Його заповітна мрія — зробити так, щоб у його рідній країні було стільки ж квітів, скільки він бачив там, за чарівним дзеркалом, щоб його країна стала такою ж квітучою й казково прекрасною, як і Країна Сонячних Зайчиків.

І ти знаєш, — здається, Веснянчина мрія здійсниться. Тому що...

Послухай-но краще, що каже дід Маноцівник, його вчитель:

— В цього хлопчинки просто-таки талант. Я не бачив, щоб у кого-небудь так добре приймалися саджанці, так швидко росли, так буйно розцвітали. Він, певно, знає якийсь секрет...

Та дідові, звичайно, невтямки, що у Веснянки є невидимі людському окові помічники.

Коли Веснянка працює в саду, обкопує дерева, прищеплює їх, — круг нього весь час миготять сонячні бліки. Здається, нібито звичайнісінькі плямки світла, а насправді — то живі сонячні зайчики.

Так, так, давні друзі не забувають Веснянку і допомагають йому весь час — і коли він працює, і коли вчиться, і коли весело грається на дозвіллі...

Та й не тільки Веснянці, а всім-всім добрим людям допомагають сонячні зайчики. Там, де вільний щасливий труд, де радість і сміх, там завжди є сонячні зайчики. Бо ж вони існують тільки для того, щоб робити життя людей світлим і щасливим.

Може, ти скажеш, що не помічаєш їх?!

О, так то ти, мабуть, забув, що вони дуже скромні.

А все-таки придивись гарненько! Вони ховаються у твоїй веселій усмішці, у твоїх очах, радісних і щасливих.

І знай, що завжди, коли тобі гарно й весело, коли ти робиш чесну й хорошу справу, — сонячні зайчики поряд з тобою.

ПРИГОДИ ЖУРАВЛИКА

Повість-казка

РОЗДІЛ І

Народження героя. Перші враження і перші пригоди. Професор Жабурин Жабуринович Кваквакум.

Коли він нарешті проклюнувся і вистромив на білий світ свого довгого цікавого носа — сліпуче сонце сяяло з безхмарного неба, на старій вербі весело щебетало птаство, а лагідний ранковий вітрець про щось грайливо шепотів на вухо шурхотливому очерету.

І рідне болото здалося йому таким гарним, а життя навколо таким прекрасним, що він засміявся від нестримної радості. І весело заспівав-закричав-закурликав:

Курли! Курли!
Здоровенькі були!
Здрастуйте!
Привіт!
Привіт!
Народився я на світ!
Урра!
Хай живе рідне болото!
Хай живуть дорогі пуголовки,
Комарі і мухи!
Урра! Я народився!
Чуєте!
Як прекрасно жити
На світі!.. Курли! Курли!
Здоровенькі були!

І ну витанцьовувати в гнізді, весело піднімаючи свої цибаті ноги.

Та раптом почув сердитий скрипучий голос: — Ква! Ква! Кум! Чого це ти розкричався, голомозий! Він обернувся.

Недалеко від гнізда на лататті сиділа велика баньката жаба в золотих окулярах.

— А... а що таке? — здивувався він. — Хіба не можна? Радісно ж. Я на світ народився! Гляньте, яка краса навколо!

— Не радіти, а журитися тобі, дурню, треба. Ква! Ква! Кум! — суворо прокумкала жаба. — Не годиться тобі радіти і сміятися. Не можна. Ти думаєш, хто ти такий?

— А... а хто я? — розгублено спитав він.

Журавлик ти! А журавлі народжуються на світ тільки для того, щоб журитися. Тому й називаються так. Ква! Ква! Кум! І приносять вони всім лише сльози і печаль.

— О! А мені не хочеться приносити нікому нічого поганого. Я не хочу журитися. Чого це я маю журитися!

— Бо так треба! Бо так записано в Книзі Джерел, бо... — роздратовано закумкала жаба.

— Але... — розтулив дзьоба журавлик, та жаба його сердито перебила:

— Ква-квапишся дуже! Перебиваєш старших. Дзиглик невихований! Не люблю таких.

Жаба плямкнула ротом і булькнула у воду.

— Дивна якась баба-жаба. Хі! — усміхнувся журавлик. — Так навколо гарно, а вона чогось гнівається.

Аж тут залопотіли крила, і в гніздо опустилася мама-журавлиця.

— Здрастуйте, мамо! — радісно кинувся до неї журавлик. — Бачите! Я вже народився! Бачите!

— Здрастуй, здрастуй, синку мій любий! Здрастуй! — мама пригорнула його крилом і ніжно поцілувала довгим дзьобом. — На хвилиночку залишила гніздо, а ти вже й вилупився! Гарненький мій! Ну як ти тут без мене? Не кривдив тебе ніхто?

— Ні, мамо, все гаразд. Тільки якась баба-жаба кумкала тут щось незрозуміле, — і журавлик переповів свою розмову з жабою в золотих окулярах.

— Ой, що ж ти, синку, накоїв! — сплеснула крилами журавлиця-мама. — То ж ніяка не баба-жаба. То ж доктор болотяних наук професор комахознавства Жабурин Жабуринович Кваквакум, наймудріший з наймудріших у нашому болоті. Він знає все на світі, бо читає мудру Книгу Джерел, що захована глибоко на дні і до якої ніхто, крім професора Кваквакума, доступу не має. Навіть президент нашого болота Бусол Лелекович Чорногуз прислухається до думки шановного Жабурина Жабуриновича. Ой, треба тобі, синку, обов'язково вибачитися перед ним! Кажуть, того, хто прогнівив професора, чекають самі невдачі й неприємності.

Журавлик хотів щось сказати, але тут залопотіли крила, і в гніздо опустився тато-журавель, як дві краплі води схожий на маму-журавлицю (тільки крила у нього були трошечки більші і дзьоб трошечки довший).

— О! — радісно вигукнув тато. — Маю сина! Щоб ти був здоровий! Щоб ти був щасливий! Тільки що це ти вже, синку, наробив, що мама тебе примушує вибачитися? Бач, не встиг вилупитись і вже...

Та, почувши в чому справа, тато-журавель посерйознішав.

— Так, — глибокодумно сказав він, — з Жабурином Жабуриновичем краще не сперечатися. Вибачся вже, синку. Що тобі — важко? Корона з голови не впаде.

— Мамо! Тату! Та невже ж це правда, що журавлі народжуються тільки, щоб журитися? — вигукнув журавлик.

— Раз так записано в Книзі Джерел... — розвела крилами мама.

— В усякому разі пісні про журавлів майже всі журливі, — зітхнув тато. — Але то нічого. І в нашому житті є свої радощі, синку. Наприклад — танці. Наші журавлині танці все птаство по праву вважає найкращими у світі.

Журавлик скривився — що там ті танці, як усе життя журитися треба. А йому ж так хотілося співати, жартувати, сміятися і веселитися!.. І так не хотілося вибачитися перед несимпатичним Жабурином Жабуриновичем! Та нічого не вдієш. Раз батьки кажуть — треба!..

Кілька днів професор Кваквакум не з'являвся. Певно, читав на дні болота мудру Книгу Джерел. Як і всі професори, коли він читав, то міг по кілька днів не виходити на повітря.

Журавлик уже давно вибігав з гнізда слідом за батьками у пошуках їжі. Треба вам сказати, що журавлики взагалі довго у гнізді не засиджуються. Обсохнуть і вже бігають по болоту. Буквально через кілька годин після того, як вилупляться. І читати й писати журавлики навчаються за один-два дні — такі вони здібні.

Дні стояли погожі. Сонце, наче навмисне, весело сміялося з неба. І хоч як намагався журавлик викликати в своїй душі сумний, журливий настрій, — нічого в нього не виходило. Настрій був незмінно веселий. Хотілося весь час радіти й сміятися. Журавлик уже навіть думав, що, може, професор Кваквакум взагалі більше не з'явиться. І можна буде все забути, і ні перед ким не вибачитися, і не зважати на те, що там пишеться у Книзі Джерел...

Та на п'ятий день...

Журавлик підстрибом біг по болоту і враз...

Він ще встиг скрикнути:

— Ой! Вибачте! Я хотів...

І з ходу наступив на професора Кваквакума, що грівся на сонечку, висунувши з води свою порепану бородавчасту голову.

Жабурин Жабуринович тільки кавкнув і зник під водою.

Потім виринув, люто щось прохарамаркав і знову зник.

— От так вибачився!.. — зітхнув журавлик. — Докторові болотяних наук, наймудрішому з наймудріших, на голову наступив!.. Подумати тільки!.. Доведеться тепер ще більше перевибачатися...

РОЗДІЛ II

«Це може знати тільки дядечко Бугай!»

Сорока Скрекекулія. Перше знайомство з Бугаєм.

Чижик Ціві-Тівік. Друге знайомство з Бугаєм.

Але як перевибачитися? Де його шукати, того професора Кваквакума? Він же розлючений пірнув у болото і тепер хтозна, коли випірне. Знову засяде за Книгу Джерел. А чекати не можна. Бо онде мама-журавлиця вийшла з очерету назустріч і питає:

— Ну як, синку, вибачився?

— Ні, — похилив голову журавлик.

— Чому? Стара жаба Ропуха мені сказала, він щойно тут був, на сонечку грівся.

— Не бачив я нічого, — ще нижче опустив голову журавлик. (Ох, як важко казати мамі неправду!)

— Ну, побудь тут, синку, почекай. Треба ж обов'язково вибачитись, — і мама-журавлиця знову почимчикувала в очерет.

І що його робити?

Отак стояти й чекати, коли знаєш, що нічого не дочекаєшся?

Журавлик тупцяв на місці і зітхав.

— Чому зітхаєш, журавлику? — почув він тоненький голосок.

Глянув. На очеретині гойдалася маленька в'юрка очеретянка, рудувато-бура, з жовтою голівкою.

— Як же мені не зітхати, — сказав журавлик. — Мені обов'язково професора Кваквакума треба, а де його тепер знайти, не знаю.

— Це може знати тільки дядечко Бугай. Так-таки-так! Бо він літає над болотом уночі і бачить згори, де світиться на дні віконечко у квакквартирі професора. Так-таки-так!

— А як мені побачити дядечка Бугая?

— Побачити його дуже важко, майже неможливо, — сказала очеретянка і раптом зникла, наче її й не було. Бо враз залопотіли крила, і на корч поряд з журавликом сіла сорока. Сіла і одразу заскрекотіла:

Скре-ке-ке!

Скре-ке-ке!

Що тут сталось?

Що таке?

Все це сорока проскрекотала так швидко, що в журавлика аж голова замакітрилася. Йому було прикро, що балакуча сорока налякала полохливу очеретянку, і він не дуже ввічливо сказав:

— Та! Все одно ви, тьотю, не допоможете. Все одно ви того не знаєте.

— Що?! — обурено махнула своїм довгим хвостом сорока. — Та ти знаєш, хто я така?!

Та я ж сорока-білобока Скрекекулія! Я ж усюди літаю і все на світі знаю!

«Може, й справді Скрекекулія допоможе», — подумав журавлик і сказав:

— Та от треба мені дядечка Бугая, але кажуть, що побачити його дуже важко, майже неможливо. — Летімо зі мною! Я тобі його покажу.

— Я ще не вмію літати, — зітхнув журавлик. — Я поки що тільки бігаю.

— Не біда! Я полечу, а ти за мною побіжиш.

— Ну, гаразд, — погодився журавлик.

Сорока Скрекекулія знялася й полетіла. А журавлик побіг за нею.

От він уже й болото проминув. Біжить повз переліски, гайки. Бачить — на лузі корови пасуться. А осторонь за кільце в носі ланцюговою припиначкою до кілка колгоспний бугай Чемпіон прив'язаний.

Скрекекулія хвостом у його бік махнула й каже:

— Ось тобі твій дядечко Бугай. На тому й здоровий бувай! І ніколи не кажи, що я чогось не знаю. Скрекекулія усе знає, що є і чого немає.

І сорока, дуже задоволена собою, полетіла геть.

Підійшов журавлик до рогатого чудовиська з кільцем у носі і питає чемно:

— Дядю! Скажіть, будь ласка, ви — Бугай?

Чудовисько, голови не повертаючи, одним оком на журавлика згори глянуло.

— Му! — каже. — Бугай!

— Тоді у мене до вас велике прохання. Скажіть, будь ласка, де кваквартира професора Жабурнна Жабуриновича Кваквакума... Він мені дуже потрібен.

— Що? Якого професора? Не знаю ніякого професора. Чо-мму я мму-ушу його знати?

— Ну як же! Кажуть, коли ви вночі літаєте над болотом, то бачите, як світиться віконечко у квакквартирі професора Кваквакума.

— Що-о?! Я — літаю?! Смієшся з мм-ене?! Що я, птиця, щоб літати! Я корова, тільки чоловічого роду. Де ти бачив, щоб корови літали! Ану забирайся звідси, бо дмму-у-хну на тебе і полетиш. Мму! — і дядечко Бугай зробив такі страшні очі, що журавликові ноги самі понесли його геть.

«Хто ж це мене обдунив — очеретянка чи Скрекекулія? — думав він, біжучи назад до болота. — Справді, не може цей дядечко Бугай літати. Щось тут наплутано. Невже я й справді народився на світ, щоб завдавати всім лише неприємності...»

Пробігаючи повз вільшаний гайок, журавлик спинився. Увагу його привернула весела пісенька, що линула звідтіля:

Ціві-тіві,
Я співаю,
Ціві-тіві,
Цілий день,
Бо веселу
Вдачу маю
І пісень
Багато знаю,
Знаю безліч
Я пісень.

Журавлик підійшов ближче і побачив на вільшині маленьку зелено-жовту пташку з чорними крильцями і чорною шапочкою на голові.

— Здрастуйте! — сказав журавлик. — Як ви гарно співаєте. Хто ви?

— Чижик. Ціві-Тівік. А ви хто?

— А я журавлик. Без імені ще. Бо лише кілька днів як народився і ще не встиг нічого зробити. А в нас на болоті ім'я дається тільки після того, як щось путяще зробиш. Але... я не знаю, чи взагалі буде в мене ім'я, — зітхнув журавлик.

— Чому?

— Бо я якийсь ненормальний журавлик. Не такий, як усі. Нормальні журавлі повинні журитися, а мені весь час сміятися, жартувати хочеться.

— Так це ж дуже добре, але щось по вас не видно, щоб ви були веселий.

— Неприємність у мене. Шукаю професора Кваквакума, щоб перевибачитися перед ним, і не можу знайти. Очеретянка сказала, що дядечко Бугай знає, де він живе, а дядечко Бугай намукав на мене в лузі. Не знаю тепер, що й робити.

— Стривайте! Так ви, мабуть, не до того дядечка Бугая звернулись.

— А є ще один дядечко Бугай?

— Авжеж. Болотяний птах. Я його знаю. Можу познайомити.

— Ой! Я буду вам дуже вдячний.

І Ціві-Тівік полетів, а журавлик побіг за ним до болота.

Заглибилися вони у найгустіші очерети.

Сів Ціві-Тівік на очеретину і каже:

— Здрастуйте!

Озирається журавлик навсібіч — нікого не бачить.

І раптом жмутик очеретин ворухнувся і перетворився на довгоносого, довгошийого птаха, який, виявляється, стояв, піднявши голову і витягнувши шию так, що був зовсім непомітний серед очерету.

— Бу! Бу! Трумб! — густим басом сказав птах. — Привіт!

— Дядечко Бугай, познайомтеся, будь ласка. Це журавлик. У нього до вас справа.

— Привіт! — кивнув головою птах. — Слухаю.

— Мені потрібен професор Кваквакум. Кажуть, ви знаєте, де його квакквартира, — сказав журавлик.

— А для чого він тобі?

— Перевибачитись.

— Перевибачитись? За що?

— За те, що я журавлик, а не хочу журитися.

— Тю! Дурниця якась! Ні! У такій справі я допомагати не бу-бу-ду. Ви мене не бачили, я вас не бачив. Трумб! — і дядечко Бугай зник, знову перетворився на жмуток очерету.

— Ходімо звідси! — сказав Ціві-Тівік. — Я його знаю. Раз він не хоче, його не переконаєш.

— А що ж робити?... Кажуть, того, хто прогнівить професора Кваквакума, чекають самі невдачі і неприємності.

— Нічого. У житті головне мати справжнього друга. І тоді байдужі будь-які невдачі і будь-які неприємності. Мій тато казав: «Нерозділена з другом радість — піврадісті, а розділене з другом горе — півгоря». У тебе друзі є?

— Я ще маленький. Кілька днів як народився.

— То давай з тобою дружити. І називати один одного на «ти». Я теж не люблю журитися, а люблю сміятися і співати пісні. Давай?

— Давай! — зрадів журавлик.

— Я багато пісень знаю. І тебе навчу. Хочеш?

— Авжеж, — сказав журавлик. — Молодець ти, Ціві-Тівік. З тобою про всі неприємності забуваєш. Шкода, що мені треба додому. Я б з тобою не розлучався. Але батьки там хвилюються. Ти не дивись, що я набагато більший за тебе. Я ще маленький. Кілька днів як народився.

— Біжи додому, — сказав чижик і заспівав:

Ну, а завтра,
Завтра в гай
Ти до мене прибігай.
Будемо співать пісні,
Ціві-тіві, цілі дні.
Ціві-тіві, тіллі-ті,
Хай щастить тобі в житті!

— Прибіжу! Обов'язково!

Чирик полетів до себе у вільшаний гайок, а журавлик побіг додому, де його вже виглядали тато з мамою.

— Де це ти, синку, забарився?

— Та ото шукаю ж професора Кваквакума, щоб вибачитися.

Тато розчулено подивився на маму, мама розчулено подивилася на тата:

— Не мучся, синку. Не треба. Коли зустрінеш, тоді й вибачишся. Головне, щоб у душі ти не відчував погорди.

Журавлику одразу стало легко й весело. І тато й мама не лаються, і друга він знайшов!.. Як усе добре склалося!

РОЗДІЛ III

*Несподіванка у вільшаному гаю. Знову Скрекекулія.
Вперед до Кислячихи. «У дворі злий собака» Знайомство з Граєм.*

Як добре, прокинувшись уранці, знати, що десь на тебе чекає вірний веселий друг!

Нашвидку поснідавши, журавлик сказав:

— Мамо, тату, я піду гуляти. Можна?

— Біжи, синку, тільки не заблукай.

І журавлик побіг до вільшаного гайка.

Гайок зустрів його незвичайною тишею. Тільки ледь чутно шепотілося на деревах листя.

— Агов, Ціві-Тівік, де ти? — гукнув журавлик.

Ніхто не відповів йому.

— Агов, Ціві-Тівік, де ти? — гукнув журавлик.

І знову тиша у відповідь.

Журавлик побіг між дерев, вигукуючи: «Агов! Агов!»

«Невже обдурив мене чирик? — у розпачі думав він. — Не може бути. Ціві-Тівік такий щирий і веселий. Не може бути!»

І раптом він почув згори:

Скре-ке-ке! Що таке?

Що таке? Скре-ке-ке!

Журавлик підвів голову.

На вільшині сиділа сорока Скрекекулія.

— Ви не бачили чирика Ціві-Тівіка? Він має бути десь тут.

Еге-ге! Шукай вітра в полі! — сказала Скрекекулія. — Нема чирика. Ще вчора надвечір його впіймав двієчник Валерка, племінник перекупки Кислячихи.

— Як?! Не може бути! — вигукнув журавлик.

— Знову не віриш! — невдоволено проскрипіла Скрекекулія. — Не буду й балакати з тобою.

І Скрекекулія вже змахнула крилами, щоб злетіти.

— Ой! Вірю! Вірю! — поспішив сказати журавлик. — Тільки скажіть, будь ласка, де зараз Ціві-Тівік.

— Та де ж! Мабуть, у клітці в двієчника Валерки, племінника перекупки Кислячихи.

— А де? Де живе перекупка Кислячиха?

— Край села, за високим парканом, у хаті під бляхою.

— То я побіжу! Я побіжу! Я мушу врятувати чижика Ціві-Тівіка. Він мій друг.

— Біжи, але нічого в тебе не вийде. Дуже ти ще мілкуватий, щоб когось урятувати. Одне мені час, — Скрекекулія знялася й полетіла.

А журавлик побіг до села.

«Невже правий той Кваквакум і я справді народився на світ, щоб журитися і завдавати іншим самі неприємності,— думав на бігу журавлик. — Адже до зустрічі зі мною чижик спокійно жив собі на волі і ніхто його не ловив».

Хату перекупки Кислячихи він знайшов одразу. Такого високого щільного паркана ні в кого в селі не було.

Підбіг журавлик до хвіртки, дивиться — на хвіртці велика табличка і на ній написано: «У дворі злий собака».

Став журавлик, почухав лапою потилицю. Злий собака — це не жарт. Але десь же там у клітці друг — веселий чижик Ціві-Тівік! Хто ж його врятує, хто ж його виручить з біди?

Ні, вагатись не можна.

Знайшов журавлик шпарку в паркані, притулився оком. Бачить, — справді, стоїть у дворі будка, а біля будки здоровенний рудий кундель на ланцюгу. Лежить, дрімає. Але морда не страшна, симпатична навіть морда.

— Ех! Будь що буде! — вирішив журавлик, ліг на черевце, проліз під ворітьми і опинився у дворі.

Враз grimнув ланцюг — це підхопився собака.

Став, голову набік схилив, одне вухо сторч підняв — дивиться з цікавістю.

— Здрастуйте! — сказав журавлик.

— Прррривіт! — сказав собака.

— А... а як вас звати? — спитав журавлик.

— Грррай! — здивовано сказав собака.

— А я — журавлик.

— Дуже пррриємно, — вищирився-усміхнувся Грай.

— А... скажіть, ви справді злий, як отам написано? У вас таке симпатичне обличчя... Просто не віриться.

— І пррравильно, — собака озирнувся на всі боки, потім схилився, приставив до морди лапу і прошепотів: — Зовсім я не злий. Тсс! Тільки це секрет. То моя хазяйка написала, щоб усі боялися. Щоб ніхто у садок не лазив, вишень-черешень не рвав. Хазяйка їх у Київ на базар возить. Кожна вишенька в неї порахована, кожне яблучко пронумероване. Цілий день, цілу ніч примушує мене гавкати, всіх лякати. Набридло вже, просто страх. А їсти не дає,— Грай шморгнув носом і одвернувся, ховаючи сльози.

— Чого ж ви їй служите? Втекли б!

— Еге! Так ланцюг же! Хіба втечеш! На замок ланцюг замкнено, бачиш. А ключ у хазяйки.

— Стривайте, а що, як я спробую дзьобом, — підбіг журавлик до замка, дзьоб свій у щілину для замка встромив, туди-сюди круть-верть. Раптом щось усередині замка клацнуло, і замок відімкнувся.

— Тю! — здивувався Грай, ще не вірячи, що він вільний. Потім став на рівні ноги, обтрусився, наче струшуючи з себе тягар неволі, і весело заметляв хвостом:

— Ой, спасибі тобі, журавлику! Ой, спасибі! Це ж просто здорово. Тепер я втечу на вигін до пастушків, буду їм допомагати пасти коней. Це я страшенно люблю. Я вільний! Я

вільний! Гав-гав! Урра! Гав-гав! Урра! Хай живе свобода!

— Тільки у мене буде до вас одне прохання, — тихо сказав журавлик.

— Пррррси, що хочеш! Все для тебе зррррблю!

— Кажуть, вчора увечері племінник вашої хазяйки впіймав і посадив у клітку чижики Ціві-Тівіка. Це мій друг. Його треба випустити на волю. Поможіть мені, дуже вас прошу.

— Ех-хе-хе! — важко зітхнув Грай і опустил голову. — Оцього, дрруже, не можу я зробити. Сьогодні вдосвіта моя хазяйка і її племінник двієчник Валерка поїхали в Київ. Кислячиха яблука на базар повезла, а племінник додому поїхав. Він у Києві живе. Сюди в гості приїздив. І точно — була у нього в руках клітка, — Грай знову зітхнув. — Забрав він чижики в Київ.

— А де, де Київ?

— Ех-хе-хе!.. Далеко звідси Київ. Туди тобі не добігти. У Київ машиною треба їхати.

— Що ж робити? — в розпачі спитав журавлик. — Невже Ціві-Тівік навіки в неволю потрапив? Невже не можна його врятувати?

— Гірше за все на світі неволя. Хто-хто, а я добре це знаю. Ти мене визволив, тепер я чижики визволити спробую. Не побіжу я на вигін до пастушків, а побіжу я у Київ.

— І я, і я з вами! — вигукнув журавлик.

— Ні! — заперечно похитав головою Грай. — Тобі не можна. Дуже ти ще малий. Навіть літати не вмієш. А дорога далека й небезпечна. У Києві такий рух, вулицю перейти страшно: так і дивись під колеса втрапиш. Ні, тобі не можна. Ну, ходімо! Ти до себе на болото, а я в Київ.

Пролізли вони під ворітьми, вийшли на вулицю.

— Стривайте! — раптом сказав журавлик. — Я зараз.

Повернувся він у двір, де біля призьби стояло цеберко з блакитною фарбою (хазяйка, видно, підмурок фарбувала), вмочив свого довгого дзьоба у фарбу, підбіг до хвіртки, де була табличка «У дворі злий собака», закреслив слово «собака» і написав «хазяйка».

— Пррравильно! — вищирився-засміявся Грай. — «У дворі злий хазяйка». Хоч і не дуже грамотно, але правильно. Спасибі! Ну, бувай здоровий, журавлику! Може, ще й побачимося. Постараюсь визволити твого друга, якщо зможу. Пррррощай! Гав-гав!

І, махнувши на прощання хвостом, Грай побіг по дорозі.

РОЗДІЛ IV

Журавлик журиється. Професор Кваквакум задоволений.

Мисливці. Несподіване рішення. «Їду в Київ!»

Журавлик щодня бігав у вільшаний гайок подивитися — може, прилетів уже Ціві-Тівік, може, визволив його вже з неволі Грай.

Але вільшаний гай зустрів журавлика лише тихим журливим шелестом листя.

Дуже сумував журавлик. Не було дня, щоб не думав він про свого друга: як він там у неволі, чи живий, чи здоровий. І про Грая думав, — може, загинув добрий собака десь під машиною у Києві. І відчував себе винним, — то ж через нього подався Грай у далекі мандри.

Тільки тепер відчув журавлик, що таке справжня журба.

І треба ж, щоб саме у цей час зустрів він професора Кваквакума.

— Журишся? А що я казав! Так тобі й треба! Ква! Ква! Кум! — задоволено сказав Жабурин Жабуринович, розтягаючи в усмішці свого величезного рота. — То ж бо й воно. Кожен мусить робити те, що він мусить робити. Сонце мусить світити, дерева мусять

зеленіти, комарі мусять дзижчати, жаби мусять ковтати комарів. А журавлі мусять журитися і приносити сльози й печаль. Так було, так є і так буде. Бо так записано у Книзі Джерел. Це великий закон життя.

— А от хіба можна ловити чижиків і садовити у клітку? — вигукнув журавлик.

— Можна! — квакнув професор.

— Але чому? Це ж несправедливо!

— Бо так записано у Книзі Джерел.

— Це ж неправильно!

— Мовчи! Дурний ти ще заперечувати те, що записано у Книзі Джерел. Я думав, що ти вже схаменувся, зрозумів, але бачу, що ні. Ще булькають у твоїй голові якісь дурні думки. Доля покарає тебе за них. Доля завжди карає тих, хто не погоджується. Так записано у Книзі Джерел, — професор поправив на носі золоті окуляри й пірнув у воду.

— Все одно! Неправильно це! — вперто прошепотів журавлик.

...Минали дні за днями.

Журавлик уже вбився у пір'я, от-от, як то кажуть, на крило стане, тобто навчиться літати, а чижик Ціві-Тівік усе не повертався.

Одного разу надвечір на болото прилетіла сорока Скрекекулія і зняла страшенний гвалт:

Скре-ке-ке!
Скре-ке-ке!
Ой, нещастя яке!
Караул!
Скре-ке-кул!
Ой, боже!
Ой, боже!
Рятуйтеся, хто може!

Мисливці з Києва машинами приїхали. Ой, що буде!

Що буде! Рятуйтеся!

Все болото перепудилося. Всі поховалися, прикинули. І качечки-крячечки, і крижаки-парубки, і пірникози, і лиски, і навіть сам президент болота Бусол Лелекович Черногуз.

Сидять, чекають.

Довго чекали. Вже й смеркло. А пострілів не чуť.

З берега від старої верби, де отаборилися мисливці, потягло димом, а згодом запахом польової каші-кулеші. А ще згодом долинула пісня:

Чуєш, брате мій,
Товаришу мій,
Відлітають сизим шнуром
Журавлі у вирій.
Чути: «Кру, кру, кру,
В чужині умру,
Заки море перелечу,
Крилонька зітру,
Крилонька зітру.
Кру, кру, кру...»

І так розчулено, так журно виводили мисливці ту пісню, що в журавлика аж серце тьохкало.

Мисливці співали всю ніч. Багато гарних пісень співали і чимало з них було про

журавлів.

Може, через це відчув наш журавлик до мисливців симпатію і довіру. Мабуть, вони були гарні і добрі хлопці, ті мисливці. І не стріляють, бач, і хороших пісень співають.

І раптом журавлик подумав: «А що, як поїхати з ними в Київ. І спробувати самому розшукати чижика. Чого боятися? Я ж уже підріс, у пір'я вбився, от-от літати почну».

З цією думкою журавлик і заснув. А прокинувся уже з твердим рішенням будь-що поїхати в Київ. «Заберусь у багажник і поїду. А як і побачать, не вб'ють же вони мене. Не схожі вони на вбивць. Поїду і все. Треба ж Ціві-Тівіка рятувати? Треба». Тепер, коли він підріс, тато й мама вже менше опікувалися ним, дозволяли самому всюди бігати, їжу шукати. От і зараз, як він прокинувся, їх уже в гнізді не було, полетіли кудись у своїх справах.

Журавлик нашкрывав дзьобом на лататті записку:

«Тату і мамо! Не хвилюйтесь. Я поїхав у Київ виручати з біди свого друга чижика, він сидить там у клітці. Не журіться. Як тільки врятую друга — приїду.

Цілую.

Ваш син».

І побіг до старої верби, де отаборилися мисливці.

Мисливці солодко спали після безсонної ночі.

Під вербою поряд з машинами стояли дві невеликі брезентові палатки, з яких стирчало чотири пари голих п'яток — три здоровенних і одна менша. Крім того просто на землі лежало кілька спальних мішків, з яких витикалися скуйовджені мисливські голови. А з одного мішка витикалася не лише голова, а й півтулуба до пояса. Мисливець був такий здоровенний, що у спальному мішку вміщалася тільки нижня його половина.

Здоровило лежав на спині, розкинувши руки, і усміхався уві сні, — мабуть, йому снилося щось веселе.

Журавлику одразу сподобався цей мисливець. Людина з такою усмішкою не могла бути лихою.

«Їм можна довіритися. Не буду від них ховатися», — вирішив журавлик. І така його враз охопила нетерплячка — швидше їхати в Київ визволяти друга чижика, що аж у дзьобі засвербіло.

«Треба їх будити. Хай уже їдуть».

— Курли! Курли! Здоровенькі були! Вставайте! День надворі! Прокидайтеся! — закричав журавлик.

Але голос у нього був ще такий тонкий, а сон у мисливців був такий міцний і здоровий, що вони й вухом не повели.

Тоді журавлик взяв у дзьоб суху травинку і, схилившись до здорованя, полоскотав йому у носі. Мисливець кумедно скривився, покрутив носом і махнув рукою — думав, що муха. Журавлик знову полоскотав. Мисливець знову махнув рукою і на цей раз так енергійно, що трохи не збив журавлика з ніг.

«Еге! — подумав журавлик. — Треба обережніше. Так він мене ще приб'є ненароком. Треба будити отих, у палатках», — і подибав до палаток.

Схилиючи голову то в один, то в другий бік, якийсь час роздивлявся голі п'яти, потім розмахнувся і дзьобнув одну з отих менших. П'ятка дригнулася. Журавлик засміявся і знову дзьобнув. П'ятка знову дригнулася і сховалася. Натомість висунулася голова — молода, але бородата:

— Це хто тут хуліганить?... Оу! Хлопці! — загукав бородань. — Гляньте! У нас гість, а ми спимо! Ти бач — і не тікає!

Мисливці посхоплювалися, заморгали спросоння очима:

— Га? Що? Де?

— Курли! Курли! Здоровенькі були! Здрастуйте! — сказав журавлик. — Будь ласка,

вставайте! І поїхали в Київ.

— Ой! Дивіться! Він щось говорить! — захоплено вигукнув бородань.

— Вставайте, кажу! Та поїхали швидше в Київ. Мені треба друга з біди виручати, чижики Ціві-Тівіка.

Але... Журавлі розуміють людську мову, а люди журавлиної, на жаль, ні. Мисливці тільки захоплено дивилися на журавлика, але не розуміли, що він говорить.

— Воно зовсім ручне, хлопці! — вражено вигукнув молодий бородань. — Ані крапельки не боїться. Хтось його, мабуть, приручив. Іди до мене, журавлику, йди!

— Будь ласка! — сказав журавлик і пішов прямо у руки бороданеві. Він зовсім не боявся. Тато й мама завжди говорили, що люди добре ставляться до журавлів, ніколи не кривдять їх, оберігають, захищають. Недарма ж вони стільки гарних пісень склали про журавлів.

— Ти диви! Фантастика! — захоплено прошепотів молодий бородань, бережно беручи журавлика в руки і пригортаючи до грудей. — Хлопці! Це ж просто казка!.. Знаєте, я візьму його додому...

— Е, ні! — сказав здоровило-мисливець, якого лоскотав журавлик. — Це вже зайве! Він до тебе з довірою, а ти його в неволю. Не годиться!

— Та ні! Ви мене не так зрозуміли! Я тільки на один день. Сусідській хворій дівчинці показати. Вона два місяці вже хворіє, з ліжка не встає. Дівчинка ж ніколи живих журавликів не бачила. Тільки покажу і одразу випущу. Назад привезу.

— Ну, це інша справа... А взагалі, хлопці, поїхали додому. Ранкову зорю ми вже протютюкали, проспали, харчі всі поїли, робити нам тут більше нічого.

— Правильно!

— Точно!

І мисливці стали збиратися.

Через якихось півгодини посідали в машини і рушили.

Журавлик їхав у першій машині на руках у бороданя, що сидів поряд з водієм.

Настрій у журавлика був чудовий. Серце радісно завмирало. Йому дуже подобалося їхати автомашиною. Він ще ніколи в житті не їздив автомашиною. В його тата, як і в інших журавлів, не було автомашини.

Давно лишилося позаду рідне болото. Поля, луги й переліски змінилися будинками, телеграфними стовпами і безліччю машин, що мчали назустріч. Все частіше траплялися великі багатоповерхові будинки. І от, нарешті, вони в'їхали в Київ.

Журавлик крутив на всі боки головою, дивлячись у вікно. Очі його розбігалися.

Він ніколи не був у місті. Тисячі питань ладні були зірватися з язика, але він вчасно згадав, що люди не розуміють журавлиної мови.

Несподівано машина спинилася, і бородань з журавликом на руках виліз.

Вони стояли біля великого білого будинку з багатьма балконами.

— Ти ж дивись, одразу випусти! — мов з бочки, прогуло на прощання з машини.

— Не хвилюйтесь! Не хвилюйтесь! — запевнив бородань, попрощався і пішов у під'їзд, а машина рушила далі.

РОЗДІЛ V

Галочка. «Мамо! Мамо! Тату! Тату! Я умію вже літати!» Чик Чирикчинський. Мордан. Політ летючого kota.

Вони піднялися ліфтом на сьомий поверх (журавлик з цікавістю дивився, як автоматично відчинялися і зачинялися двері), і тільки на хвилиночку зайшли в квартиру бороданя, щоб покласти рушницю і рюкзак, а потім одразу пішли до сусідів.

На ліжку біля вікна лежала бліденька чорнява дівчинка з великими сірими очима.

Ховаючи журавлика за спиною, бородань підійшов до ліжка і сказав:

— Здрастуй, Галочко! Ну, як справи? Що новенького?

— Здрастуйте, дядя Жень! Ах, не кажіть! — дівчинка махнула рукою і насупила бровенята. — Мордан знову за горобцями ганявся, аж пір'я летіло. Я йому кричала-кричала, та хіба він слухається.

— А я тобі гостя привіз, — усміхнувся бородатий дядя Жень. — Дивись! — і вихопив з-за спини журавлика.

— Ой! Що це?! Хто це?! — радісно сплеснула руками дівчинка.

— Журавлик. Живий журавлик. Та ще й ручний. Сам до мене прийшов. Прямо в руки.

— Ой! Який гарний! Який... Можна його погладити? — дівчинка простягла до журавлика руку з тоненькими пальчиками.

— Здрастуйте, Галочко! Дуже радий познайомитися з вами! — сказав журавлик.

— Ой! Він щось каже! — захоплено вигукнула дівчинка.

— Це він з тобою вітається, — пояснив дядя Жень, хоча й сам не зрозумів, що сказав журавлик.

Очі дівчинки сяяли. Вона ніжно, ледь-ледь торкаючись пальчиками, гладила його крила і примовляла:

— Журавлику! Журавлику мій гарненький! Журавлику мій хороший!

— Галочко! — тихо сказав дядя Жень. — Тільки журавлик ненадовго до тебе в гості. Там, на болоті, в нього лишилися тато, мама. Вони, певно, хвилюються.

— Авжеж, — стрепенулася дівчинка. — Авжеж, ми його випустимо. Зараз, зараз... Я тільки ще трошечки-трошечки його погладжу... От ще один тільки раз і все... Ну, лети, журавлику! Лети додому! Спасибі тобі, що ти завітав до мене у гості. Я тебе ніколи не забуду... Прощай!..

Дівчинка обережно взяла журавлика і поставила на підвіконня відчиненого вікна.

«Що ж мені робити? Вони ж не знають, що я ще не вмію літати... А може, я вже вмію? Уже ж час. Що як спробувати?... Ой, лячно! Та що це я! Галочка подумає, що я боягуз. Сором! Що ж робити? Поки що я потанцюю, щоб вона не бачила, як у мене тремтять ноги», — і журавлик почав танцювати на підвіконні. Він то присідав, то підскакував, то перебирав своїми довгими цибатими ногами. Галочка заплескала у долоні. Дядя Жень теж був у захопленні.

— Я давно знав про журавлині танці, — вигукнув він. — Але вперше бачу, як танцює журавель. Це просто здорово! Ну й молодець!

Танцюючи, журавлик все наближався й наближався до краю підвіконня.

Нарешті набрався духу (А! Будь що буде!), змахнув крилами і... злетів. Вперше у житті злетів у повітря. Аж дух йому перехопило. А потім стало так легко й чудово, що сама собою з грудей вирвалася пісня:

Мамо! Мамо!

Тату! Тату!

Я умію вже

Літати!

Ой, як здорово!

Просто слів нема!..

Але ні тато, ні мама не могли почути журавлика, та й крила його були ще не дуже міцні, і, політавши трохи, він опустився перепочити на дах сусіднього будинку. Сів, оддыхався, озирнувся навколо. Яка широчінь!..

Несподівано біля нього — пурх! — сів горобчик. Пір'я настовбурчене, півхвоста нема. Дивиться з цікавістю, здивовано.

— Курли! Курли! Здоровенькі були! — привітався до нього журавлик.

- Привіт! — цвірінкнув горобець. — Ти хто такий?
— Журавлик. У гості з села до вас приїхав. Автоматиною «Жигулі». А ти хто?
— Чик Чирикчинський.
— А хто це тобі хвоста обскуб?
— Та хто ж! Кіт Мордан. Хто ж іще.
— Розкажи, що за кіт.

Чик Чирикчинський спершу крилом одмахувався, не хотів (мабуть, неприємно було згадувати), але потім розказав.

І от про що дізнався журавлик.

Виявляється, у їхньому будинку на горищі живе прибудний рудий котяра. Мордан. Страшений п'яниця і хуліган. Налижеться валер'янки і хуліганить — ганяється за горобцями, за синичками, за голубами, всіх обзиває, б'ється, казна-що виробля. Життя від нього немає. І ніхто з ним виоратися не може. Всі його бояться. Ніхто зв'язуватися не хоче.

Живуть у них в будинку три собаки. Цюця, Гава і Рева. Та хіба то собаки? Горе, а не собаки.

Цюця — білосніжна болонка з такою волохатою мордочкою, що ніхто ніколи не бачив її очей. Така чистюля, не те щоб з кимось битися — по землі навіть ходила, весь час струшуючи з лапок бруд.

Гава була чорненька, маленька, на тоненьких, як шпички, ніжках, і, коли стояла на землі, то дрібно-дрібно трусилася, мов у лихоманці.

А Рева була китайської породи, із сплюснутою мордочкою, страшенно лупата і з висолопленим червоним язичком, що не тримався за вишкіреними зубками. І по землі вона майже ніколи не ходила, а, вдягнена у спеціальний шерстяний лейбик, сиділа весь час на руках у своєї хазяйки.

Правда, ще жили в їхньому будинку двоє диких звірів, два справжнісіньких хижаки, — вовчєня Вова і лєвєня Льова. Їх узали на виховання в зоопарку: Вову Олімпіада Миронівна з вісімнадцятої квартири, а Льову — Гортєнзіа Самсонівна з двадцять сьомої.

Горобина громадськість пробувала звернутися до них по допомогу:

— Хлопці, рятуйте, ви ж дикі звірі, справдєшні хижаки. Вово, ти ж вовк, тобою ж дітей лякають, твій же предок семеро козенят з'їв і Червону Шапочку з бабусєю... Ти ж хижак, Вово!

— Ай! Облиште! Який я хижак! — червонів Вова, чухаючи задньою лапою за вухом. — Народився у зоопарку. І одразу мене забрала на виховання Олімпіада. Годувала з соски молочком. І найбільша моя хижацька здобич — то лівєрна ковбаса, яку я вкрав у буфєті і за яку Олімпіада так натовкла мені носа, що й досі боляче згадувати.

— А ти, Льово! Ти ж лєв. Цар звірів! Перед тобою ж гєть усі-всі труситися мусять.

— Ай! Не кажіть! — безнадійно махав Льова хвостом з майбутньою китицєю. — Який я там цар! Я теж зоопарковий. Із соски годований. А в зоопарку ніяких царів. Суцільна демократія. На звірячому дитячому майданчику мене найостанніший шакал за хвоста кусав.

Отакі-то хижаки були вовчєня Вова і лєвєня Льова.

Правда, у тринадцятій квартирі ще жила велика біла папуга мадам Какаду з таким здоровенницьким міцним носом, що ним можна було перекусювати гвіздки. Але мадам Какаду була іноземка (її привезли з-за океану з Австралії), ні бєльмєса не тямала по-тутєшньому і порозумітися з нею не було ніякої змоги.

Отже, кіт Мордан почував себе абсолютно безкарним.

— А де він зараз? — спитав журавлик.

— Пішов здавати пляшки з-під валер'янки. Не хвилюйся, скоро прийде, — Чик Чирикчинський зітхнув. — Сам побачиш.

Довго чекати не довелося.

Нєсподівано з горища почулася гучна й немелодійна піснь:

Я — кіт Мордан!
Я — кіт Мордан!
П'яниця я і хуліган.
І всі мене бояться,
Бо я велика цяця!..
В дворі з усіх
Здеру сім шкур.
Няв-няв! Няв-няв!
Мур-мур! Мур-мур!..

— О! Уже навалер'явився! — сказав Чик Чирикчинський. — Зараз почне хуліганити. Дивись, оно він.

Журавлик глянув.

Обхопивши однією лапою телевізійну антену, похитуючись, стояв на даху здоровенний мордатий рудий котяра.

— Гей, ви! — хрипло закричав він. — Хлопчики-горобчики! Синички-сестрички! Де ви там?! Поховалися? Гей! Виходьте на гульню! Бу-га-га! Га-бу-бу! Я вас миттю обскубу!.. Здеру сім шкур! Няв-няв! Мур-мур!..

— Летімо звідси! Ну його! — тихо сказав Чик Чирикчинський.

— Стривай! У мене майнула одна думка! — сказав журавлик.

— Ой, бережися! З ним жарти погані! — чирикнув горобець.

— Ти ховайся за ринву і мовчи, а я зараз, — сказав журавлик і почеберяв до телевізійної антени.

— Курли! Курли! Здоровенькі були! — чемно вклонився він, наблизившись до Мордана.

Мордан здивовано виричався на нього:

— О! А це що за хвігура? Вперше бачу таке опудало. Ти хто?

— Інструктор! Прилетів до вас із спеціальним завданням. Від професора Кваквакума.

— Що?! Від якого професора? Яке завдання? — нічого не розуміючи, трусонув п'яною головою Мордан.

— Професор Кваквакум вичитав у Книзі Джерел, що ви будете першим у світі летючим котом. Будете ловити летючих мишей. І станете володарем не тільки на землі, але й у повітрі. Так записано у Книзі Джерел.

— Тю! — знову трусонув головою Мордан. — Щось ти говориш таке, що я не втямлю. Чи то я валер'янки сьогодні зайве лизнув, чи...

Мордан недовіжливо глянув на журавлика. З одного боку, це б, звичайно, було здорово — стати летючим котом... Ловити летючих мишей, а також пташок. І — взагалі. Летючий кіт! Перший у світі! Не-по-га-но!

Мордан на мить уявив собі, як він літає по небу, хапаючи на льоту горобців, синичок та інше птаство — тільки пір'я летить на голови перехожих. І аж замуркотів від задоволення.

З іншого боку...

— А чим ти доведеш, що не брешеш, не обманюєш мене? — примружив він свої жовті очі.

— А ви бачили коли-небудь таких, як я? Є у вас тут такі?

— Мурр... — пильно оглянув Мордан журавлика з ніг до голови. — Не бачив... Справді, немає у нас таких...

— То ж бо й воно! Бо я інструктор професора Кваквакума по підготовці летючих котів. Один у світі.

— Гм, — підозріло хмикнув Мордан. — Все-таки щось ти мені не той...

— Ну, якщо ви не хочете, я доповім професору Кваквакуму, і ми будемо готувати до польоту собаку, — журавлик рішуче зробив крок назад. — А від летючої собаки і на дереві не сховаєшся.

— Стривай! Який скорий!.. Повинен же я був перевірити. А... А як ти мене готуватимеш, інструктор?

— Дуже просто. Спершу прочитаю теоретичний курс, а потім будуть практичні заняття... Значить так, почнемо з теоретичного курсу. Що таке політ летючого кота? Політ летючого кота — це коли кіт летить у політ. Чим досягається політ? Політ досягається активним маханням усіх кінцівок. Дивись. Отак! — журавлик змахнув крилами, злетів у повітря, потім опустився на дах. — Причому я махаю лише двома, а ви махатимете чотирма. Приступаємо до практичних занять. Ну! Пригнулися! Підстрибнули! Змахнули!

Кіт пригнувся, підстрибнув і, дригнувши ногами, опустився на дах.

— Не досить активно махаємо! Ще раз!

Мордан знову пригнувся, знову підстрибнув і задригав ногами.

— О! Тепер краще! Вже трохи літаємо! Молодець! Ще раз!

І коли Мордан втретє підстрибнув і задригав ногами, йому справді здалося, що він злетів. Як тобі кажуть, що ти літаєш, а ти сам хочеш у це повірити — то неважко й повірити.

— Ну, а тепер можна спробувати й самому! Он літають пташки. Будь ласка!

Очі в Мордана загорілися.

— Мурр-няв! Ну зараз я вас! — кіт розігнався, стрибнув, відчайдушно задригав ногами і... полетів з даху на землю.

Гепнувся на всі чотири і заскиглив-занявчав:

Ой, нявв! Нявв!

Ой, я впав!

Ой, забився,

Ледь не вбився!

Хоча коти, як відомо, можуть падати з великої висоти і нічого, Мордан після валер'янки, видно, втратив спортивну форму і боляче забився мордою об землю. А головне, морально постраждав. Всі пташки, скільки їх було у дворі — горобці, синички, голуби, ластівки — зняли регіт і почали співати пісеньку, яку тут же склали про нього:

Кіт Мордан —
Летючий кіт.
Славний він
Здійснив політ
За пташками
З даху —
Мордою
З розмаху
Впав на землю
З неба.
Так йому
І треба!..

Мордан мусив підібгати хвоста і чкурнути у темний підвал зализувати свій сором.

Чик Чирикчинецький був у захопленні:

— Ну й молодець ти, журавлику! Ну й придумав! Так йому й треба, хулігану рудому! Щоб знав, як з інших знущатися! Буде йому наука!

РОЗДІЛ VI

*Пошуки починаються. Дощ. Їжачок Колько Колючка.
«Ой, Галочко! До тебе гість». Зустріч з Аликом Бараболею.*

— А тепер у мене буде до тебе прохання, — сказав журавлик Чик Чирикчинському.

— Кажи! Все зроблю, що тільки зможу.

— Розумієш, я приїхав до Києва не гуляти, а друга з біди визволяти. Один нехороший двієчник-третьокласник впіймав мого друга чирика Ціві-Тівіка і посадив у клітку. Я мушу знайти його і випустити на волю. Але я не знаю, де його шукати. Київ великий, мені, нетутешньому, важко тут орієнтуватися. А ти киянин, ти можеш мені допомогти. Ти всюди літаєш і, певне, знаєш, де є клітки з пташками.

— Знаю! Звичайно, знаю!.. Ну, по-перше, у нашому будинку... Мадам Какаду... Це, звичайно, не чирик. Це — папуга. Кенар Канарейченко з дев'ятнадцятої квартири теж, звичайно, ні... А от у сорок сьомій на дев'ятому поверсі, здається, якась клітка є, про яку я нічого певного сказати не можу. Летімо.

І Чик Чирикчинський першим пурхнув на дев'ятий поверх. Журавлик — слідом за ним.

Вікна сорок сьомої були щільно зачинені. На підвіконнях на скляних банках з водою стояли вазони. З дірочок на дні вазонів опускалися у воду ганчір'яні гнотики. Все свідчило про те, що хазяї десь на курорті.

— Полетіли хазяї у теплі краї, — сказав Чик Чирикчинський. — Але все одно нам тут робити нічого. Оно, бачиш, стоїть на шафі клітка, порожня! Отже, наш будинок виключається. Полетіли у сусідній.

У сусідній будинок треба було летіти через вулицю.

І тут сталося непередбачене.

Тільки вони вилетіли з-за рогу, як хтось унизу загукав:

— Ой! Дивіться! Журавель!

— Де? Де? — почулося у відповідь.

— Он! Он! Летить! Он! Дивіться!

Вмить зібрався натовп. Завищали гальма, зупинився на вулиці рух.

— Диви, який ти популярний! Як кіноактор! — сказав Чик Чирикчинський. — На нас, горобців, ніхто в місті й уваги не звертає. А на тебе збіглися дивитися, як на пожежу.

— Летімо назад! — збентежено сказав журавлик. — Не звик я до такого галасу.

І вони повернулися на свій дах.

— Мабуть, зараз, удень, з наших пошуків нічого не вийде. Доведеться вже, як смеркне, — сказав Чик Чирикчинський.

— Мабуть, — погодився журавлик.

Раптом все небо зтягло хмарами і сипонув дощ

— Ой! Вибач, я мушу ховатися, — вигукнув Чик Чирикчинський. — Ми, горобці, у дощ не літаємо. Я б запросив тебе до себе, але я живу у вентиляційному душникові, ти туди не влізеш, надто великий ти. Переховайся поки що у під'їзді під сходами, а після дощу зустрінемося на даху.

І горобець зник.

А журавлик спустився до під'їзду й шмигнув у закуток під сходи. У закутку було темно і затишно. Знадвору тягло сирістю і дощем. Журавликові згадалося рідне болото, його мешканці, тато з мамою. Стало журно. Як вони там? Чи все у них гаразд?... Мабуть, хвилюються, переживають.

«Але я ж мушу визволити чирика Ціві-Тівіка. Йому ж іще гірше, він у неволі. Йому зовсім погано. Сидить у клітці. Бідолашний».

Раптом, наче вгадавши журавликів настрій, у глибині закутку хтось тихо зітхнув.

— Ой! — здригнувся від несподіванки журавлик. — Хто тут?

— Я-а-а, — тремтливо і тоненько прозвучало у відповідь. — Їжачок. Колько Колючка.

Журавлик придивився і ледь розрізнив у темряві маленького їжачка.

— Ти як тут опинився?

— Мене Алик Бараболя з піонертабору привіз. Отой, що в п'ятій квартирі живе. А потім

я йому набрид, і він мене викинув. Не знаю, що й робити... Загину я, мабуть, тут, — їжачок жалібно шморгнув носом. — До лісу самому не дійти. А прогудуватися я не в силі. Маленький ще. Три дні нічого не їв.

Стиснулося журавликове серце від жалю:

— От бідолага!..

— А ти хто такий? — пропищав їжачок Колько Колючка.

— Журавлик я. Брат твій по дикій природі. Тільки мене ніхто не викидав. Я сам сюди приїхав. У важливій справі.

І журавлик коротенько розказав їжачкові, що привело його в Київ.

— Он воно що, — з повагою сказав Колько Колючка.

— От же фрукт отой Алик Бараболя! Самого б його отак викинути! Що ж з тобою тепер робити? Залишати тебе не можна. Справді, пропадеш, — журавлик задумався. — Стривай! Придумав. Живуть у цьому будинку хороші люди. Дівчина Галочка і мисливець дядя Женья. Я тебе одведу до Галочки, перебудеш там якийсь час, а потім дядя Женья відвезе тебе в ліс.

— А на якому поверсі вони живуть?

— На сьомому, А що?

— Не вийде нічого, — зітхнув Колько Колючка. — Я по сходах підніматися вгору не можу. Тільки вниз можу спускатися

— От дикий чоловік! А ліфт нащо? Ліфтом піднімемося.

— Як?

— Дуже просто. Ходімо.

І журавлик повів Колька Колючку до ліфта. Змахнув крилами, підлетів трохи, натиснув дзьобом кнопку. Розсунулися двері ліфта.

— Заходьте, шановний Колючко!

Зацокав їжачок лапками — почеберяв у кабінку. Залетів і журавлик. Натиснув дзьобом кнопку сьомого поверху. Плавню зачинилися двері. Поїхав ліфт нагору. Приїхав. Спинився. Розчинилися двері.

— Виходьте, шановний Колючко!

Знову зацокав їжачок лапками. Вийшов.

Підлетів журавлик до дверей Галоччиної квартири. Натиснув дзьобом кнопку дзвоника. Задеренчав дзвінок у квартирі.

— Ну, бувай здоровий, Колько Колючка. Не хвилюйся, все буде гаразд. От побачиш! Це тобі не Алик Бараболя. Ну, бувай! — і журавлик, щоб його не бачили, сховався за ліфт.

— Спасибі тобі, журавлику, — тільки встиг вимовити їжачок, як двері квартири розчинилися і з'явилася молода гарна чорнява жінка, Галоччина мама.

— Хто тут? — здивувалася. — Нема нікого... Ой! А це Що? — побачила на підлозі Колька Колючку. — Ой! Їжачок! Галочко! Галочко!.. — загукала радісно. — До тебе гість прийшов!.. Зараз побачиш!

Що далі вигукувала вона, журавлик не чув, бо двері захлопнулися.

— Ну, порядок! Тепер Колько Колючка не пропаде, — задоволено мовив журавлик і подибуляв сходами вниз. Біля п'ятої квартири спинився.

«Ану глянемо лишень, що це за тип той Алик!»

Журавлик подзвонив і сховався за виступом стіни.

За дверима почулися кроки і хлоп'ячий голос, який весело наспівував:

Я з рогатки —

Аллє — гоп! —

Поціляю

Киці в лоб!

«О! Це якраз він! — задоволено подумав журавлик. — Ну стривай же!»

Двері розчинилися, і вистромилася лаповуха скуйовджена голова Алика Бараболі.
— Це тобі за Колька! — журавлик підстрибнув, розмахнувся і дзьобнув Алика прямо в ніс.
— Ввай! — скрикнув Алик і не встиг отямитися, як журавлик боляче ущипнув його за вухо:
— За Колька Колючку!
— Ввай-ввай! — знову скрикнув Алик, відсахнувся і захлопнув двері. І вже за дверима одчайдушно заверещав-зарепетував:
— Рятуйте! Міліція! Убивають! Банда розбійників напала! Рятуйте!
«Ото щоб знав, як ставитися до живої природи!» — і журавлик побіг сходами вниз.

РОЗДІЛ VII

*Знову пошуки. Щиглик Пілі-Піть. Операція «Звільнення». Сон. Горобенція. Знову Мордан.
«Ви ще у мене в ногах наваляєтесь!»*

Дощ минув. Коли журавлик злетів на дах, Чик Чирикчинський вже був там.
Непомітно надійшов вечір, у вікнах спалахнули вогні, внизу на вулицях засвітилися ліхтарі.
— Ну, полетіли, — сказав Чик Чирикчинський. — Почнемо з верхніх поверхів, щоб не привертати увагу перехожих.
— Давай, — погодився журавлик.
І вони полетіли.
— Отут, — сказав Чик Чирикчинський, сідаючи на бильце балкона дев'ятого поверху якогось будинку. Журавлик опустився поряд. Посеред балкона на табуреті стояла клітка, накрита чорною шматиною. Балконні двері були відчинені. Було видно, що у кімнаті за столом сидять і п'ють чай чоловік і жінка, обоє дебели, з товстими шиями, мокрими від поту.
Скачучи по бильцю балкона, Чик Чирикчинський наблизився до клітки і тихенько спитав:
— Гей, хто там у клітці, озовися!
— Я, — почулося з-за чорної шматини.
— Ціві-Тівік? — з надією спитав журавлик. — Чирик? Ні. Щиглик я. Пілі-Піть.
Голос у щиглика був жалібний, сумний. І хоч журавлик розчарувався, що це не Ціві-Тівік, йому стало жаль щиглика.
— Знаєш, давай випустимо його на волю, — шепнув журавлик Чику Чирикчинському. — Щось мені його хазяї не подобаються.
— Давай! — підхопив горобець.
— Слухай, Пілі-Піть, ти на волю хочеш? — тихо спитав журавлик.
— Що?! На волю? Авжеж! Хочу! Ще й як хочу! Ночей не сплю, рідний ліс перед очима стоїть, — мало не заплакав щиглик.
— Тоді ми тебе випустимо, — сказав журавлик, знайшов під чорною шматиною дверцята, одімкнув їх своїм міцним дзьобом. Пілі-Піть вилетів з клітки. І одразу радісно заспівав:

Пілі-піть!
Пілі-піть!
Отепер
Можна жить!
І співають
І літять

Куди хочеш!
Урра!..

Чоловік і жінка почули пісню і повернули голови до балкона.

— Ану піді глянь, що там таке? — басом сказала жінка.

Чоловік підвівся і посунув на балкон. Пілі-Піть, Чик Чирикчинський і журавлик не стали чекати, знялися й полетіли.

— Ой! Щиглик з клітки вилетів! Ой, лишенько! Три карбованці моїх полетіло! Ох! Ох! Ой-ойо-йой! — розпачливо гукав їм навздогін товстий чоловік.

— Спасибі вам, друзі! — подякував Пілі-Піть. — Ніколи вам цього не забуду.

— Гляди ж, більше у пастку не потрапляй, — порадив йому Чик Чирикчинський.

— Та вже ж дивитимусь, — сказав на прощання Пілі-Піть і подався у рідний ліс.

А Чик Чирикчинський і журавлик полетіли далі шукати чижики. У наступній клітці на п'ятому поверсі старого будинку з великими, наче вітрини, вікнами, теж Ціві-Тівіка не було. Там був снігур Ф'ю-Ф'ю. Снігура вони теж випустили, бо і той страждав від неволі.

До глибокої ночі літали Чик Чирикчинський і журавлик по місту, але Ціві-Тівіка так і не знайшли.

Сімнадцять пташок випустили вони на волю. А могли випустити й більше. Але вони визволяли тільки тих, хто хотів, хто скаржився па неволю і тужив за свободою. А траплялися такі, що й не тужили. Наприклад, кенар Канарейченко категорично відмовився звільнятися. Він жив у хазяїна два роки, дуже його любив, хазяїн вчив його нових пісень, добре доглядав, і кенар Канарейченко був абсолютно задоволений своїм життям.

Будинки давно вже поринули в темряву. Тільки де-не-де світилися ще поодинокі віконечка: там студент готувався до завтрашнього іспиту, там хтось когось чекав, деś засиділися веселі гості...

Вулиці спорожніли.

Ліхтарі погасли.

— Досить, мабуть, на сьогодні, — сказав нарешті журавлик. — Натомилися. І так спасибі тобі, стільки облітали. Ти вже ледве крильцями тріпочеш.

— То нічого, — бадьорився Чик Чирикчинський. — Жаль тільки, що знайти не можемо. Важко без адреси. Київ великий. Два мільйони жителів. Ну, завтра щось придумаємо. Полетіли спати. Я думаю, тобі краще на тому балконі, що хазяї на курорті, переночувати. Безпечніше. Щоб злодюга Мордан не заскочив зненацька. А вранці на даху побачимося.

На балконі справді було затишно. І безпечно. Журавлик заліз у порожній картонний ящик з-під телевізора і, натомлений переживаннями важкого дня, заснув.

Снилося йому рідне болото, батьки, президент Бусол Лелекович Чорногуз у чорному фракі і білій манишці, Дядечко Бугай, сорока Скрекекулія і професор Жабурин Жабуринович Кваквакум у золотих окулярах.

Президент Бусол Лелекович Чорногуз стояв біля гнізда і заспокоював журавликових батьків:

— Не хвилюйтесь, я попросив Дятла дати телеграму У Київ. Все буде гаразд.

— Головне тільки, щоб він не злигався з п'яницею Морданом і не навалер'явився, — казала сорока Скрекекулія. — Зараз у Києві з цим дуже суворо. Скре-ке-ке!

— І щоб під трамвай не попав, бу-бу-трумб! — басив дядечко Бугай.

— Як записано у Книзі Джерел, так і буде! Ква-ква-кум! — кумкав професор.

А батьки журилися і плакали.

— Ой, де ж мій синочок! Ой, де ж мій хороший! Ой, на кого ж він мене залишив!.. — побивалася мама.

— Ах! Ах! — казав тато і одвертався, ховаючи сльози.

Серце в журавлика щеміло, він хотів крикнути:

— Я тут! Я тут!

Але не міг...

Прокинувся він пізно.

На бильці балкона сидів Чик Чирикчинський і чистив пір'ячко.

— А! З добрим ранком! — весело чирикнув він. — Ну вставай, сонько! Вмивайся, чисть дзьоба, роби зарядку і снідай. Онде я тобі на сніданок шматок булочки з маком приніс. Смакота!

Умився журавлик водою, що після вчорашнього дощу у кутку балкона в заглибині лишилася, почистив дзьоба, зробив зарядку, поснідав шматочком булочки з маком.

— Ну, а тепер на дах полетіли, — сказав Чик Чирикчинський.

Злетіли вони на дах.

Глянув журавлик і аж дзьоба роззявив від здивування. Весь дах був вкритий горобцями. Тисячі горобців, щільно притулившись один до одного, сиділи на даху.

— Ой! Що це?

— Це — горобенція, — урочисто сказав Чик Чирикчинський. — Тобто київська міська конференція горобців. Час від часу ми скликаємо її для вирішення важливих горобчачих питань. Я подумав, що без горобенції розшукати Ціві-Тівіка у величезному Києві буде просто неможливо.

— Так. Мабуть, ти правий. Молодець! — погодився журавлик.

Чик Чирикчинський злетів на телевізійну антену.

— Шановні горобці! Пропоную на порядок денний такі питання: перше — пошуки чижики Ціві-Тівіка, друге — персональна справа горобця Ціня Цвірінькала, третє — поточні справи. Хто за такий порядок денний, прошу підняти крила. Хто за? Хто проти? Хто утримався? Утримався один горобець Цінь Цвірінькало. Порядок денний приймається. По першому питанню слово має наш гість з Рудого болота журавлик. Прочу!

Журавлик злетів на телевізійну антену і коротко доповів суть справи.

Потім почалися виступи.

— Горобці! — сказав один виступаючий. — Дуже добру справу розпочав журавлик. Звільнення пташок з неволі — назріле питання. Один мій знайомий горобець який недавно гостював у мене, розповів, що, наприклад, у Литві прийнято закон про заборону тримати у домашній неволі диких звірів.

— А я... А я... — злетів на телевізійну антену другий виступаючий. — А я читав недавно у «Літературной газеті»... на стенді біля філармонії... статтю про те, що навіть зоопарки — це вже вчорашній день, що тримати у клітках диких звірів — це дикунство, що час уже від цього відмовитися назавжди і замість зоопарків утворити заповідники, де б звірі і птахи жили у природних умовах.

— Правильно! Правильно! — закричали звідусіль делегати і захопали крилами.

По першому питанню було прийнято одноголосне рішення — шукати чижики Ціві-Тівіка всюди.

Потім горобенція розглянула друге питання — персональну справу Ціня Цвірінькала. Цінь Цвірінькало був великим бешкетником і робив багато шкоди: викльовував у пекарні мак з булочок, перевертав у дитячому садку стаканчики з молоком, псував на балконах квіти... Дуже скаржилися на нього і синички-сестрички. Він за ними ганявся, чирикав різні дурниці, дражнив і ображав їхню синичачу гідність.

Вся горобенція гнівно засудила поведінку Ціня Цвірінькала і зробила йому останнє серйозне попередження, після якого він буде позбавлений київської прописки і вигнаний за межі міста.

Потім розглянули третє питання — поточні справи: суперечки між окремими горобцями, квартирне питання, підготовка до зими тощо.

На цьому горобенція закінчила свою роботу. Делегати розлетілися по місцях.

А Чик Чирикчинський і журавлик лишилися на даху чекати вістей. Так було домовлено.

— Хороший ви народ — горобці, — сказав журавлик. — Дружний і справедливий. Після

горобенції я ще більше вас заповажав. Молодці ви, горобці!

Кажучи це, журавлик походжав по дахові біля телевізійної антени, а Чик Чирикчинський сидів, як і під час горобенції, на антені.

— Пильнуй! — раптом тривожно цвірінькнув Чик Чирикчинський.

Журавлик обернувся і ледь устиг злетіти. Ще мить — і був би він у лапах кота Мордана, який вискочив із слухового вікна.

— Сідай сюди, на антену! Тут він не дістане! — гукнув Чик Чирикчинський.

Журавлик опустився на телевізійну антену поряд з горобцем.

— У-у! Каналія! — люто посварився на нього лапою Мордан. — Інструктор по підготовці. Ну, пожди! Я тебе підготую!..

— Іди-іди звідси, хуліган! Ніхто тебе не боїться, — спокійно сказав Чик Чирикчинський. — Зовсім скоро здурієш від тієї валер'янки. Розвалюха якась, а не кіт. Скоро тобі миші хвоста одгризуть. От побачиш!

— А... а... а... — аж заціпило котові. — А ви всі дурні ненормальні... Думаєте, я не чув вашої дурепської конференції-горобенції? Прекрасно чув. Чижика вони хочуть знайти! Пхе! Нічого ви не знайдете. А от я знаю, де він. Але не скажу. От!

— Не слухай його! Бреше він, — заспокоїв журавлика Чик Чирикчинський. — Бреше, щоб тільки дошкулити.

— Ха! Брешу? От побачите, як я брешу! Ви ще мене попросите! Ви ще у мене в ногах наваляєтесь... От побачите. Привіт! — і, помахуючи хвостом, кіт Мордан повільно пішов на горище.

РОЗДІЛ VIII

Легенда про сірого месника. Чекання.

«Отже, в Києві його нема». Плач Мордана.

«Приходь до старого будиночка на задній двір!»

Несподіванки.

Сидячи на телевізійній антені, журавлик і Чик Чирикчинський чекали вістей від делегатів горобенції. Потроху делегати почали прилітати. Але вісті поки що були невеселі. Чижика Ціві-Тівіка ніде виявити не вдалося.

Між іншим, горобці розказали, що по Києву вже ходить легенда про таємничого сірого месника, який літає вночі по місту, випускає з кліток птахів і карає тих, хто погано ставиться до живої природи — боляче дзьобає їх у ніс і щипає за вухо.

Деякі люди вже самі випускають пташок, щоб уникнути неприємностей.

— От бачиш, що ти заварив! — з гордістю сказав Чик Чирикчинський журавлику. — Про тебе вже легенди ходять.

— А! — відмахнувся крилом журавлик. — Що легенди! Коли Ціві-Тівіка знайти не можуть.

— Почекай трохи, — заспокоював його Чик Чирикчинський. — Знайдуть твого чижика. Раз горобці взялися, вони жодної квартири в Києві не обминуть. Немає місця в Києві, де б ти не зустрів нашого брата — горобця. Не хвилюйся, все буде гаразд. Якщо тільки твій друг справді у Києві, його обов'язково знайдуть.

Але час минав, делегати прилітали один за одним, і ніхто нічого втішного не приносив. Нарешті, вже надвечір, прилетів останній делегат горобенції. Ціві-Тівіка не знайшли.

— Отже, в Києві його нема, — сказав Чик Чирикчинський. — Раз горобці не знайшли — значить, нема.

— А де ж він? — у розпачі сказав журавлик. — Невже... загинув? А може, кіт Мордан правду каже?... Може, він справді знає щось про Ціві-Тівіка?...

— Не думаю, — з сумнівом сказав Чик Чирикчинський. — Дурить він. Щоб помститися.

— Я мушу побалакати з ним, — рішуче сказав журавлик.
— Не раджу. Сорому тільки наковтаєшся та й усе.
— Ні! Побалакаю. Хоч якась надія, — вперто сказав журавлик.
— Ну дивись. Я тебе попередив.
— Одведи мене, прошу, до нього.
— Будь ласка. Тільки пильнуй — то такий хитрюга, що не встигнеш і оком моргнути, як він тебе — цоп! — і прощай, сонечко!..
— Не хвилюйся. Пильнуватиму. Покажи тільки, де його знайти.
— Отут, на горищі, у кутку, біля вікна. Журавлик, обережно ступаючи, підійшов до горищного вікна, витягнув шию і зазирнув на горище.
Кіт Мордан сидів біля маленького іграшкового столика, підперши голову лапою, дивився на пляшку з валер'янкою і зітхав:
— Ех! Няв-няв!.. Після того, як я гепнувся з даху, щось зі мною зробилося — стала мені противна валер'янка. От лихо! От біда!.. Ех-хе-хе!..
Журавлик почекав, поки Мордан замовкне, і дуже лагідно почав:
— Пробачте, я знаю, що ви мене не любите, але... Мордан звів голову, і очі його зробилися жовтими.
— А-а, це ти?! Все-таки прийшов... Я ж казав, няв-няв... Один я знаю, де твій чижик. А щоб ти не сумнівався — ось перо з його крила, — і Мордан поклав на стіл маленьке пірце.
Журавлик придивився: справді, пірце було чижикове. — Де він? — хвилюючись, спитав журавлик. — Він живий?
— Живий. У клітці сидить. Приходь сьогодні, як смеркне, до старого будиночка на задньому дворі, поведу і покажу. Тільки один приходь, без нікого. І нікому-нікому не кажи про це. Бо як скажеш, загине твій чижик. Пойняв? Няв-няв!
Що було журавликові робити? Погодився він. Навіть Чику Чирикчинеькому всієї правди не сказав.
— Вибач, — сказав, — не можу тобі всього відкрити. Мусив я погодитися на Морданові умови — іншого виходу не було. Тепер це єдина моя надія.
— Що ж, справа твоя, — сказав Чик Чирикчинський. — Тільки ще раз попереджаю — будь обережним. Дуже підступний тип цей Мордан.
— Постараюся, — сказав журавлик.
І от, коли смеркло, полетів журавлик на задній двір, до старого одноповерхового будиночка. У будиночку ніхто вже не жив, вікна і двері його були забиті дошками. Не сьогодні-завтра мав приїхати бульдозер і розвалити, знести будиночок.
Кіт Мордан уже чекав журавлика на ганку.
— Покажуйте, — сказав журавлик, опускаючись подалі від кота.
— Підійди до дверей і зазирни у шпарку.
— Тільки ви одійдіть на десять метрів.
— Будь ласка! Подумаєш! — презирливо хмикнув Мордан, сходячи з ганку. — Ну й страхополох ти, одначе, довгоносий! Я був про тебе кращої думки.
Коли кіт одійшов на потрібну відстань, журавлик наблизився до дверей і зазирнув у шпарку.
У напівтемряві важко було відразу щось побачити, але, коли журавлик добре придивився, то побачив, що посеред порожньої кімнати на підлозі стоїть клітка, і в ній скаче пташка.
— Ціві-Тівік? Це ти? — скрикнув журавлик.
— Хто це? Хто це? Ціві-тіві! — почулося з кімнати.
— Ой! Це ти! Ціві-Тівік! — радісно скрикнув журавлик, забувши про все на світі. — Це я, твій друг, жура...
Він не договорив, бо в цей час відчув на крилах гострі пазури кота.

— Ха-ха! Попався! — войовниче вигукнув Мордан. — Інструктор! Ти мене вчив літати, ну а я тебе повзати повчу. Поповзаєш ти у мене, довгоносий! Як я тебе обдурих! Ха-ха-ха! Тримавши у лапах журавлика, кіт Мордан затанцював і заспівав:

Я довгоносого впіймав.
Няв-няв! Няв-няв!
Няв-няв! Няв-няв!
Тепер зазнає він тортур.
Мур-мур! Мур-мур!
Мур-мур! Мур-мур!
Він був забув,
Що я Мордан!
Що я — відважний хуліган!
Що всі мене бояться,
Бо я велика цяця!

«Ну все! Пропав я! — у відчаї думав журавлик. — І друга не врятував... А міг же! От він, за дверима. Ех, який же я необережний! Попереджав же мене Чик Чирикчинський. Ех!»

— Що ж тобі зробити для початку? — злорадно усміхнувся і заворушив вусами Мордан. — Для початку ми тобі, хе-хе, вискубемо пір'ячко з хвоста. Хе-хе-хе! Щоб не був такий розумний!

«Прощай, хвіст!» — тільки встиг подумати журавлик.

Аж тут раптом щось велике і темне майнуло з-за рогу.

— Ррр-гав!..

Кіт Мордан, випустивши журавлика, жалюгідно занявчав і щодуху кинувся навітки.

— Я ж тебе поперрреджав, гав-гав! Хуліган, гав-гав! Дивись мені! — почув журавлик знайомий голос.

— Грай! — радісно вигукнув він. — Граю, любий мій, це ти?!

— Я, — сказав Грай, підходячи, — А це хто? О! Журавлику мій дорогий! Ти звідки тут узявся?!..

— Ціві-Тівіка рятувати приїхав. Ходімо до нього швидше!

— Ходімо! — сказав Грай і повів журавлика за будинок. Там у стіні був пролом, через який вони зайшли усередину.

— Ціві-Тівіку! Друже! Який я радий, що знову бачу тебе! — кинувся до клітки журавлик.

— І я! І я! І я! — радісно застрибав на жердинці чижик, не в змозі від хвилювання сказати більше ні слова

— Тільки як ти тут опинився? — здивовано спитав журавлик.

— Стривай, я тобі все по порядку розкажу, — сказав Грай.

РОЗДІЛ IX, *у якому Грай розповідає про свої пригоди.*

Отож як розсталися ми з тобою, журавлику, побіг я до Києва. Вибіг на шосе і побіг. Біжу та й біжу. Ляжу, відпочину трохи, знайду щось, із'їм. І знову біжу.

Пробував під'їхати. На машини гавкав.

— Гав-гав! — кричу. — Підвезіть до Києва, люди добрі!

Та де там! Не зупиняються навіть. Думають, що я, мов оті дурні сільські собаки, просто на колеса гавкаю. Не розуміють же собачої мови.

День біжу, два, три.

Аж от, нарешті, Київ. Дарниця.

Людей!.. Машин!.. Голова обертом іде. Двічі трохи під машину не увігнався. Гальма над самісінькою головою вищали.

Підбіг я до моста Патона. Раптом — стоп! Міліція через міст не пускає.

— Гав-гав! — кажу. — Та ви що, товаришу міліціонер! Та ви знаєте, звідки я прибіг! Що ж мені — назад повертати?

І слухати не хоче.

— Не положено собакам через міст бігати. Зійдіть з проїжджої частини, не заважайте рухові транспорту!

Сів я на березі, дивлюсь на той бік. А там... Золоті бані з одного боку — Видубецький монастир. Золоті бані з другого боку — Києво-Печерська лавра. І все це серед буйної зелені. Краса неймовірна!..

І десь же ж там, думаю, на Куренівці, на Вишгородській вулиці, сидить у клітці чижик Ціві-Тівік, чекає, поки я його визволю. А мене через міст не пускають.

«Ну що ж, доведеться уплав Дніпро долати!»

Зітхнув я, кинувся у воду і поплив.

А навколо човнів, катерів, пароплавів... Тільки й крути на всі боки головою, щоб хтось тебе не потопив ненароком. Особливо небезпечні оті «Ракети» і «Метеори» на підводних крилах. Тільки що не було нічого, раптом — гур-гур! — уже мчить прямо на тебе.

Поки на той берег доплив, страху наковтався — більше, ніж води!

Виліз, обтрусився.

Тепер, думаю, треба Куренівку шукати, Вишгородську вулицю.

Чув я, Кислячиха казала, що туди з Хрещатика вісімнадцятий тролейбус ходить.

Але як до того тролейбуса дістатися?

У який бік мені бігти — не знаю.

Розгубився.

Добре, зустрілася мені симпатична дворняга Найда. Вона мені все, що треба, розказала, провела навіть. По Печерському спуску, повз Аскольдову могилу, по Петрівській алеї до самісінького Хрещатика провела. А потім по підземному переходу аж туди, де вісімнадцятий тролейбус зупиняється.

Подякував я Найді, попрощався з нею, помахав хвостом і потрюхав за тролейбусом.

То бігом біжу, то, на зупинках, сиджу, чекаю.

З тролейбуса мене помітили, пальцями показують, усміхаються. Видно, вирішили, що хазяїн мій у тролейбусі їде. На Львівській площі, на зупинці, люди мене навіть у тролейбус запрошували. Але я не сів. «Ще, — думаю, — проїду Вишгородську вулицю. Ні, я й так добіжу».

І добіг. Втомився, правда, але добіг. Адресу я добре пам'ятав — хазяйка при мені казала її сусідам багато разів.

Знайшов квартиру, шкребуся.

Тихо. Чи не чують, чи нема нікого.

Ліг я під дверима, голову на лапи поклав, і тут же зморив мене сон. Далася взнаки втома.

Скільки я спав, — не знаю. Та враз чую:

— Ой! Та це ж тьотин Грай! Дивіться-дивіться! Тьотин Грай! З села прибіг! До мене!.. Бачите, як мене полюбив!..

Розплющив я очі. Дивлюсь, стоїть наді мною хазяйчин племінник двієчник Валерка з татом і мамою. Чистенько вбрані. Видно, кудись ходили.

— А й справді — Грай, — сказав тато. — Дивина!

— Гм, — не дуже весело сказала мама. — Що з ним робити?...

— Я його не віддам! — скрикнув Валера, обхопивши мене за шию, — Раз він до мене прибіг, буде мій. Я давно мріяв про собаку. Не бійся, Грай, я тебе нікому не віддам. Вірний мій Грай! Будеш моїм, моїм, тільки моїм!

Я заметляв хвостом, — хай думає, що я його дуже люблю і прибіг з села саме до нього. Мені головне — чижику знайти і випустити на волю.

— Ну гаразд, хай поки що лишається, а там буде видно, — сказав тато. Мама скривилася й промовчала.

Завели мене в квартиру. І я одразу побачив те, що хотів побачити. На підвіконні стояла клітка, а в ній цілий і неушкоджений сидів чижик. Правда, сумний, невеселий. Та хто ж у клітці веселиться!.. Побалакати з ним одразу я не зміг, бо мене стали годувати, а тоді Валера повісив мені на шию мотузку і потягнув у двір.

— Ну тепер начувайтесь! — на бігу цідив крізь зуби Валера. — Тепер ви всі у мене поскачете!..

У дворі на дитячому майданчику гралися діти, хлопчики і дівчатка.

— Грай, візьми! Візьми! Кусі, Грай! — став нацьковувати мене Валера на дітей. — Отого візьми, у джинсах!.. І отого з м'ячем!.. Кусі, Грай!.. Вони мої вороги.

Але я нікого не хотів ні брати, ні кусати. Я тільки метляв хвостом і весело гавкав.

— Гав-гав! — гавкав я дітям. — Не бійтесь, дурненькі! Я нікого не зачеплю. Я зовсім не злий пес. Я добрий, лагідний пес. Мене звати Грай. Я люблю гратися, а не кусатися. От дивіться, як я стрибаю! Дивіться. Як я качаюся по землі, як я махаю хвостом!.. Гав-гав!..

Але діти не розуміли моєї собачої мови і порозбігалися з дитячого майданчика. Валера був задоволений.

— Тепер тільки я буду Чапаєв! Тепер тільки я буду командир космічної ракети! Тепер тільки я буду капітан футбольної команди! Хай хоч слово хто скаже! Зацькую!..

Лише під час обіду зміг я поговорити з Ціві-Тівіком. Валера з татом і з мамою обідали на кухні. Так у них було заведено. Щоб не смітити у кімнатах.

Підійшов я до підвіконня, де клітка стояла, заметляв привітно хвостом.

— Здоров! — кажу. — Ціві-Тівіку! Ти мене, будь ласка, не бійся. Я Грай! Друг твого друга, журавлика. Привіт тобі від нього. Це він мене послав, щоб я випустив тебе на волю.

— Ой, справді? Це правда? — одразу застрибав у клітці чижик. — Ой! Спасибі тобі! А я вже помирати зібрався. Так мені тоскно, так мені погано в неволі! Ні їсти, ні пити не можу. Все про рідний вільшаний гай думаю. Спасибі, що ти прийшов!.. — І чижик заспівав на всю квартиру:

З кухні прибігли здивовані тато, мама і Валера.

— Ти диви! Чичиков заспівав! — вигукнув Валера — А я вже хотів його продавати.

Виявляється, Валера назвав Ціві-Тівіка Чичиковим.

Коли вони повернулися на кухню дообідувати, я сказав Ціві-Тівіку:

— Ти потерпи. Я тебе увечері випущу. Як вони поснуть, я дверцята відчиню. Зараз не хочеться ризикувати... Почну біля клітки возитися, а вони побачать і клітку так переставлять, що я й не дістану.

— Добре-добре! Я почекаю, — погодився Ціві-Тівік.

Та не так сталося, як гадалося.

Валера звернув увагу, що я балакаю з Ціві-Тівіком і витлумачив це по-своєму:

— Е! Здається, Грай хоче мені з'їсти Чичикова. Дзуськи!

І Валера приладнав до дверцят клітки маленький, але міцний висячий замочок.

Пробував я вночі одгризти його, пробував клітку розламати, але нічого не вийшло — не по зубах мені це діло було. Зажурилися ми з Ціві-Тівіком.

Ціві-тіві,
Знову сонце
Засвітило
У віконце!
Ціві-тіві,
Знов живу

Не у сні,
А наяву.
Знову буду
Я на волі —
В лісі, в лузі,
В буйнім полі,
Знов побачу
Рідний гай...
Ой, спасибі,
Любий Грай!

Знову буду
Я літати.
Знову буду
Я співати.
Ціві-тіві,
Тілли-ті!
От щастить
Мені в житті,
Бо я вірних
Друзів маю,
І тепер
Я добре знаю —
Друзі виручать
Завжди
Із нещастя,
Із біди!..

Минали дні за днями, а випустити Ціві-Тівіка я ніяк не міг.

З Валерою стосунки мої зіпсувалися. Він весь час нацьковував мене на дітей, хотів, щоб я їх страхав, а я не хотів їх страхати. Я хотів з ними гратися. Лащився до них. І скоро з усіма дітьми у дворі подружився. Всі перестали мене боятися.

Валеру це дуже дратувало.

І якось він сказав батькам:

— Завтра приїжджа тітка. Хай забирає свого дурного кунделя в село. Він мені набрид.

Батьки не заперечували. Особливо мама. Вона понад усе любила чистоту в кімнатах і не могла дивитися, як я ходжу своїми лапачами по її лискучому паркету.

У нас лишалася одна ніч. Треба було щось робити.

Квартира була на першому поверсі. Вікна розчинені навстіж — жарко.

Коли всі поснули, схопив я у зуби клітку з чижином, через вікно — і навтіки.

Біг, біг, аж поки сили вистачило. З кліткою у зубах довго не побігаєш.

Почало світати, а я ще з міста не вибіг.

Що робити?

Вдень бігти не можна. Побачать люди — одберуть клітку, подумують, що вкрав.

Знайшов я оцей забутий напіврозвалений будиночок, затягнув сюди клітку через пролом у стіні, вирішив перечекати до ночі.

Вранці побіг по харчі, щоб чирик мій не охляв. Прибігаю, бачу — рудий котяра-хуліган катає клітку по всій кімнаті — чирик усередині вже ледь крильцями тріпоче.

Розгнівався я, пужнув котяру так, що він ледве ноги виніс. Думає, що вже й носа не поткне сюди. А він, бач, не кається...

Оце й всі мої пригоди.

А тепер ти розкажи, як тут опинився.

РОЗДІЛ X

Чик Чирикчинський дає пораду. Шпак Шпаченко. Добре знати іноземні мови.

«Хау ду ю ду, мадам Какаду!» Звільнення.

«Няв-няв!» Ще одне незаплановане звільнення. Прощай, Києве!

Коли журавлик закінчив розповідати про свої пригоди, він сказав:

— А тепер давайте думати, що далі робити. Бігти з кліткою в зубах — то не вихід. Рано чи пізно люди побачать і таки одберуть. Треба якось клітку відчинити. Я б спробував відімкнути замок дзьобом. Я колись таке робив, але дуже маленький замочок — не вийде. Знаєте що — почекаємо до ранку, а вранці я пораджуся з горобчиком Чиком Чирикчинським. Він дуже меткий, цей горобчик. Він щось обов'язково придумає.

— Ну що ж — давайте! — погодився Грай.

І Ціві-Тівік теж, звичайно, погодився. А що йому було робити.

До пізньої ночі гомоніли друзі. А потім поснули.

Вранці журавлик одразу ж полетів на дах до Чика Чирикчинського. Розказав йому все і попросив поради.

— Треба спершу подивитися, що і як, — поважно сказав Чик Чирикчинський.

Полетіли вони в будиночок. Журавлик познайомив Чика Чирикчинського з Граєм і з Ціві-Тівіком.

Горобець з усіх боків обдивився клітку, помацав дзьобом дротини, замочок і сказав:

— Так-так! Зрозуміло! Замочок без ключа дзьобом не відчинити — це факт. Але стривайте! Є у нашому будинку особа, в якій дзьобище, — гвіздки запросто перекусює, не те що дротини. Це мадам Какаду

— Так давай її попросимо, давай! — радісно вигукнув журавлик.

— Легко сказати попросимо, — зітхнув Чик Чирикчинський. — А як? Вона ж іноземка. З Австралії привезена. Ні бельмеса по-нашому не розуміє. Для розмови з нею перекладача треба, — горобець задумався. — А що, як попросити Шпака Шпаченка. Він бував за кордоном, мусить знати іноземні мови. Летимо до нього!

Шпак Шпаченко сидів на тичці біля входу в шпаківню і співав пісню кенаря Канарейченка (шпаки, як ви, певно, знаєте, вміють наслідувати голоси всіх пташок):

До-ре-мі-фа-соль-ля!..

Тьох! Тьох! Тьох!

Сіяли квасолю,

А вродив горох.

Шпак Шпаченко не вагався ні хвилини:

— Справа така благородна, що відмовитися не можу.

Полетіли вони втрьох до мадам Какаду. Побачитися з нею було неважко, оскільки її клітка стояла на балконі.

Мадам Какаду, схопившись лапами за кільце, висіла в клітці догори хвостом — робила гімнастику йогів.

— Хау ду ю ду¹, мадам Какаду! — гречно привітався Шпак Шпаченко.

— Оу! Вері вел!² — усміхнулася радісно мадам Какаду (вона давно ні з ким не говорила рідною англійською мовою).

Шпак Шпаченко тут же швидко заджерготав їй щось таке, чого вже ніяк не могли второпати ні журавлик, ні Чик Чирикчинський.

Мадам Какаду, перевернувшись хвостом донизу, тільки покиувала своїм величезним білим чубом і, раз у раз роззявляючи дзьоба, скрикувала:

— Оу! Йес!.. Ис!.. Оу!..³

Коли Шпак Шпаченко закінчив, заджерготіла вона.

Шпак Шпаченко обернувся до журавлика і Чика Чирикчинського і переклав:

— Мадам Какаду сказала, що вона, звичайно, з радістю допоможе, але для цього треба одчинити її клітку, а хазяїна нема дома. Він прийде з роботи тільки ввечері. Доведеться зачекати.

— Ой! Це ж так довго! — скрикнув журавлик. — А чи не можна, щоб я відчинив клітку?

Шпак Шпаченко і мадам Какаду знову заджерготали, і Шпак Шпаченко переклав:

Мадам Какаду не хотіла б ображати хазяїна. Вона його дуже поважає. Але якщо ти обіцяєш потім знову замкнути клітку, щоб хазяїн нічого не помітив, тоді можна.

— Обіцяю, звичайно! — сказав журавлик і тут же почав дзьобом одчиняти клітку папуги. Довелося поповозитися — клітка була велика і засув на дверцятах досить міцний. Та нарешті дверцята відчинилися, і мадам Какаду вийшла на балкон.

Не гаючи часу, вони полетіли звільняти чижики.

Клац! Клац! Клац! Клац! — легко, наче лускаючи насіння, перекусила мадам Какаду дротинки, зробила отвір, і Ціві-Тівік вилетів на волю. Ох, як же він запурхав-заметушився по кімнаті, перелітаючи від одного до другого, обіймаючи всіх крильцями і цілуючи дзьобом!

Ціві-тіві!
Ой, спасибі!
Ой, спасибі
Вам усім!.. —

не знаходячи слів, схвилювано дякував він своїм рятівникам. Він переживав одну з найбільших радостей на землі — радість визволення з неволі.

І чи не так само радів журавлик. Бо відомо, що теж одна з найбільших радостей на землі — це ділити радість справжнього друга.

— Ну, а тепер — додому! — сказав журавлик.

Гран лишився чекати у дворі, а вони всі полетіли проводити мадам Какаду. Замкнули клітку, попрощалися, подякували і полетіли до Грая.

— Летіть сюди! — гукнув Грай з глибини двору. Він стояв над відчиненим каналізаційним люком.

Звідти чувся відчайдушний нявкіт і жалібна пісня кота Мордана:

Нявву-ня-ав! Нявву-ня-ав!

¹ — Здрастуйте, як ся маєте? (Англ.)

² — О! Дуже добре! (Англ.)

³ — О! Так! Так! О! (Англ.)

Ой, пропав я, пропав!
Ні за цапову душу
Я загинути мушу!
Ой, боюся!
Боюся!
Ой, рятуйте!
Клянуся,
Що, коли не загину,
Хуліганити кину!
Валер'янку забуду!
Ой, я більше не буду!..
Ой, витягніть мене звідси хто-небудь швидше!
Пропадаю... Навву-нявв!..

Виявляється, вчора ввечері, тікаючи, він вгнався у відчинений каналізаційний люк.

— Витягнемо хулігана? Як-не-як жива душа, — схиливши голову набік, сказав Грай (добрий він усе-таки був собака).

— Давайте! — підтримав журавлик.

— Може, справді тепер виправиться, — погодився Чик Чирикчинський.

— Авжеж! Авжеж! — радісно підхопив Ціві-Тівік (він готовий був зараз рятувати і визволяти весь світ).

— Я на одному балконі бачив міцну мотузку, — сказав Шпак Шпаченко. — Тільки ми, дрібнота, не подужаємо. Хіба що журавлик...

— А ми допоможемо! — вигукнув Ціві-Тівік.

Полетіли вони на балкон. Принесли мотузку.

Взяв Грай один кінець мотузки в зуби, другий кінець кинув у люк.

Витягли Мордана. Виліз він, брудний, жалюгідний, нещасний. Крізь сльози подякував і пошкандибав, зігнувшись, геть.

— Кожного хулігана рано чи пізно жде неминуча розплата, — сказав Грай.

— Ну, тепер уже — в путь! — сказав журавлик.

Подякували вони Шпаку Шпаченку за допомогу, попрощалися. А Чик Чирикчинський сказав:

— А я вас за місто проведу.

І полетів з ними.

По дорозі до них стали приєднуватись інші горобці. І скоро за ними летіла вже ціла хмара горобців. Усі раділи, що журавлик таки знайшов свого друга чижика, і цвірінькали так голосно, що перехожі зупинялися і здивовано дивилися їм услід.

Тільки на околиці, деś біля Борисполя, горобці попрощалися й полетіли назад — до Києва.

РОЗДІЛ XI

Останній, заключний, в якому є сподіванки і несподіванки, і радість, і сльози, і зустрічі, і прощання...

Грай біг по дорозі, а чирик з журавликом летіли над ним. Настрій у них був чудовий, і вони дзвінко співали в небі:

Нам весело,
Нам радісно,
Як не було нікому!
Ми летимо,

Ми летимо,
Ми летимо додому!

А Грай на бігу підспівував їм знизу:

Гав-гав!
Гав-гав!
І я скажу:
Гав-гав!
Додому
Я біжу,
Хвостом —
Гав-гав! —
Метляю,
Бо гарний настрій
Маю!..

Снідали і відпочивали вони разом. Ночували теж — чирик і журавлик на дереві, Грай під деревом.

Ніяких особливих пригод у дорозі з ними не сталося, і на третій день вони благополучно прибули додому.

Першим, хто зустрів їх, була сорока Скрекекулія. Вона прилетіла їм назустріч і зняла такий гвалт, що вони спершу навіть перелякались:

Скре-ке-ке! Скре-ке-ке!
Ой, тут сталося таке!
Ой, тут сталося таке!
Скре-ке! Скре-ке! Скре-ке-ке!..

І, лише накричавшись досхочу, розповіла новини. Виявляється, професора Кваквакум а позбавили вченого ступеня, професорського звання і перевели на посаду звичайної старої жаби.

Оце була новина!.. Всім новинам новина!..

А було так.

Після того, як журавлик поїхав у Київ, мама-журавлиця, звичайно, дуже хвилювалася. Тато-журавель як міг її заспокоював, але без успіху. Нарешті мама-журавлиця не витримала і пішла до професора Кваквакума на пораду.

— Шановний Жабурино Жабуриновичу, — вклонилася вона. — Дуже вас прошу. Гляньте, будь ласка, у Книгу Джерел. Може, там написано, де зараз мій синочок.

Пірнув професор Кваквакум на дно, цілу добу не з'являвся, потім виліз, надувся, золоті окуляри поправив, скривився:

— Кепські справи! — плямкнув. — Вашого синочка вже й на світі нема. Поганий у нього був характер. Впертий і легковажний. З таким характером довго не живуть. Забудьте про нього. Заводьте собі нових дітей.

Вдарила крилами об поли мама-журавлиця. Та в сльози.

— Ой, синочку ж мій дорогесенький! Ой, на кого ж ти мене залишив! Ой, що ж я тепер робитиму без тебе! Ой лишенько, лишенько! Ой, бідна я, бідна!

Почув тато-журавель.

— Не може цього бути! — скрикнув. — Неправда це! Я свого сина знаю. Прекрасний у нього характер. Добрий, веселий і сміливий. З таким характером тільки жити й жити.

Та до президента Бусола Лелековича Черногуза. Так і так, мовляв, допоможіть розібратися.

Президент утворив комісію на чолі з дядечком Бугасм. Пірнула комісія на дно болота. І тут з'ясувалося, що ніякої Книги Джерел взагалі нема, не існує. Вигадав усе брехун і базікало Кваквакум. Щоб зажити собі славу наймудрішого з наймудріших. Стільки років голови усім душив!.. Світлячка на дні засвітить і лягає спати. А всі думають, що він Книгу Джерел до ранку читає.

Розгнівався президент Бусол Лелекович Черногуз. Хотів був уже дзьобнути, проковтнути професора. Та придивився — старий, бородавчастий, несмачний — погидував.

Позбавив тільки професорського звання, вченого ступеня, зняв золоті окуляри і перевів Кваквакум а на посаду звичайної старої жаби.

— Так, значить, то вигадка, що журавлі народжуються, щоб тільки журитися і приносити всім сльози і печаль! — вигукнув журавлик.

— Ну, звичайно, вигадка! — почувся тоненький голосок. І з-під куща вибіг... їжачок Колько Колючка. А за ним тато-їжак і мама-їжачиха.

— Які можуть бути сльози і печаль, якщо ти приніс нам, журавлику, радість і щастя! Врятував нам сина. Вчора його примчав з Києва на машині добрий мисливець дядя Жень. Спасибі тобі! — і тато-їжачок та мама-їжачиха низько вклонилися журавлику.

— І мені ти радість приніс, — сказав Грай. — Без тебе я б досі на ланцюгу сидів і опудалом вважався.

— І мені! І мені! — вигукнув Ціві-Тівік. — Друже мій любий!

— І щоб ти знав, — сказав Грай, — у нас на Україні люди здавна весною журавлів веселиками звуть — от!

— Правда-правда, — сказали тато-їжак і мама-їжачиха.

— Скре-ке-ке! Скре-ке-ке! І я чула таке! — підтвердила сорока Скрекекулія.

— Так давайте назвемо нашого журавлика Веселиком!

Хай це буде його власне ім'я! — радісно вигукнув Ціві-Тівік.

— Давайте! Давайте! — загукали всі.

І тут раптом почулося схвильоване:

— Курли-курли, синку! Курли-курли, любий!..

То летіли вже з болота мама-журавлиця і тато-журавель. Батьківське серце само чує, само віщує, коли син близько.

Кинувся Веселик до тата і мами і... заплакав від радощів. Тільки тепер відчув він, як за ними скупив...

А потім на болоті був бенкет. На честь звільнення чижики і щасливого повернення Веселика. А після бенкету великий святковий концерт, у програмі якого були і журавлині танці, і ліричні пісні чижики Ціві-Тівіка, і акробатичний етюд собаки Грая та їжачка Колька Колючки, і пародія дядечка Бугая на колгоспного бика Чемпіона. І багато-багато інших прекрасних номерів.

Веселилися аж дотемна...

...Проминуло літо. Настала осінь. Пожовкле листя, опадаючи з дерев, закружляло вогнистими метеликами у чистому синьому повітрі.

Перелітні пташки почали збиратися у вирій...

І одного сонячного ранку дівчинка Галочка, яка вже видужала і йшла до школи у перший клас, побачила в небі над Києвом журавлиний ключ. Раптом один журавель відокремився від ключа, опустився нижче і став робити кола над їхнім будинком. А потім заспівав:

Курли-курли!
Уперше я журюся,
Курли-курли!

Бо з вами розстаюся.
Журавликом
Я з вами розстаюся —
Веселиком
Весною повернуся.
Чекайте,
Не сумуйте, не скучайте!
Веселика
Весною зустрічайте!
Курли-курли! Прощайте!
Курли-курли! Прощайте!..

І Галочка впізнала журавлика, замахала йому рукою і закричала:
— До побачення, журавлику! До побачення! Прилітай весною! Прилітай!..

І кіт Мордан, що лежав на підвіконні у Галоччиній квартирі, теж упізнав журавлика й привітно помахав йому лапою. Будь ласка, не дивуйтесь. Галочка взяла Мордана на виховання. І тепер він живе у неї. Не ганяється за горобцями. Чистенький лежить на підвіконні, гріється на сонечку. Про валер'янку давно забув і їсть, як пристойні виховані коти, з блюдечка. Одне слово, — виправляється...

І мадам Какаду, звичайно, впізнала журавлика й помахала йому на прощання своїм білим чубом.

А вже про Чика Чирикчинського і казати нічого. Він підлетів до журавлика і так весело пурхав навколо нього і нацвірінкав йому на прощання стільки добрих слів, скільки не цвірінкав ніколи.

Веселик зробив останнє коло й полетів доганяти своїх.

Але ще довго чулося в небі над Києвом прощальне журавлине курли...

ПРИГОДИ ЇЖАЧКА КОЛЬКА КОЛЮЧКИ ТА ЙОГО ВІРНОГО ДРУГА І ОДНОКЛАСНИКА ЗАЙЧИКА КОСІ ВУХАНЯ

Казка

I

Жив на світі їжачок Колько Колючка.

І жив на світі зайчик Кося Вухань.

Гарні були хлопці, але боягузи страшенні. Всього на світі боялися. Боялися темряви і боялися сонця. Боялися блискавки і боялися грому. Боялися вітру і боялися дощу. Навіть тіні власної боялися.

А найдужче боялися хуліганів.

То прибіжить Колько Колючка до мами-їжачихи:

— Ой, мамо, мамо! До нас у двір хулігани вдерлися!

Вийде мама-їжачиха на ганок, — а у дворі дві маленькі жабки стрибають.

То Кося Вухань прибіжить до мами-зайчихи:

— Ой, мамо, мамо! За мною хуліган женеться!

Мама-зайчиха визирне у віконце, — а там метелик літає.

Ну що ти з тими страхополохами зробиш!..

І вмовляли їх батьки, і соромили, і сварили — нічого не допомагало. Так і жили їжачок Колько Колючка та зайчик Кося Вухань боягузами. За мамині спідниці ховалися та звідти на білий світ з острахом позирали. Всі лісові діти бавляться, пісень веселих співають, а вони сидять за маминими спідницями і тремтять. Навіть один з одним не гралися, хоч і жили по-сусідству.

Та от якось ясного сонячного ранку зустрілися біля перелазу мама-зайчиха з мамою-їжачихою.

— Здрастуйте, тітонько Вухань, — сказала мама-їжачиха. — Ви чули новину? На Великій Галявині відкривається спеціалізована лісова музична школа з ведмежою мовою викладання. Борсучиха вже записала туди свого Борю.

— Ах, що ви кажете, кумасю Колючко! — сплеснула мама-зайчиха лапами. — Спеціалізована музична школа? Та ще з ведмежою мовою викладання? Побіжу чоловікові скажу.

Тато-заєць сидів на ганку і читав «Лісову газету».

— Гм, — сказав він, почувши новину. — Спеціалізована музична школа? З ведмежою мовою викладання? Це цікаво. Треба й нашого страхополоха записати. Може, хоч школа допоможе його у звірі вивести. А то ж тіні власної боїться.

Зайченя Кося, що тремтіло тут же біля ганку і все чуло, здригнулося й заскиглило:

— Ой!.. Я не хочу-у!.. Я боюсь...

— Тебе ніхто не питає! — суворо сказав тато-заєць. — Запишемо й ходитимеш.

— Ну що ти, синку, — лагідно сказала мама-зайчиха. — Всі ж дітки ходитимуть. Не бійся.

Мама-зайчиха тут же причепурила Косю, вдягла йому новенькі штанці, білу сорочечку й повела на Велику Галявину.

Вийшли за ворота, гульк — а з сусіднього двору мама-їжачиха вже Колька Колючку веде.

Записував у школу сам директор Бурмило Михайлович Ведмідь.

Він сидів за березовим столом і суворо позирив на майбутніх учнів крізь великі окуляри.

— Прізвище!

— Вухань! — чемно сказала мама-зайчиха.

— Прізвище! — не глянувши на неї і наче не чуючи, повторив директор.

— Вухань! — знову сказала мама-зайчиха.

— Прізвище! — підвищивши голос, утретє сказав Бурмило Михайлович.

— Та Вухань же! — розгублено пролепетала зайчиха.

— Я вас, мама, не питаю! — сердито обернувся до неї директор. — Хай сам скаже. Він що у вас — глухий? А ще хоче у музичну школу?

— Та що ви! Що ви! У нього абсолютний слух! Подивіться, які в нього вушка!

— Так чого ж він мовчить?

— Він... він у мене... дуже скромний, — мама-зайчиха підштовхнула сина. — Ну, кажи, Косю, кажи!..

Та Кося Вухань тільки прищулив вуха і сховався за мамину спідницю.

— Гм... — насупився Бурмило Михайлович. — Гм... Скромний!.. Ну, добре, перевіримо його здібності до ведмежої мови. А скажи-но, Вухань, «р-р-р» по-ведмежому.

Кося безпорадно подивився на маму, швидко-швидко закліпав очима й скривився.

— Ну! — нетерпляче сказав директор.

Кося розтулив рота, але з того рота не вилетіло ані звуку.

— Що? — схилився й приставив лапу до вуха Ведмідь. — Повтори. Не чую!

— А-а-а!.. — не витримав і заридав на всю галявину зайчик, притискаючись до мами.

— Ой, вибачте, — забідкалась мама-зайчиха. — Він у мене такий вразливий, такий вразливий...

— Розумію, — лагідно сказав директор Ведмідь. — Але й ви зрозумійте: у нас школа не звичайна, а спеціалізована. З ведмежою мовою викладання. Вчителі — із столичного зоопарку. У нас вимоги.

— Він буде вчитися. Я вас запевняю. Це він від незвички. Він буде гарно вчитися. От побачите...

Не кращі справи були й у Колька Колючки. І він не міг сказати «р-р-р» по-ведмежому. Замість «р-р-р» у нього виходило чогось «хрю». І з слухом у Колька було погано, вушка в нього були маленькі, за голками ледь помітні. Але й Кося, і Колька все ж прийняли. Незважаючи на суворість. Бурмило Михайлович мав добре серце.

— Ой і нащо мені ота спеціалізована музична школа! — ридав Кося Вухань, ідучи з мамою додому. — Та ще й з ведмежою мовою викладання! Ой, я нещасний! Горе мені з тобою і з твоєю школою!..

— Мовчи, синку! Мовчи, дурненький! — казала мама-зайчиха. — Нічого ти не розумієш. Усі зараз оддають своїх дітей у спеціалізовані школи.

Колько Колючка теж ридав, ідучи додому. І його мама-їжачиха казала, що він дурненький і нічого не розуміє, і що без знання іноземних мов нікуди зараз не поткнешся.

Заперечувати щось було пізно.

Наступного дня уранці Кося Вухань та Колько Колючка узяли в лапи портфелики, букети лісових квітів і почеберяли на Велику Галявину.

II

Біля школи вже зібралися учні.

Вони скупчилися перед ганком, попідбирали хвости в кого такі були) й чекали появи директора.

Що й казати, завжди якось лячно починати у житті щось нове.

А якщо ти взагалі боягуз, то й поготів.

Жив ти біля маминої спідниці, за все відповідала мама, оберігала тебе від усіх небезпек, тривог і неприємностей, а ти тільки їв, спав і розважався.

І от раптом мама лишилася десь за парканом, а ти сам один вперше йдеш у ще незнаний, сповнений несподіванок світ. Ноги в тебе підгинаються і тремтять. У роті сохне, у грудях пече, а в животі тенькає і холодне.

Кося Вухань стояв поряд з Кольком Колючкою і так голосно цокотів зубами, що Колько раптом повернувся і злякано спитав:

— Ой, що це?

— З-зуби, — затинаючись, чесно признався зайчик.

— Боїшся? — спитав Колько.

— Б-боюсь, — признався Кося.

— І я боюсь, — сказав Колько. — Давай разом боятися.

— Давай!

І такий він раптом став Косі дорогий, цей їжачок Колько, що Кося обняв би його зараз (якби не оті колючки!)

«От з ким я дружитиму!» — одразу вирішив він. І йому стало трохи легше.

Нарешті на ганок вийшов директор Бурмило Михайлович Ведмідь. За ним вчителі — пантера, жирафа, лисиця, слон, мавпа і бегемот.

— Здрастуйте, діти! — урочисто сказав Ведмідь. — Вітаю вас з початком навчального року в нашій школі. Дозвольте представити вам ваших учителів. От! Будь ласка! Класним керівником у вас буде Пантера Ягуарівна. Вона викладатиме лісову математику. Лісознавство викладатиме Лисавета Патрикіївна. Лісторію, тобто лісову історію, — Мамонт Африканович. Лісографію, тобто лісову географію — Жирафа Жирафіївна. Фізкультуру — Макак Макакович. Спеціальний музичний предмет сольфеджіо — Бегемот Гіпопотамович. А

ведмежу мову викладатиму я сам... Сподіваюсь, що всі ви будете вчитися старанно і сумлінно, не завдаватимете клопоту вчителям, і мені не доведеться викликати в школу ваших батьків... А тепер — у клас! Починаються уроки.

Бурмило Михайлович закалатав у великий лісовий дзвоник.

На першому уроці Пантера Ягуарівна знайомилася з класом.

Крім зайчика Косі Вуханя та їжачка Колька Колючки, в класі були: з хлопчиків — лисеня Рудик Лисовенко, ведмежа Михайлик Ведмеденко, вовчєня Вовчик Вовченко і борсучєня Боря Сук; з дівчаток — рисєня Раїска Мняу, лісовє козєня Зіна Бебєшко, лосєня Соня Лось та білчєня Вірочка Вивірчук.

Кося Вухань, звичайно, сів за одну парту з Кольком Колючкою. Але де ви бачили, щоб у першому класі вас одразу посадили з ким ви хочете. Познайомившись з усіма, Пантера Ягуарівна почала усіх пересаджувати... Кося Вуханя посадила з Вовчиком Вовченком, а Колька Колючку з Раїскою Мняу.

Не минуло й п'яти хвилин, як Вовчик Вовченко вкусив Кося за вухо.

— Т-ти чого?! — сахнувся Кося.

— Просто так, — вищирився Вовчик і знову вкусив Кося за вухо.

— Перестань! — стиха зойкнув Кося.

— Ги! Не перестану, — знову вищирився Вовчик. — Хіба можна таке вухо не вкусити! Колосальне вухо! Спеціально для того, щоб кусати. Ги-ги-ги!

— Ти що — хуліган?!

— Хуліган! — гордо сказав Вовчик. — А ти хто — заєць?

— Заєць...

— Ги-ги!.. Заєць! Заєць! Боягуз!

— Чого це б-боягуз... — почервонів Кося. — Я просто... просто собі заєць.

— А от і не просто! Заєць — значить, боягуз. Усі зайці боягузи. І ябеди. От я знаю, ти зараз піднімеш лапу і скажеш Пантері, що я тебе за вухо вкусив. Скажеш? Скажеш!

Кося не встиг нічого відповісти, бо в цей час Пантера Ягуарівна повернулася до них і сказала:

— Вухань і Вовченко! Ви чого розмовляєте на уроці? На уроках розмовляти не можна. Ану піднімись, Вухань, і розкажи всьому класу, про що це ви говорили. Нам усім цікаво послухати.

Кося підвівся, похилив голову і втупився в парту, не кажучи ні слова.

— Ну, чого ж ти мовчиш? — спитала Пантера Ягуарівна. — Ану ти, Вовченко, розкажи, як він соромиться.

Вовчик підвівся, шморгнув носом і сказав:

— А... а він укусив мене за вухо.

— Що?! От тобі й на! Чого це? — здивувалася Пантера Ягуарівна.

— Не знаю, — знизав Вовчик плечима. — Я його сам питаю. А він каже: «Просто так. Захотілося і вкусив». Я йому кажу: «Не можна кусатися на уроках». А він: «Мовчи, — каже, — бо ще за носа вкушу. І скажу, що не я тебе, а ти мене вкусив». От.

— Це правда? — звернулася Пантера Ягуарівна до зайчика.

— Це... це в-він мене вкусив, — ледве стримуючи сльози, вимовив Кося, вражений вовчиковою підступністю.

— От бачите! Що я казав! — вигукнув Вовчик.

У класі засміялися.

— Ну, гаразд! Сідайте! І поведіться так, як належить учням спеціалізованої лісової школи, — суворо сказала Пантера Ягуарівна.

На перерві їжачок підбіг до похнюпленого зайчика.

— Що? Що там у вас трапилося?

— Та от... вкусив мене... Ще й ославив на цілий клас. От! — Кося показав сліди вовчикових зубів на своєму вусі й схлипнув. — Як я тепер з ним сидітиму? От горе!..

І такий розпач, такий відчай був у зайчиковому голосі, що в їжачка аж сльози на очі навернулися.

— От же ж хуліган Вовчик! Ну, не плач, не плач, Кося! Треба зробити так, щоб нас знову з тобою разом посадили.

— А як?

— Я зроблю. От побачиш.

Щойно почався наступний урок, як Раїска Мняу, що сиділа поряд з їжачком, піднесла вгору лапу.

— Пантеро Ягуарівно! Скажіть йому! Він колеться.

— Колючко! Ти чого колешся?

— Я ненавмисне. Я більше не буду.

Та минуло кілька хвилин, і Раїска знову піднесла лапу:

— Пантеро Ягуарівно! Він знову колеться!

— Колючко! Припини негайно! — суворо сказала Пантера Ягуарівна.

— Я ж ненавмисне. Ненавмисне.

Минуло ще кілька хвилин, і рисеня вискочило з-за парти:

— Пантеро Ягуарівно! Я не буду з ним сидіти! Він весь час колеться.

— Колючко! Ти що собі дозволяєш!

— Ну, хіба я винен, що в мене... що в мене голочки?... Хіба я винен? — жалібно шморгнув носом їжачок.

— Пантеро Ягуарівно! Пересадіть мене! Будь ласка, пересадіть! Я не можу з ним сидіти, — загундосила Раїска Мняу.

— Що ж робити? — замислилась класна керівнича. — Всі парти зайняті. І ніхто ж, мабуть, не захоче пересідати...

— Мене! Мене пересадіть до Колючки! — підскочив з витягнутою лапою Кося. — Я голочок не боюсь.

— Ну що ж! Для дисципліни це буде навіть корисно. І ви з Вовченком перестанете розмовляти. І взагалі... Пересідайте!

— У-у, зрадник! Тепер через тебе я із спідницею сидітиму, — просичав Вовчик Вовченко, коли Кося Вухань забирав з парти свої речі.

Та зраділий зайчик тільки пхикнув у відповідь...

III

Проте Кося Вухань радів передчасно.

Тільки-но Раїска Мняу сіла біля Вовчика, як він і її вкусив за вухо. Але рисеня саме було з хижацького роду.

Не довго думаючи, воно так дряпонуло кігтями Вовчика по носі, що той аж завищав. І всю велику перерву зализував ніс. Більше він Раїску не чіпав. А увесь свій гнів переніс на Кося, наче то зайчик його подряпав.

Відтоді Вовчик не давав Косі проходу. Він підстерігав його всюди, де тільки міг, на перервах, перед уроками, після уроків, — ганявся за ним, кусав його за вуха, за хвостик, і тільки швидкі ноги рятували зайчика.

Дома Кося вмивався сльозами.

— Не піду-у я більше у школу-у! Не піду-у! — ридав він, трагічно мотаючи головою. — Не треба мені того сольфеджіо-о-о! Не треба мені ведмежої мо-о-о-ви! Не піду-у! Не піду-у-у!..

— Та що ти, синку! Що ти кажеш! — вигукувала мама-зайчиха. — Це ж така школа! Така школа!.. Вчителів запросили із столичного зоопарку! Такі спеціалісти! Усі батьки в захопленні. Хочуть просити, щоб відкрили ще й вечірню школу для дорослих. А ти...

І правда... На уроках у школі було цікаво. Нічого не скажеш.

І викладачка лісознавства Лисавета Патрикіївна добре розказувала, як треба берегти рідний ліс, які в ньому ростуть дерева, рослини, які живуть звірі й пташки, чим вони цікаві...

І Жирафа Жирафіївна захоплююче розповідала про лісову географію, про північну тайгу, про південні джунглі та всяке інше...

А коли бували уроки лісової історії, всі просто роти роззявляли, слухаючи оповіді слона Мамонта Африкановича про прадавні доісторичні праліси, де жили різні химерні плазуни і велетенські динозаври, саблезубі тигри і печерні ведмеді, волохаті носороги і літаючі ящери...

А музика!.. Всі в лісі просто показалися на тій музиці

У кожній норі, у кожному дуплі, у кожному барлозі тільки й розмов було, що про музику.

— Ах, ви знаєте, моє лисеня вже співає — ну просто як соловейко!

— А ми своїй білочці купили вчора піаніно. Так намучились! Ледве втягли у дупло.

Мій Михайлик такий здібний, такий здібний! Навіть хропе уві сні по нотах!

Так! Що й казати! Уроки в школі були цікаві.

Але що ті уроки, як після них тебе щодня підстерігає десь Вовчик Вовченко, і кусає тебе за хвіст, і зав'язує тобі вуха вузлом на голові, і знущається неймовірно! Гірше всякого динозавра, хуліган поганий!..

Втім, не лише Косі діставалося від Вовчика. Він до всіх чіплявся, всіх дражнив, з усіх глузував.

— Рудий! Руда кандала! Пожежна команда! Море горить! — кричав він лисеняті Рудикові Лисовенку.

— Щітка! Швабра! Почисть мені черевик! — свистів він Колькові Колючці.

Наш борсук Боря Сук Неспособний до наук, — виспівував він, танцюючи і кривляючись перед борсученям (хоча сам був ледар і двієчник).

Дівчатам він показував язик і ганявся за ними, вигукуючи дражнилки:

Вірочка-вивірочка,
В тебе в носі дірочка!

Або:

Ой, глядіть,
Щоб Соньку Лось
Нам побить
Не довелось!

Або:

Бєбешко, Бєбешко!
Дурна твоя довбешка!

Тільки Раїску Мняю він не зачіпав, наче її й не було в класі.

А до директорового родича Михайлика Ведмеденка навпаки — пробував під'їжджати з дружбою. Обіймав його за плечі й казав:

— Ти, Михайлику, — молоток! А вони всі — мурашня. Я їх усіх однією лівою. А за тебе я заступатимусь. Як тебе хто зачепить — скажи тільки мені!

Але Михайлика й так ніхто не зачіпав. І відмінникові Михайлику не потрібна була дружба розбишаки й двієчника Вовчика. Він і сам міг за себе постояти.

«Ех! Мені б отакі біцепси!» — зітхав Кося, заздрісно дивлячись на Михайлика. Але де

було зайчикові узяти ведмежі біцепси?...

— І що його робити? Як його далі жити на світі? — скрушно хитав головою Кося. — Хоч лягай і вмирай.

— Ох-ох-ох... Кепські наші справи, — і собі хитав головою Колько. — Слабаки ми з тобою. Слабаки й боягузи. Горе нам! Кожен може нас покривдити, кожен може зганьбити...

А Вовчик розперізувався що не день більше й козакував у класі, як тільки хотів.

Слухай, Колько, — сказав якимось зайчик їжачкові. — А давай, може, займемося спортом. Га?

— Га? Яким спортом?

— Ну... «яким-яким»!.. Таким, щоб стати — о! — і зайчик випнув груди й зігнув у лікті лапу. — Наприклад, боксом.

— О! Це — думка! Давай! Щоб Вовчикові тільки — бемц! Він — беркиць, і ногами вкрився. Гайда!

Фізкультуру в лісовій школі викладав знаменитий спортсмен, колишній чемпіон лісів і джунглів серед мавп Макак Макакович Лапундер. Два роки тому він залишив великий спорт і перейшов на тренерську роботу.

— Та-ак! Значить, хочете займатися спортом?... Прекрасно! Прекрасно, мої юні друзі! Прекрасно! — Макак Макакович радісно усміхнувся. — Яким видом? Боксом? О! Чудово! Прекрасний вид спорту. Справжній бокс — де мистецтво. Це — краса! Це — музика! Але боксер, товаришочки, передусім мусить бути всебічно розвиненим спортсменом. Ранкову фіззарядку робите?

Їжачок і зайчик презирнулися.

— Не... не завжди, — зітхнув Кося.

— Ага, — опустив очі Колько.

Чесно кажучи, ранкової фіззарядки вони не робили зовсім. Якимось не виходило, не вистачало часу. Поки встанеш, поки вмиєшся, поснідаєш, вже й до школи час.

— Ану перевіriamo вашу загальну фізичну підготовку.

Макак Макакович підвів їх до дерева і сказав:

— Хапайтеся за нижню гілку і підтягайтесь. Побачу, скільки разів зможете підтягтися.

Кося й Колько вхопилися передніми лапами за гілку і повисли, звиваючись черв'яками. Хоч як вони крєктали хоч як старалися — жодного разу підтягтися так і не змогли.

— Так... — сказав Макак Макакович. — Фізична підготовочка, самі бачите, кепська... Негодященська підготовочка. М'язи у вас, вибачте, як у слимаків. Кисіль, а не м'язи. Значить, так... Поки фіззарядочку регулярно щодня не робитимете, — до мене й не підходьте. А взагалі я б вам радив записатися не в секцію боксу, а в секцію художньої гімнастики. Більше вам підходить.

«Ага! — подумав Кося. — Вовчик мені буде вуха вузлом зав'язувати, а я йому в цей час показуватиму вправи з художньої гімнастики! Ні!» — і ображено сказав:

— Я у секцію боксу. Тільки!

— І я, — сказав Колько.

— Ну, побачимо, — сказав Макак Макакович. — Поки що говорити рано.

— Ех, — тяжко зітхнув Кося, виходячи із спортзалу. — Видно, не судилося нам стати — о! Видно, ніколи нам не покарати хулігана Вовчика. Ех!

— Слухай, — сказав Колько. — А може, справді давай спробуємо регулярно робити оту фіззарядку.

— Я знаю... — здвигнув Кося плечима. — Може, давай...

— Тільки не просто так, а всерйоз. Щодня, обов'язково, хоч би там що. І будемо заодно гартувати волю, виявляти характер. От давай поклянемося, що з завтрашнього ранку і почнемо.

— Ну, давай, — погодився Кося.
— Ти чим будеш клястися? — спитав Колько.
— Не знаю... А чим треба?
— От поклянися вухами. Вони з усього, що в тебе є, найгарніші.
— А ти поклянись голочками.
— Гаразд.
— Клянусь вухами! — урочисто сказав Кося.
— Клянусь голочками! — урочисто сказав Колько.
На тому й розійшлися.

IV

Уночі Косі Вуханю наснився сон.
Ніби йде він лісом. А назустріч йому Вовчик Вовченко.
— Гей, косоокий, дай закурить! — хриплим голосом каже Вовчик.
— Я не курю. І тобі не раджу. Це шкідливо для здоров'я. Особливо дитячого, — з гідністю відповідає Кося.
— Що-о?! Ти ще патякаєш?! Інфузорія! — визвірюється на нього Вовчик та — клац-клац! — зубами біля самісінького Косиноного носа.
— Ех! — розмахується Кося та тільки — бемц! — Вовчика по зубах. Вовчик — беркиць! — і ногами вкрився. Нокаут!..
Лежить — очі заплющив, язика висолопив, ледве дише.
Тоді одне око розплющив, скривився жалібно:
— Я більше не буду-у!..
Підійшов до нього Кося й каже благородно так:
— Вставай! Я тебе прощаю. Вставай!
Вставай! Вставай, синку, а то в школу запізнишся.
Прокинувся Кося — а то мама будить. Приснилося!
А вставать же ж не хочеться! Ой, не хочеться!
— Я ще трошки! Ще трошечки!
Так же ж солодко спитьсся уранці! Та ще ж такий сон наснився. Ще б же надивитися на поверженого Вовченка, порадіти хоч у сні з його поразки, зі своєї перемоги, з благородства свого... Так ні ж...
— Вставай, Косю! Вставай!
Ет! Нічого ви, мамо, не розумієте!..
Встав зайчик, потарабунився напівсонний вмиватися, зуби чистити, снідати, одягатися, до школи збиратися. На ходу досипає.
Нарешті мама портфелика йому в руки — тиць! — у щоку — цмок!
— Біжи, синку!
Вибіг Вухань з дому і — через ліс навпростець до школи...
І тільки тут — ой, леле! А фіззарядка?!
Тільки ж учора з Кольком Колючкою клялися вухами й голочками — робити її щодня обов'язково, хоч би там що.
І — на тобі! — першого ж дня-забув! Ні! Краще в школу запізнитися, ніж клятву порушити.
Поставив Кося портфелика під кущем і ну фізичні вправи робити — лапами вимахувати, до землі схилятися, присідати...
— Раз-два-три-чотири!
Раз-два-три-чотири!
Захопився, аж самому весело стало. Аж співати захотілося.
Воно й справді непогана річ — ота фіззарядка!

Останню вправу зробив, хокнув.
О! — тепер і до школи можна.
Обернувся до куща. Глип! — а портфелика нема! Що таке? Навіть очам не повірив.
Щойно ж отутю стояв під кущем. І раптом — зник. Як і не було.
Кинувся Вухань туди-сюди. Куш оббіг, усе винишпорив. Нема портфелика та й годі.
Мов корова язиком злизала.
Розгубився зайчик.
Озирнувся безпорадно.
— Гей! Хто там балується? Оддайте! Я ж у школу запізнюся.
Та мовчить ліс. Не озивається ніхто.
І раптом страх, мов холодною ковдрою, огорнув зайчика. І вже за кожним кущем, за кожним деревом хтось лихий ввижається.
Не витримав Кося, та я-ак дремене.
Уроки вже почалися. Було тихо й моторошно, як буває завжди, коли прогулюєш урок.
Всі отам, за дверима, у класі. А ти один у незвично тихому шкільному коридорі. І тільки десь далеко на сходах лунко брязкотить відром прибиральниці тітонька Бобриха.
І така тебе огортає тривожна самотність, наче ти лишився один на цілому світі.
Ні! Подалі від цих порожніх шкільних коридорів!
Кося вислизнув на подвір'я і забився у густі чагарі за спортмайданчиком.
Сидів, зітхав і чекав перерви. Туга й розпач краяли серце.
Що робити?...

На другому уроці ведмежа мова. Сам директор Бурмило Михайлович питатиме. А зошит з домашнім завданням у портфелику лишився. Що казати? Чим пояснити? Хто ж тобі повірить, що ти робив фіззарядку не дома, а в лісі, по дорозі до школи. Ніхто не повірить. Тільки сміятимуться. Та й справді — непереконливо... А додому без портфелика як вертатися?... Просто безвихідь якась... Хоч сядь та й плач!...

Нарешті пролунав дзвоник. І враз шкільне подвір'я сповнилося галасом і гармидером. Сміх, дзвяквіт, вищання...

Лісові дівчатка через скакалки стрибають, у «класи» грають.
Лісові хлопці у футболу, у квача завелися... Один тільки їжачок Колько Колючка, сумний, ходить по подвір'ю, мов неприкаяний. Турбується, що нема Вуханя, друзяки вірного.
— Колько! — стиха гукнув зайчик, коли їжачок проходив повз чагарі.
— Ой! — стрепенувся Колючка та до Вуханя у чагарі. — Це ти? Що таке? Що сталося?
Розказав йому Кося про свою біду, про свою пригоду.
— І що мені тепер робити — просто не знаю... Ні в школу, ні додому.
— Та ти що! — вигукнув їжачок. — Ходім зараз же на урок!
— Без зошита? На ведмежу? Ти що!
— Ну й що! Я тобі свого дам.
— А ти?
— А я викручусь. Ти ж знаєш!
Їжачок Колько Колючка виявився дуже здібний до мов. Усе схоплював на льоту. У нього було тепер таке ведмеже «р-р-р», що йому заздрило навіть Михайлик Ведмеденко. А Бурмило Михайлович ставив їжачкові самі п'ятірки.
— І ми ж поклялися виявляти характер! Ти що — забув?
— Тобі легко виявляти характер. У тебе портфель на місці, — зітхнув Кося.
— Та побігли швидше, а то вже дзвоник!
Кося ще раз зітхнув і повільно поплентався за Кольком у клас.
Бурмило Михайлович одкрив журнал і подивився на клас поверх окулярів:
— Хто не виконав завдання, піднесіть лапу!
Всі завмерли. Лапу не підніс ніхто.
— Гаразд. Починаю викликати.

Кося Вухань ліг на парту грудьми й сховався за спину Соні Лось, що сиділа попереду.
— Вовченко!
«Ху! — полегшено видихнув Кося. — Пронесло!»
— А скажи, Вовченко, що було задано на сьогодні.
— Е-е... на сьогодні було... е-е... задано... було на сьогодні... е-е, — Вовчик енергійно махнув лапою знизу вгору (що означало: «Підкажуйте, чорти, швидше!»)
— Провідміняти «ведмідь», — підказала Зіна Бебешко.
— Проведмежати... е-е... о-о... ведміль... — прохарамаркав Вовчик.
— Хе! — скривився Бурмило Михайлович. — Ну, давай, «ведмежай», артист! Тільки не підкажуйте! Хай сам «ведмежає».
Вовчик Вовченко безпорадно озирнувся навколо й почав:
— Ну... ну... я... е-е... я — ведмідь... ти-ведмідь... він — ведмідь... Ми... е-е... ведмеді... ви — ведмеді... вони — ведмеді...
— Овва! Багато вас, ведмедів, назбиралося, — усміхнувся директор.
Клас зареготав.
— Хе-хе-хе-хе-хе! — й собі дрібно засміявся зайчик. Що й казати — приємно, коли твій ворог пече раків.
— Ану скажи, Вухань, як треба.
Останнє «хе» застрягло у Косі в горлі. Коли тебе отак зненацька викликають, якщо ти навіть і знаєш, все у тебе з голови одразу — фіть! — і нема.
— Я... е-е... я... е-е... — забелькотів Кося.
— Ведмідь, ведмедя, ведмедю... — швидко зашепотів, підказуючи, Колько Колючка.
— Відмідь... — механічно повторив Кося і замовк, від хвилювання не в змозі більше нічого сказати.
— І ти — ведмідь? — здивувався Бурмило Михайлович під загальний регіт класу. — Ну це вже занадто. Колючко!
— Ведмідь, ведмедя, ведмедю... — зататакав, як з кулемета, їжачок.
— Сідайте всі! — Бурмило Михайлович поправив на носі окуляри і взяв у лапу авторучку. — Значить, так... Вовченко — одиниця! Вухань — одиниця! Колючка — двійка... за підказку... Переходимо до нового матеріалу.
— Пхе! — презирливо скривився Вовченко, сідаючи на місце. — Ну й нехай! Потрібна мені та ведмежа! І взагалі уроки! То тільки боягузи і ябеди уроки вчать!
Кося Вухань та Колько Колючка промовчали.

V

Після уроків Колько сказав Косі:
— Не переживай! Виправимо! Ходім краще в ліс та пошукаємо гарненько твого портфеля. Може, ти його просто погано шукав.
І друзі побігли в ліс.
Портфеля не було.
Але з-за куща раптом долинули звуки:
— Ля-ля-ля-ля!
Ля-ля-ля-ля!
Кося й Колько обережно розсунули віти.
За кущем на траві лежав учитель сольфеджіо Бегемот Гіпопотамович. Він тримав у зубах квітку, мрійливо дивився в небо і тихенько мугикав пісню без слів.
— Тю! — здивовано прошепотів Кося й подивився на Колька.
— Тю! — здивовано прошепотів Колько й подивився на Косю.
Серед усіх вчителів школи викладач сольфеджіо Бегемот Гіпопотамович був найбільший дивак.

Він ніколи не розлучався з мідною трубою, яка називалася красиво і урочисто — тромбон. Вона сяяла і вигравала на сонці так, що було боляче дивитися. Подейкували, що ця труба не мідна, а золота. Її так і називали — золотий тромбон. Коли Бегемот Гіпопотамович грав на золотому тромбоні, всі пташки в лісі припиняли спів і мовчки слухали.

Бегемот Гіпопотамович до безтями любив музику.

На першому ж уроці він сказав:

— Сольфеджіо — це найголовніший предмет з усіх предметів. Він розвиває слух, вчить співати по нотах, вчить глибоко розуміти музику. А музика — це найпрекрасніше з усього, що тільки є на світі.

І широко роззявляючи свого величезного рота, в якому стирчали тільки два зуби, Бегемот Гіпопотамович заспівав:

— До! Ре! Мі! Фа! Соль! Ля! Сі!.. — прокашлявся і сказав:

— З цих семи нот складається вся музика світу. От як вони звучать на тромбоні! — і він заграв на тромбоні, потім знову прокашлявся і сказав:

— А от як вони пишуться! — і написав ноти на дошці. — А тепер будемо співати по нотах! — і він заспівав:

До! Ре! Мі! Фа! Соль! Ля! Сі!..

Нумо заспіваймо всі!..

— До-о! Ре-е!.. — затягли учні.

— Добре-е!.. — підхопив Бегемот Гіпопотамович.

Того, хто співав правильно, Бегемот Гіпопотамович називав «цяця-ляля» і частував цукеркою. Але то було не часто. «Добре знають ноти тільки бегемоти!» — любив повторювати учитель сольфеджіо. У глибині душі він, мабуть, вважав, що по-справжньому розуміти музику може тільки він один. Часто у самотині він ходив лісом, замріяний, з квіточкою в зубах, і прислухався до лісових звуків. А потім грав на золотому тромбоні щось невимовно гарне і мелодійне. Або лежав у траві і, наставивши вухо, слухав, як гуде у квітці джміль чи якась інша комаха і усміхався блаженно, немов слухав симфонію.

Кося Вухань був у Бегемота Гіпопотамовича «цяцяляля», а Колько Колючка, на жаль, ні. Кося, як правильно казала мама-зайчиха, мав абсолютний слух і чув за п'ятсот метрів те, чого Колько й за десять метрів не чув. Бегемот Гіпопотамович дуже цінував Косині музичні здібності і казав, що Кося може стати навіть солістом.

Невже це він узяв Косиного портфеля? Для чого? Дивина!

Та підійти і спитати друзі не наслідилися.

Розгублені й здивовані поверталися вони додому.

Татові й мамі Кося сказав, що портфеля просто загубив. Батьки насварилися, але — робити нічого — придбали нового. І зошити й підручники теж.

Минуло кілька днів.

І кожен день приносив несподівану новину. Щодня в когось щось пропадало. У Рудика Лисовенка пропав новенький футбольний м'яч. У Зіни Бебешко пропало дзеркальце. У Соні Лось — шовкова хусточка. У Борі Сука — авторучка. У Вірочки Вивірчук — мішечок горішків. У Колька Колючки — альбом для малювання, у Михайлика Ведмеденка — горщик меду. А в Раїски Мняу — перебивні картинки.

Всі дивувалися, не знаючи, на кого й думати.

А Колько й Кося з розпачем позирали на Бегемота Гіпопотамовича, не сміючи й натякнути нікому про свої підозри.

Лише у Вовчика Вовченка нічого не пропало. І то тільки тому, що несподівано пропав він сам. Чогось перестав ходити до школи.

— Може, захворів? — стурбовано сказала Пантера Ягуарівна. — Треба його провідати. Кому ми це доручимо? Ми доручимо це Вуханю й Колюцці. Вони живуть якраз на тому кутку лісу, де й Вовченко.

Кося глянув на Колька, Колько глянув на Косю, і обидва так скривилися, наче

проковтнули по кислиці.

— Чого це ви кривитеся? Чого кривитеся? Га? Як вам не соромно! — з обуренням сказала Пантера Ягуарівна. — Попросили їх провідати хворого товариша, а вони кривляться! Фу! Хіба можна бути такими!

Дівчатка теж обурено подивилися на них і теж сказали «Фу!»

Виходу не було.

VI

Вони йшли до Вовчого Яру, де жив Вовчик з батьками, і тремтіли.

— Може, не підемо? — тихо сказав Кося.

— Засміють, — зітхнув Колько.

— Засміють, — погодився Кося.

— Та й характери ж домовились гартувати, — скривився Колько.

— Домовились... — зітхнув Кося. — Але як з'їдять нас разом з нашими характерами, кому вони тоді будуть потрібні...

— Ех!..

Тато-вовк витрушував на подвір'ї дублянку з овечої шкури.

— Здрастуйте, дядю вовк! — здалеку привіталися Кося й Колько.

— Пррривіт! — прищулив на них хиже око тато-вовк.

— Як поживає ваш В-вовчик? — загукав здаля Колько Колючка.

— Як його з-здоров'я? — загукав Кося Вухань.

— А що йому рррробиться? Добррре поживає ледащо. У школі він.

— У шко-олі? — так і вклякли Кося й Колько.

— А що? Нема його в школі? Прогулює, сатана?

— Га... — гакнув Кося.

— Бе... — бекнув Колько.

— Ви мені не гакайте, ви мені не бекайте! Кажіть правду! — тато-вовк зробив крок уперед.

Наступного кроку друзі чекати не стали. Повернулися і чимдуж дременули.

— Ну, тепер Вовчик нам дасть! — з жахом сказав Кося, коли вони вже були на безпечній відстані. — Цього він нам не подарує.

— А ми хіба винні?

— Винні не винні, розбиратися він не буде.

Вони йшли лісом, похиливши голови, і спотикалися від горя. Світ їм тьмарився в очах. Якщо без усякої причини Вовчик не давав їм проходу, то що ж буде тепер?...

І раптом вони почули у гущавині чийсь підозрілі голоси.

Спинилися, прислухались.

— Ти що — нещастя захотів?! — грізно казав чийсь неприємний хрипкий голос. — Насміхаєшся з мене?! Барахло мені якесь тягасш!

— Та я... Та ви... — друзі навіть не одразу впізнали голос Вовчика Вовченка, такий він був улесливий і жалюгідний.

— Нащо мені перебивні картинки?! Га?! Перебий їх собі на лоба! А мені давай цінні речі. Зрозумів?

— Так я ж стараюсь, стараюсь, але...

— Одне слово — якщо сьогодні увечері не принесеш до печери в Урочище Сивого Беркута щось путнє — я тобі покажу, хто такий шакал Бацила! Я жартувати не люблю... Іди!

Кося й Колько зіщулились і перестали дихати.

З кущів вийшов Вовчик Вовченко. Похнюплений, з підібганим хвостом, він був зовсім не схожий на те зухвале вовчєня, яке звикли бачити у школі Кося й Колько. Тягнувши по землі

портфеля, він прочовгав повз принішклих у траві друзів і зник за деревами.

Хвилини п'ять зайчик та їжачок не наважувались ворухнутися.

— Ну?! — нарешті тихо видихнув Колько.

— Ага! — тільки й зміг вимовити Кося.

Що там казати. Все було зрозуміло без слів. Вовчик Вовченко зв'язався з дорослим злодієм — шакалом Бацилою, і той примушує його красти.

Ой! Ой! І ще раз — ой!

У Колька від страху ворухнулися колючки, а в Косі дрібно тремтів хвостик.

Справжній страшний дорослий хуліган був десь зовсім близько, за два кроки від них, у заростях.

Довго ще лежали їжачок і зайчик у траві, прислухаючись до найменшого звуку. І лише коли пересвідчилися, що шакал Бацила давно пішов, одважились нарешті підвестися.

Додому вони бігли так, що серця у них вискакували з грудей. І тільки біля воріт почули себе у безпеці.

— Ну?! — сказав тепер уже Кося.

— Ага! — видихнув Колько.

— Що ж робити? — розгублено спитав Кося.

— Не знаю, — безпорадно розвів лапами Колько.

Становище й справді було важке.

Завтра у школі Пантера Ягуарівна спитає: «Ну, як здоров'я Вовченка?» Що казати? Правду? Все розкриється, і ніхто не знає, як поведе себе шакал Бацила. Справжні злодії не зупиняються ні перед чим. Ще й віку вкоротити може і Вовчику, і їм — за те, що виказали.

Не говорити правди?

По-перше, вони просто не вміють брехати, ще не навчилися.

По-друге, після їхніх відвідин тато-вовк може прийти до школи і...

Ой! Ой! І ще раз — ой!

Сумні роздуми друзів несподівано були перервані.

З лісу вийшли Раїска Мняю і Зіна Бебешко.

— О! Ви вже дома? — сказало рисеня. — А ми прийшли дізнатися, як там Вовченко, як його здоров'я.

Від несподіванки їжачок і зайчик тільки роти пороззявляли.

— Що сталося? Чого це ви такі? — збентежено спитало лісове козеня.

— Що — він серйозно хворий? Йому погано? Ну, кажіть же, кажіть! — накинулась на них Раїска Мняю.

Кося й Колько розгублено презиралися і мовчали.

Але від дівчаток хіба одчепишся.

І друзі врешті не витримали й усе їм розказали. І про зустріч з татом-вовком, і про випадково підслухану розмову, про шакала Бацилу, про все-все. Рисеня й лісове козеня тільки охали й ахали. Очі в них зробилися круглі й великі.

— Який жах! — сказала Раїска Мняю.

— Який кошмар! — сказала Зіна Бебешко.

— Треба щось робити! — сказала Раїска Мняю.

— Бе-бе-безперечно! — підхопила Зіна Бебешко.

— А що робити? Що? — сказали Кося й Колько, кліпаючи очима.

— Треба якось виручати Вовченка! — вигукнула Раїска Мняю.

— Інакше він загине! — вигукнула Зіна Бебешко.

У Косі й Колька похололи кінцівки.

— А як ми можемо його виручити? Як?

— Мені здається, — сказала Зіна Бебешко. — Треба піти сьогодні вночі до Урочища Сивого Бе-беркута і...

— І налякати шакала Бацилу так, щоб він на все життя зарікся чіпати неповнолітніх! —

підхопила Раїска Мняу.

Ой! Кося й Колько відчули, як у них щось тенькнуло і обірвалося всередині.

— Ме-мене мама не пустить! — сказав Кося Вухань.

— І ме-мене! — сказав Колько Колючка.

— Ну, знаєте! — обурено сказала Раїска Мняу. — В таких випадках дозволу не питають. Просто ідуть і все!

— Бе-безперечно! — підхопила Зіна Бебешко.

— Так! — рішуче сказала Раїска Мняу. — Як усі поснуть, ми тихенько вилазимо і йдемо в Урочище Сивого Беркута.

Кося зітхнув.

Колько подумав і теж зітхнув.

Якби все це їм говорили хлопці, вони б не вагаючись відмовилися. Знайшли б причину і відмовилися. Але перед дівчатками їм було незручно. Соромно і незручно. Все ж вони були хлопцями. До того ж вони згадали свою клятву.

— Гаразд, — зітхнули вони.

— Зустріч біля кривої бе-берези, — сказала Зіна Бебешко.

— Не забудьте захопити світлячкові ліхтарики, — сказала Раїска Мняу. — Пароль: «Ви не бачили грушу?» Відгук: «На березі груші не ростуть!» Чао!

Раїска Мняу та Зіна Бебешко, як усі дівчатка, страшенно любили таємниці і змагалися у вигадках з хлопцями.

VII

«А що, як просто заснути, — лежачи в ліжку, думав Кося Вухань. — Скажу завтра, що ненароком заснув та й усе».

Але заснути він не встиг. Тільки-но почав дрімати, як його щось боляче шпигонуло в бік.

— Вставай, сплюха нещасний! — зашепотів Колько Колючка. — Вставай!

Довелося вставати і йти.

В лісі було темно й страшно.

У Косі не попадав зуб на зуб.

— Па-пароль! — почувся біля кривої берези переляканий голос Раїски Мняу.

— Та йди ти зі своїм паролем! — прошепотів Колько.

— А що це у вас цокотить? — тривожно спитала Зіна Бебешко.

— То в мене. З-зуби. Не бійтесь. То від холоду. З-за-мерз трохи, — ніяковіючи, прошепотів Кося Вухань.

— І я... чогось, — призналася Зіна Бебешко.

— З-значить, так, — прошепотіла Раїска Мняу. — Вриваємося в печеру, світимо з чотирьох боків світлячковими ліхтариками і кричимо: «Лапи вгору!» Мій тато каже, що при нападі головне — це раптовість.

Кося й Колько промовчали. Вони собі просто не уявляли, як це воно все буде.

Ой! Ой! І ще раз — ой!

Урочище Сивого Беркута користувалося в лісі недоброю славою.

То була скеляста гора, поросла колючим чагарником, на вершині якої колись вив гніздо Сивий Беркут. Колючий чагарник прикривав вхід у велику темну печеру. І саме та печера спричинилася до недоброї слави Урочища. Старі мешканці лісу казали, що кожен, хто

пробував жити в печері, зазнавав лиха. І ніхто не наважувався тепер зазирати в неї, особливо після заходу сонця.

Чим ближче підходили вони до Урочища Сивого Беркута, тим менше їм хотілося туди йти. Вони вже не перемовлялися навіть пошепки.

Та от уже й вхід у печеру.

Спинилися в нерішучості.

Прислухалися.

— Тихо, — ледь чутно прошепотів Колько.

— Нема нікого, — прошепотів Кося. — Ходім назад.

— А може, все ж за... зирнути? — непевно шепнула Раїска Мняу.

— Не требе-ба, — шепнула Зіна Бебешко. — Не-бе-безпечно.

Хоч як костричилися дівчатка, а переляк зборов і їх.

— Мабуть, ходім-таки назад, — шепнув Колько.

І вони збиралися вже повертати, аж раптом...

Аж раптом з печери залунали звуки... золотого тромбона.

— Ой! Там Бегемот Гіпопотамович! — стиха зойкнула Раїска Мняу. — Ану ходімо!

Подивимося!

І перша рушила до печери.

Кося й Колько презирнулися. Бегемот Гіпопотамович! Невже?! Але відступати було пізно.

Вони розсунули колючий чагарник і... завмерли.

Посеред печери з тромбоном у лапах стояв шакал Бацила. Облізла шерсть класами висіла на ньому. У роті блищав золотий зуб.

Перед ним з підібганим хвостом і опущеною головою стояв Вовчик Вовченко.

— О! Це я люблю! — криво щирився шакал Бацила. — Золотий, кажеш, тромбон. Капітально!.. З тебе, здається, буде толк. Я тебе залишаю. Житимеш зі мною. А то мені скучно самому.

Вовчик підвів голову і жалібно скривився:

— Пустіть мене! Будь ласка! Я хочу додому...

— Мовчи, щеня! Радій, що сам шакал Бацила тебе усиновити хоче.

— Не треба-а! — заплакав Вовчик. — Пустіть мене-е!.. Я хочу додому. Ви ж обіцяли, що коли я принесу щось хороше, ви мене одпустите. Я піду додому! Я піду...

Вовчик зробив рух у бік виходу, але шакал Бацила ловко схопив його зубами за карк і швиргнув у куток печери.

— Від мене не втечеш!.. Одпустити? Чого захотів! Щоб ти мене виказав? Ніхто ж не знає, де я ховаюсь. Усі бояться цієї печери. Тут мене ніхто не шукатиме. Або ти будеш зі мною, або... — шакал так клацнув зубами, що аж іскри посипалися.

— Хлопчики! Дорогі! Зробіть що-небудь! — мало не плачучи, прошепотіла Раїска Мняу.

— Ви ж хлопці! Ви ж хоробрі! — благально зашепотіла Зіна Бебешко.

Колько Колючка відчув, як щось ніби підхопило його й одірвало від землі. І раптом зривистим голосом, несподівано для самого себе, він вигукнув по-ведмежому:

— Ану пусти його!

Вигукнув, ні про що не думаючи, чесно кажучи, просто від страху.

І враз шакал Бацила випустив з лап тромбон, присів і підібгав хвоста.

— Та що ви... що ви, дядьку Ведмідь! Я ж... нічого... Просто так... Пожартував. Будь ласка... хай іде... — улесливо залепетав він. І одразу став схожий не на дорослого шакала, а на маленьке жалюгідне вовченя, яке щойно плакало перед ним. І зробився зовсім не страшний, а просто огидний. Виявляється, хуліган тільки тоді хуліган, коли його бояться. А коли його не бояться, він сам починає боятися, він уже не хуліган, а зінське щеня.

І раптом Колько Колючка вперше у житті відчув, як це не страшно — бути сміливим.

Страшно бути боягузом, а сміливим бути — зовсім не страшно!.. Кося Вухань теж це відчув.

І таке охопило їх радісне почуття, що вони весело-весело засміялися, — звичайно, вже не по-ведмежому, а по-заячому і по-їжачиному...

Шакал Бацила вмить схопив світлячковий ліхтар, одним стрибком скочив до входу в печеру і підніс ліхтар високо над головою.

І побачив у чагарях Косю Вуханя, Колька Колючку, Раїску Мняю і Зіну Бебешко — маленьких лісових дитинчат.

— У-у-у-у! — люто завив шакал Бацила.

Та Кося Вухань і Колько Колючка вже не злякалися.

— Ану одпусти Вовчика! — вигукнув Кося.

— Не боїмось ми тебе! — вигукнув Колько.

— Одпусти! Не боїмось! — підхопили Раїска Мняю та Зіна Бебешко.

Шакал Бацила сторопів і завмер.

Правда, що робити далі, вони не знали. Все-таки шакал був дорослий, а вони були дитинчата.

Ще мить і...

VIII

І раптом під могутніми кроками затріщали кущі і пролунав голос Бегемота Гіпопотамовича:

— А що це тут робиться серед ночі? Га?

Шакал Бацила гикнув, брязнув ліхтарем об скелю і шаснув у темряву. Та Кося Вухань, Колько Колючка, Зіна Бебешко і Раїска Мняю разом ввімкнули свої світлячкові ліхтарики, і шакал дзигого закрутився на місці. Бегемот Гіпопотамович підняв свою важезну ногу і наступив шакалові на хвіст.

— Ой-йой-ой! — пронизливо завищав шакал Бацила. — Ай-яй-яй!.. Я більше не буду!.. Ой-йой-ой!.. Пустіть!.. Пустіть!..

— Фу! Який у тебе голос немелодійний! Гидко слухати! — скривився Бегемот Гіпопотамович. — Забирайся геть!

Одпустив шакала, ще й добряче піддав йому ногою під хвіст.

— Хай біжить! Тепер він назавжди забуде дорогу до нашого лісу.

Шакал Бацила з гвалтом сторчголов покотився у чагарі і зник.

— Ой, спасибі! — загукали в один голос Зіна Бебешко і Раїска Мняю. — Ви врятували нас. Але як ви опинилися тут?!

— А це ось він мене покликав, — сказав Бегемот Гіпопотамович, обережно піднімаючи з землі свій золотий тромбон. — Я почув його голос і по слуху прибіг сюди. От що значить музика!..

Кося й Колько презирнулися і почервоніли — як вони й подумати могли, що Бегемот Гіпопотамович узяв портфель...

А Вовчик Вовченко стояв, низько-низько похиливши голову, і сльози капали з його очей на землю.

— Покарайте мене... Що хочете, робіть! Але я... я більше не буду... Чесне слово... — ледь чутно схлипнув він. І такий він був нещасний, що боляче було дивитися на нього.

«Ех, Вовчик, Вовчик! Дурненький ти, дурненький!..» — подумали всі.

Звичайно, можна було сказати, що він сам винен в усьому, що якби він по-іншому поведівся, то... Але він і сам це розумів.

Доля його й так покарала. Нелегко переживати такі хвилини...

І ніхто йому нічого не сказав. Бо всі вони були добрими — і Кося Вухань, і Колько Колючка, і Зіна Бебешко, і Раїска Мняю. І, звичайно, Бегемот Гіпопотамович.

— Ну, а тепер ходімо додому! — сказав Бегемот Гіпопотамович, підніс до рота золотий

тромбон і заграв.

І вони рушили.

І Кося Вухань (недарма ж він мав абсолютний слух і був «цяця-ляля») заспівав пісню, а всі підхопили:

Як гарно бути добрим, Сміливим і хоробрим, Хоробрим і сміливим, Веселим і щасливим!..

Як гарно всіх любити, Добро усім робити, Нікого не боятися, Радіти і сміятися.

А ще в тій пісні співалося про те, як добре вчитися в школі, і вивчати іноземні мови, і музику, і фізкультуру, і все-все інше.

Вони йшли і співали.

І враз несподівано з-за лісу піднялося сонце.

І освітило землю.

І заграло-заблищало на золотому тромбоні Бегемота Гіпопотамовича.

І заспівали-защебетали в лісі пташки.

І по-ранковому запахли квіти.

— Що? Серед ночі зійшло сонце? — скажете ви. — Так не буває. Навіть у казках.

Що ж, я згоден з вами.

То було справжнє диво!..

Але спробуйте, друзі мої дорогі, хоч раз перебороти в своїй душі страх, і ви зрозумієте, що нічого дивного в цьому немає.

Ви побачите, як серед ночі зійде сонце.

І я від щирого серця бажаю вам цього!..

КАЗКА ПРО ЖАРТ-ПТИЦЮ, ПРО БРАТІВ-ЧАРІВНИКІВ, ПРО ВЕСЕЛИЦЮ ПРЕКРАСНУ ТА ЇЇ СЕСТЕР

Здрастуйте, любі друзі! Сідайте зручніше, будь ласка. Розкажу я вам зараз казку, Розкажу вам казкову билицю Про чарівну Жарт-Птицю.

Слухайте!..

Десь — не тут, колись — не тепер, за широкими морями, за високими горами, на казковій землі жили собі, були собі казковий дід Мудрило і казкова баба Лагода.

Своїх казкових дітей вони не мали. І взяли вони собі на виховання сімох звичайнісіньких неказкових хлопчиків.

Дуже любили дід Мудрило і баба Лагода своїх синів. Та й справді гарні були хлопці — кароокі, чорноброві, ставні, веселі й кмітливі. Любили й пестили їх дід та баба. Догоджали, як тільки могли. Особливо баба.

Ні за холодну воду не давала братися — все за них робила.

— Нехай! Вони ж діти! Вони ж маленькі! Їм же важко. Нехай!

Дід часом хмурився, але не сперечався з бабою — аби не подумала, що він їх менше любить.

Звикли брати, що їх люблять-голублять, що про них дбають, що їм усе кращеньке, що для них — хоч зірку з неба. Безтурботно їм жилося в казкового діда Мудрила і казкової баби Лагоди.

Та минав час. Повиростали хлопці. Стали парубками.

От покликали якось дід Мудрило й баба Лагода синів і кажуть:

— Сини наші, синочки, синочки-голубочки! Ми вже постаріли, знесилили й посивіли. Хочемо йти на пенсію. Будемо жити собі на горі Спокою, читати книжки і дивитися чарівізор... Віднині ви самі мусите про себе дбати... Та напоследок виконаємо будь-яке ваше

прохання. Просіть усе, що хочете. Але пам'ятайте — ми можемо виконати лише одне прохання кожного з вас. Тільки одне. Отож подумайте гарненько. Не поспішайте. Не легковажте. Глядіть, щоб того, що попросите, на все життя вистачило.

Перезирнулися хлопці, сіли — задумалися...

— О! — зробив рота бубликом перший. — Придумав! Хочу бути чарівником! Чарівником-Будівником! Казкові палаци будувати хочу. Щоб тільки махну рукою — і вмиє казковий палац стоїть.

— О! — і собі зробив рота бубликом другий. — І я! Теж хочу чарівником. Чарівником-Садівником. Щоб тільки поведу бровою — і вже росте чарівна яблуня, на кожній гілці яблуко золоте.

— О! І я!.. О! І я!.. О! І я! О! І я!.. — наче ціла в'язка бубликів розсипалася — всі захотіли бути чарівниками.

— А чи добре ви подумали? — питає дід Мудрило.

— Добре! — відповідають сини.

— Чи не передумаєте потім? — вдруге питає лід Мудрило.

— Не передумаєм!

— Чи не будете жалкувати? — втретє питає дід Мудрило.

— Отаке! Чого ж жалкувати?! — відповідають сини. — Стати чарівниками і ще жалкувати! Ха!

— Ну нехай уже так буде, як вони хочуть! Нехай! — сказала баба Лагода.

— Що ж! Гаразд! — сказав дід Мудрило. — Хай буде по-вашому. Лягайте, синочки, спати. Вранці прокинетесь уже чарівниками. А тепер прощайте. Здорові бувайте. Нас не забувайте.

Запрягли дід і баба воза, поклали на нього своє манаття і поїхали на гору Спокою.

А брати повечеряли, почистили зуби, помили вуха і повкладалися спати.

Вранці попростилися, вмилися, зарядку зробили, поснідали. Стали — дивляться один на одного: як воно там — чарівники вже чи ні. І кожному лячно першому починати — а що, як не вийде. Ніколи ж не чаклували ще у житті.

Нарешті старший одважився, повітря повні груди набрав, проказав чарівне заклинання:

Майна — віра!
Віра — майна!
Хай палац
Зросте негайно!

Потім рукою тільки — мах! — і присів, замружився... Гур-гуррр! — наче гора з неба звалилася. І постав перед братами новісінький казковий палац — тільки цемент од струсу куриться та шибки дзеленчать.

Здивовано-радісно презираються брати, а тоді я-ак крикнуть хором:

— Уррра-а-а!..

Аж захитався палац.

Стали брати чарівниками. Перший, як ви вже знаєте, Чарівник-Будівник. Махне рукою — і вмиє казковий палац стоїть.

Другий — Чарівник-Садівник. Поведу бровою — і вже росте чарівна яблуня, на кожній гілці яблуко золоте.

Третій — Чарівник-Годівник. Цей мав скатерть-самобранку. Як розстеле скатерть зранку — їжте, пийте всі, хто хоче, до самісінької ночі.

Четвертий — Чаклун-Красотун. З будь-якої потвори гидкої міг прекрасну зробити принцесу.

П'ятий — Одівець-Кравець. У чудові модні шати міг він цілий світ убрати.

Шостий — Майстер-Видумляйстер. Цьому варто забажати і — негайно буде мати різні

ловкі апарати, хитромудрі автомати, що робитимуть за тебе геть усе, що тільки треба.

Ну а сьомий — то Літун-Плавець-Ходило. Він завідував летючими кораблями, чоботами-сороходами, килимами-самольотами, горбокониками та іншим казковим транспортом.

Радіють брати-чарівники, захиляються:

— От молодці батьки наші!

— От удружили!

— От догодили!

— Ну, тепер не пропадем повік-віки!

— Тепер житимемо!

— Побудуємо місто Непрацой-Веселись.

— І будем жити, не тужити, цілий день радіти, нічого не робити.

— Правильно!

— Абсолютно!

Так і зробили. Побудували місто Непрацой-Веселись. Кожному братові — окремий палац. З басейном. З садом золотих яблунь. З чаривізором. З чарифоном. З безліччю хитромудрих апаратів-автоматів, які все геть-чисто роблять. А посередині для всіх — здоровенницький Палац Розваг, де різні ігри, атракціони, кімнати сміху, штучний каток-ковзанка, бібліотека, тир і тому подібне.

Побудували брати-чарівники місто Непрацой-Веселись. Влаштували новосілля. Раптом задзвонив чарифон. Узяли брати трубки, попритуляли до вух — слухають:

— Алло! Синочки-голубочки! Здрастуйте! Це ми, ваші мама й тато. Як ви там? Як поживаєте?

— Привіт! — радісно загукали брати-чарівники. — Драстуйте, мамашо! Драстуйте, папашо! Як живемо? Живемо здорово! Радіємо — не сумуємо! Любий татусю! Ненька рідненька, дякуємо красненько! Спасибі вам величезне! Цілуємо, обіймаємо, жодних претензій не маємо! Салют!

— От і добре! От і прекрасно! Дуже за вас раді! Бувайте здоровенькі! До побачення!

І поклали трубку.

Минуло новосілля.

Попрокидалися брати-чарівники, повмивалися, зарядку зробили, поснідали, посідали — один на одного дивляться:

— Ну, що будемо робити, хлопці!

Руками розводять — не знають. Нуднувато якомсь.

— То що, може, у Палац Розваг?

— Гайда!

Пішли у Палац Розваг. Ходили-ходили... З Майданчика Атракціонів у Кімнату Сміху. З Кімнати Сміху у Зал Веселих Ігор. Із Залу Веселих Ігор ще далі...

Тинялися-тинялися... Не хочеться... Не регочеться... Не грається... Не читається... Нудно.

І тут знову чарифон деренчить:

— Алло! Як настрій, синочки? Як здоров'ячко?

— Та нічого... Порядок... — стримано, але бадьоро відповідають брати: соромно їм признатися, що сум чогось напав.

— Ну, добре-добре. Гуляйте, розважайтесь. Аби все у вас було гаразд. До побачення, синочки!

— Привіт! — коротко відповіли брати.

...Минуло ще кілька днів.

...Тиждень минув.

...Минув місяць.

Наче чорна хмара насунула на місто Непрацой-Веселись. Тиняються по ньому

брати-чарівники, місця собі не знаходять.

Все у них є. Все, що тільки забажають. А радості — нема. Бо нема бажань. Варто тільки комусь щось побажати, ворухнув пальцем — і вже є.

Без жодних зусиль, без жодної затримки. А коли все так легко дається, коли все є — то й бажати нецікаво.

Зникли у братів-чарівників бажання. Порожньо в голові, порожньо в серці — аж гуде.

Нічого не хочеться. Ні-чо-гі-сінь-ко.

А раз нічого не хочеться — звідки ж радість візьметься?...

Нема радості. Нема щастя.

Розучилися сміятися брати. Втратили здатність радіти. Забули, як сміх звучить. Весь час плакати хочеться.

І тут знову задзвонив чарифон:

— Алло! Синочки-голубочки! Як ви там? Чи здорові, чи веселі у своїй новій оселі, в місті Непрацюй-Веселись?

Не витримали брати. Застогнали-заплакали в чарифон:

— Ой, мамочко! Ой, таточку! Ой, кепсько!! Ой, що ж ми наробили! Не живемо, а мучимось. Забули, як сміх звучить. Рятуйте! Поможіть!

— Ех, синочки-голубочки! Бідолайчики! Та ми ж вас попереджали — думайте гарненько! А тепер не можемо вже нічого зробити. На пенсії ми.

— Ой, що ж воно буде?! — заплакали брати. — Невже все життя сумувати, від нудьги вмирати?! Хоч порадьте щось. Ви ж мудрі, ви ж розумні. Підкажіть хоч, що робить.

— Підказати можна. Живе на світі Чарівник-Жартівник Нежурись. Їдьте до нього. Може, він вам допоможе.

— А де ж, де він живе, той Нежурись?

— За трьома морями — Синім, Зеленим і Червоним.

— То ми зараз! Негайно!

— Стривайте! Не поспішайте. Зараз уже вечір. А дорога далека. Лягайте спати. Завтра вранці вирушите. На добраніч, діти!

Клацнуло у чарифоні — поклали дід Мудрило й баба Лагода трубку.

А брати-чарівники повечеряли, почистили зуби, помили вуха й повкладалися спати.

Вранці прокинулися, вмилися, зарядку зробили, поснідали. Перезирнулися.

— Ну що?

— В дорогу! — рішуче сказав Чарівник-Будівник. — Давай сюди, Ходило, летючого корабля швиденько.

— Правильно, — сказав Чарівник-Садівник.

— Абсолютно, — сказав Чарівник-Годівник.

І всі інші брати сказали: «Абсолютно правильно».

Ляснув тричі у долоні Літун-Плавець-Ходило. З'явився летючий корабель. Полізли на корабель брати. Посідали. Став Літун-Плавець-Ходило біля керма. Завів казково-реактивного двигуна. Бадьорим голосом чарівне заклинання виголосив:

Тири-дири-нашатири!
Двадцять дев'ять на чотири,
Дев'яносто п'ять на три.
Корабель, розгін бери!
І злітай у синє небо,
І лети, куди нам треба!
Гурр!

Загудів реактивний двигун.

Затремтіла-застогнала земля навкруги.

Хиляться до землі дерева. Падають з них золоті яблука. Вихорем закручується в небо пил-порохнява.

А корабель не злітає. Не може одірватися від землі.

— Що сталося? Чому не летимо?! — перекикуючи ревіння двигуна, загукали брати.

Вимкнув Літун-Плавець-Ходило мотор, зітхнув:

— Корабель перевантажений... Не розрахований на таку кількість пасажирів. Або хай хтось злізе, або...

Виявляється, навіть казковий транспорт іноді підводить.

Спохмурніли брати. Мовчки спідлоба дивляться. Ніхто не хоче вилазити. Ніхто не хоче залишатися вдома. Всі хочуть їхати до Чарівника-Жартівника Нежурися.

— Хлопці! — вигукнув раптом Майстер-Видумляйстер. — Раз не може летіти, хай хоч по морю пливе!

— Правильно! — сказав Чарівник-Садівник.

— Абсолютно! — сказав Чарівник-Годівник.

І всі інші брати сказали: «Абсолютно правильно».

Повеселішав Літун-Плавець-Ходило:

— Це зовсім інша справа! Це будь ласка! Ану, братця, спустимо його на воду!

Злізли брати-чарівники з корабля. Взялися — троє з одного боку, троє з другого, Літун-Плавець-Ходило іззаду.

— Рраз-два! Нумо! Раз-два! Нумо! — Попхнули летючого корабля до моря. Спустили на воду. Знову полізли на корабель. Повсідалися.

Став Літун-Плавець-Ходило до керма. Завів реактивного двигуна. Дзвінким голосом виголосив чарівне заклинання:

Тири-дири-нашатири!
Вісімнадцять на чотири.
Дев'яносто сім на три.
Корабель, розгін бери,
Не лети вже в синє небо,
А пливи, куди нам треба!
Фіть!

Забулькало під кормою.

Посунув корабель.

— Поїхали! — загукали брати.

І попливли вони Синім морем.

День пливуть...

Два пливуть...

Три пливуть...

Перепливли Синє море.

Попливли Зеленим морем.

День пливуть...

Два пливуть...

Три пливуть...

Перепливли Зелене море.

Попливли Червоним морем.

День пливуть...

Два пливуть...

На третій день припливли до берега.

Бачать — стоїть на березі на горбку чудернацька хатка, на людську голову схожа: круглими віконцями на світ дивиться, дверима всміхається. Жовта стріха — як волосся руде.

Над дверима козинок-піддашок — наче ніс кумедний. А в'юнкий плющ під тим носом, ніби вуса, кучерявиться і вниз по горбку зеленою бородою спадає.

Вийшов з хатки дідусь. Обличчям на хатку точнісінько схожий. Усміхається весело і привітно.

Здогадалися брати, що це й є Чарівник-Жартівник Нежурись. Привіталися чемненько і розказали, чого приїхали. Вислухав Чарівник-Жартівник Нежурись уважно і каже:

— Помогти вам може тільки чарівна Жарт-Птиця. Більше ніхто. Тільки Жарт-Птиця може знову навчити вас сміятися, повернути вам радість життя. От!

— А де ж, де ця чарівна Жарт-Птиця? Як її упіймати? — скрикнули в один голос брати.

— Упіймати її дуже важко.

— А як хоч побачити її?

— Побачити — не знаю... А от спробувати поговорити з дівчатами, які охороняють її, можна. Неподалік у лісі є сунічна галявина. Щодня опівночі Жарт-Птиця прилітає туди пастися. Суніці — найулюбленіша їжа Жарт-Птиці. Недарма в народі кажуть, що ця ягода чудодійна і що вона повертає здоров'я і силу... От! Щоб ніхто випадком не скривдив Жарт-Птицю, на сунічну галявину приходять її стерегти сестриці-сміяниці. Старша Веселиця Прекрасна і шестеро її сестер. Кожна стереже раз на тиждень. Гуртом, звичайно, туди не йдуть, бо тільки сполохає Жарт-Птицю і вона одразу відлетить. А по одному спробувати можна.

Ледве дочекалися брати вечора.

Першим пішов на сунічну галявину найстарший брат — Чарівник-Будівник...

Сів за кущем ожини, став чекати.

Рівно опівночі почувся помах крил і освітилася галявина рожевим сяйвом. Дивиться-вдивляється Чарівник-Будівник — не бачить Жарт-Птиці. Тільки рожеве сяйво у траві перекочується.

Аж тут зашелестіли кущі, і вийшла на галявину дівчина. Висока, струнка, як тополя, ставна, чорнобрива. Гарна — очей не відвести. Сіла на галявині, вінок із чорнобривців плете, всміхається. Чарівник-Будівник слова не міг вимовити. Мовчав зачарований. Нарешті зашепотів стиха:

— Дівчино-сміянице! Дуже потрібна мені Жарт-Птиця! Дозволь упіймати.

Обернулася Веселиця Прекрасна:

— А ти хто такий? — питає. — Що вмієш?

Розказав Чарівник-Будівник про себе.

— Ну що ж — покажи своє уміння.

Звівся Чарівник-Будівник на рівні ноги. Чарівне заклинання проказав:

Майна — віра!

Віра — майна!

Хай палац

Зросте негайно!

Рукою махнув — і з'явився на галявині казковий палац.

Глянула на нього Веселиця Прекрасна, похитала головою, зітхнула:

— Ні! Не подобається мені!

— Чому? — здивувався Чарівник-Будівник. — Такий же палац чудовий.

— Без любові, без радості зроблено, — сказала Веселиця Прекрасна. — Прощай!

І не встиг Чарівник-Будівник слова вимовити — зникла. І казковий палац зник. Знову стало темно на сунічній галявині.

До самісінького ранку ждав Чарівник-Будівник. Але Веселиця Прекрасна і Жарт-Птиця так і не з'явилися більше.

А як сонечко зійшло, побачив Чарівник-Будівник там, де сиділа дівчина, вінок з

чорнобривців. Взяв Чарівник-Будівник той вінок і сховав на грудях. А тоді повернувся до братів і розказав, яка його невдача спіткала.

Другої ночі пішов на суничну галявину Чарівник-Садівник. Сів за кущем ожини, став чекати.

Рівно опівночі почувся помах крил і освітілася галявина рожевим сяйвом. Дивиться-дивляється Чарівник-Садівник — не бачить Жарт-Птиці. Тільки рожеве сяйво у траві перекочується.

Зашелестіли кущі, і вийшла на галявину дівчина. Сірі очі добротою світяться, ніжні уста як червоний мак горять. Сіла на галявині, вінок із червоних маків плете, всміхається.

Чарівник-Садівник мовчить зачарований. Нарешті зашепотів:

— Дівчино-сміянице! Дуже потрібна мені Жарт-Птиця. Дозволь упіймати.

Обернулася дівчина: — А ти хто такий? — питає. — Що вмієш?

Розказав Чарівник-Садівник про себе.

— Ну що ж — покажи своє уміння.

Звівся Чарівник-Садівник на рівні ноги. Чарівне заклинання проказав:

Не проста — золота
Хай тут яблуня зроста!

Повів бровою, і виросла на галявині золота яблуня, рясно обліплена золотими яблуками.

Глянула на неї дівчина, похитала головою, зітхнула:

— Ні! Не подобається мені!

— Чому? — здивувався Чарівник-Садівник. — Така ж яблуня гарна.

— Без любові, без радості зроблено, — сказала дівчина. — Прощай!

І не встиг Чарівник-Садівник слово вимовити — зникла дівчина, і золота яблуня зникла.

До самісінького ранку ждав Чарівник-Садівник. Але дівчина-сміяниця і Жарт-Птиця так і не з'явилися більше.

А як сонечко зійшло, побачив Чарівник-Садівник: де сиділа дівчина, вінок із червоних маків лежить. Взяв Чарівник-Садівник той вінок і сховав на грудях. Повернувся до братів і розказав, яка і його невдача спіткала.

Третьої ночі пішов на суничну галявину Чарівник-Годівник. Сів за кущем ожини, став чекати.

Рівно опівночі почувся помах крил і освітілася галявина рожевим сяйвом.

І вийшла на галявину дівчина. Карі очі золотисто проміняться, щоки рум'яні — наче мальви лісові. Сіла на галявині, вінок із лісових мальв плете, всміхається.

Чарівник-Годівник занімів зачарований. А як опанував себе, зашепотів стиха:

— Дівчино-сміянице! Дозволь мені упіймати Жарт-Птицю. Дуже треба.

Обернулася дівчина:

— А ти хто такий? — питає. — Що вмієш?

Розказав Чарівник-Годівник про себе.

— Ану, покажи своє уміння.

Розстелив Чарівник-Годівник скатерть-самобранку, проказав:

Еники-беники

З сиром вареники.
Беники-еники
З маком крученики.
Печене-варене
Хай буде все
У мене!

І вмить на скатертині-самобранці запарувало-запахло і печене, і варене, і холодне, і гаряче, і солодке, і гірке... Глянула дівчина, скуштувала трішки, похитала головою, скривилася.

— Не подобається!

— Чому? — здивувався Чарівник-Годівник. — Така ж смакота!

— Без любові, без радості зроблено, — сказала дівчина. — Прощай.

І зникла.

А як сонечко зійшло, побачив Чарівник-Годівник на тому місці вінок із лісових мальв. Взяв той вінок, сховав на грудях. Повернувся до братів і розказав, що і в нього нічого не вийшло.

Четвертої ночі пішов на сунічну галявину Майстер-Видумляйстер. І він сів за кушем ожини, чекає.

Опівночі почувся помах крил і освітілася галявина рожевим сяйвом. І вийшла дівчина-сміяниця. Очі — мов фіалки лісові! Краси невимовної. Сіла на галявині, вінок із лісових фіалок плете, всміхається.

Майстру-Видумляйстру мову одібрало. Ледве спромігся прошепотіти стиха:

— Дівчино-сміянице! Жарт-Птицю дозволь упіймати. Отако треба!

Обернулася дівчина:

— А ти хто такий? — питає. — Що вмієш?

Розказав про себе Майстер-Видумляйстер.

— Покажи ж своє уміння.

Звівся Майстер-Видумляйстер на рівні ноги. Проказав чарівне заклинання:

Тангенс-синус
Керосинус.
Мінус
Косинус-бензинус.
Кібер-Бібер
Апарат.
Бібер-Кібер
Автомат.

І на землі задзижчали, загули, заморгали лампочками чудернацькі апарати-автомати, які могли робити все, що заманеться.

Глянула дівчина, похитала головою, зітхнула.

— Вибачай! Не подобаються мені твої керосинуси.

— Чому? — здивувався Майстер-Видумляйстер, — Такі ж ловкі, геть усе можуть.

— Без любові, без радості зроблено, — сказала дівчина. — Прощай!

І зникла — мов не було.

А як сонечко зійшло, побачив Майстер-Видумляйстер на тому місці вінок із лісових фіалок. Взяв він той вінок, сховав па грудях. І пішов до братів розказувати, яка його тяж невдача спіткала.

П'ятої ночі вирядився на сунічну галявину Чаклун-Красотун.

— От я таки впіймаю, — казав ідучи. — Мене красою не вразиш. Я у тій справі сам —

будь здоров — спеціаліст.

Прийшов на галявину, сів за кущем ожини, став чекати.

Рівно опівночі почувся помах крил і освітілася галявина рожевим світлом. Зашелестіли кущі, і вийшла на галявину дівчина. Гарна, наче сонце ясне. Золоте волосся — як сонячний цвіт кульбаби. Сіла на галявині, вінок із кульбабок плете, всміхається. Чаклун-Красотун все на світі забув, очей одірвати не може. Ледве отямився, забелькотів:

— Дівчино-сміянице! Дуже не... не... ме... ме... Жарт-Птиця!

Обернулася дівчина:

— А ти хто такий? — питає. — Що вмієш?

Розказав Чаклун-Красотун про себе.

— Гаразд, покажи своє уміння.

Побачив Чаклун-Красотун у траві велику банькату жабу, тицьнув на неї пальцем і проказав чарівне заклинання:

Ану швидко, ану скоро
Стань царівною, потворо!

І вмить баньката жаба обернулася на струнку красуню-царівну.

Глянула на неї дівчина, похитала головою, зітхнула:

— Ні! Не подобається мені!

Та Чаклун-Красотун і сам бачив, що його царівна-жаба не може рівнятися до дівчини-сміяниці.

— Прощай! — мовила дівчина.

І зникла.

А як сонечко зійшло, побачив Чаклун-Красотун на тому місці вінок із кульбаб. Взяв він той вінок, сховав на грудях. І пішов до братів признаватися, що і йому не пощастило.

— Ех ви! — сказав Одівець-Кравець. — Чарівники називається! Тепер я піду! Де ви бачили дівчину, до гарного вбрання байдужу?

Пішов Одівець-Кравець на суничну галявину. Став чекати.

Рівно опівночі почувся помах крил і освітілася галявина рожевим сяйвом. Вийшла на галявину дівчина-сміяниця. Очі сині-сині — як волошки польові. Сіла на галявині, вінок із волошок плете, всміхається. Одівець-Кравець заціпенів, ворухнутися не може.

Ледве отямився, зашепотів:

— Дівчино-сміянице! Дуже потрібна мені Жарт-Птиця! Дозволь спіймати.

Обернулася дівчина:

— А ти хто такий? — питає. — Що вмієш?

Розказав Одівець-Кравець.

— Ну, показуй своє уміння.

Звівся Одівець-Кравець на рівні ноги. Проказав чарівне заклинання:

Крій-шиття
До пуття,
Максі-міні
На машині.
Гофре-плісе,
Зигзаг — і все!

Мить — і вже тримає Одівець-Кравець на плічках дві сукні: одна довга, друга коротка. Глянула дівчина, похитала головою, зітхнула:

— Не подобається!

— Чому? — не йме віри Одівець-Кравець. — Наймодніші ж фірмові сукні.

— Без любові, без радості зроблено, — сказала дівчина. — Прощай!

І зникла — мов не було.

А як сонечко зійшло, побачив Одівець-Кравець на тому місці вінок із волошок. Взяв він той вінок, сховав на грудях. І пішов до братів вибачатися.

— Ну, Літун-Плавець-Ходило, тепер на тебе вся надія, — сказали брати. — Як ти не зробиш — то все загуло.

Пішов на суничну галявину Літун-Плавець-Ходило.

Іде лісом, раптом назустріч йому якась темна постать у плащі.

— Стій, — каже, — хто такий? Куди йдеш?

— Чарівник я, — відповідає Літун-Плавець-Ходило. — Іду у своїй справі. А ти хто?

— І я чарівник. Чарівник-Мандрівник. По світу блукаю, щастя-долі шукаю. Часу не гаю, всім допомагаю. І тобі допомогти можу. Як треба.

«О! — зрадив Літун-Плавець-Ходило. — Сама доля всміхається мені. Як не скористатися з такої зустрічі!»

І розказав він Чарівникові-Мандрівникові, куди йде. І про Жарт-Птицю розказав, про невдачу своїх шістьох братів і про те, що тепер уся надія тільки на нього.

— Добре, що ти мене зустрів. Я тобі допоможу, — сказав Чарівник-Мандрівник. — У мене є мішок-самолів. Ми тим мішком Жарт-Птицю впіймаємо. І буде вона вашою. Ходімо! Спершу ти своє діло роби, а потім я підключуся.

Повів Літун-Плавець-Ходило Чарівника-Мандрівника на суничну галявину.

Сіли вони за кущем ожини, чекають.

Рівно опівночі почувся помах крил і освітілася галявина рожевим сяйвом. І вийшла дівчина-сміяниця. Красуня. Білолиця — як лілея. Сіла на галявині, вінок із білих лілей плете, всміхається. Ледь чутним від хвилювання голосом Літун-Плавець-Ходило зашепотів:

— Дівчино-сміянице! Страшенно потрібна мені Жарт-Птиця. Дозволь упіймати!

Обернулася дівчина:

— А ти хто такий? — питає. — Що можеш-умієш?

Розказав Літун-Плавець-Ходило про себе все.

— Ну що ж — показуй своє уміння.

Схопився Літун-Плавець-Ходило на рівні ноги. Промовив:

Вперше лясну у долоні —
Гей, з'явиться, горбокони!
Вдруге — килим-самоліт,
Приготуйся у політ!
Втретє — встаньте, скороходи,
Найновісінької моди!
Учетверте — корабель,
Через тридев'ять земель
В мить одну перелети,
Прилети і стань сюди!
Вп'яте лясну — землерий,
Приповзи сюди мерщій!
Раз-два-три-чотири-п'ять!
Починаю викликать!

Ляснув Літун-Плавець-Ходило вперше у долоні — з'явилися два горбоконики: один сірий, другий вороний. Заіржали, копитами зацокали.

Вдруге ляснув у долоні — розстелився на землі килим-самоліт, квітчастий, пухнастий, з китицями.

Втретє ляснув — звалилися йому просто під ноги два здоровенницьких чоботи на товстелезній підшві — «платформі».

Учетверте ляснув Літун-Плавець-Ходило — і опустився з неба летючий корабель з блакитними вітрилами.

Вп'яте ляснув — заворушилася земля на галявині, і вигулькнув чарівний землерий, що під землею ходить, як підводний човен під водою.

Задоволено потирає руки Літун-Плавець-Ходило, дивиться переможно на дівчину-сміяницю.

Вона плечима знизала, головою похитала, зітхнула глибоко:

— Ні! Не подобається мені!

— Чому? — розгублено питає Літун-Плавець-Ходило.

— Без любові, без радості зроблено, — сказала дівчина. — А без любові, без бажання, без зусиль і без старання — все не те, усе пусте!..

І не встигла вона «прощай» сказати, як тут вискочив із-за куща ожини Чарівник-Мандрівник з мішком-самоловом.

Шургиць у мішок Жарт-Птицю, шургиць у мішок дівчину-сміяницю. Аж тут ще шість дівчат-сміяниць на галявину вибігли виручати свою сестру. Він і їх у мішок — шургиць! Та на летючий корабель, та в небо — фіть! — і нема. І всі казкові засоби пересування вмиль позникали.

Літун-Плавець-Ходило не встиг і рота роззявити.

Лишився на галявині тільки вінок з білих лілей.

Схопив Літун-Плавець-Ходило той вінок, сховав на грудях та бігом до братів!

— Ой-йой! Ой, таке трапилось! Ой, лишенько!.. — Ой! — та захлинаючись розказує, що сталося.

Слухають брати, тільки очима кліпають, нічого збагнути не можуть. Знову до Чарівника-Жартівника Нежурися на пораду подалися.

Зітхнув Нежурись:

— Біда трапилась. Ніякий то не Чарівник-Мандрівник був, а був то лютий Чарівник-Войовник Бомбула. Він давно за Жарт-Птицею полював, давно шукав сунічну галявину, тільки не знав, де вона. Не треба було його туди вести. Та пізно вже про це говорити.

— Ой, я ж не знав! Я ж думав як краще! Ой, що ж тепер буде? — у відчаї вигукнув Літун-Плавець-Ходило.

— Доведеться вам, хлопці, іти визволяти Жарт-Птицю і сестриць-сміяниць.

— Та хоч на край світу! — закричав Літун-Плавець-Ходило. — Та куди завгодно! Зараз я килим-самоліт організую і...

— Не вийде в тебе нічого з килимом-самольотом, — тихо сказав Нежурись. — Пропали твої чари. Забрав їх Бомбула разом з летючим кораблем.

— А... а що ж робити? — розгубився Літун-Плавець-Ходило.

— Пішки йти. Своїми ногами.

— А куди? Ми ж не знаємо.

— От вам ліхтарик-блیمарик. Він вам шлях вказуватиме. Куди його промінь буде бліматися, туди й ідіть. Ну, прощайте, часу не гайте! Вирушайте!

Попрощалися брати з Чарівником-Жартівником, вклонилися низенько і вирушили в дорогу.

Ідуть, мовчать. І кожен руку до грудей, де вінок сховано, тулить, у кожного перед очима

його дівчина-сміяниця стоїть. Кожному туга-печаль серце крає. Швидше б, швидше дійти до Бомбули, визволити дівчат з неволі!

Нетерпляче дивляться брати на ліхтарик-блیمарик, прискорюють кроки. Про їжу і відпочинок думати забули.

Довго йшли вони полями і лісами, через гори перелазили, через ріки перепливали...

І от нарешті підійшли до міста-фортеці. Ткнувся промінь ліхтарика-блیمарика у залізну міську браму, востаннє блімнув і погас.

Дивляться брати: на брамі величезними літерами написано «Бомбуляндія», а трохи нижче — «Сміятися суворо заборонено!»

Біля брами двоє криворотих карликів стоять, а у смугастій будці сидить здоровенницький вартовий з похмурим носом і сердитими вусами.

Побачив братів, ні слова не кажучи, мовчки гачкуватим пальцем поманив до себе. Підійшли брати.

Вартовий, так само не кажучи ні слова — тиць! — їм по черзі під носи величезну пробірку з написом «Аналіз на сміх». Засвербіло, закрутило у носах братам, та брати навіть не усміхнулися — розучилися ж вони сміятися.

— Можна! — буркнув вартовий криворотим карликам, і ті повільно розчинили скреготливу залізну браму.

Зрозуміли брати, що в Бомбуляндію пускають лише тих, хто не вміє сміятися. З радістю і сміхом воює Бомбула, тому й на Жарт-Птицю полював.

Пройшли брати крізь браму. І пішли безлюдними порожніми вулицями. Віконниці на вікнах зачинено, ніде — ні душі.

Вийшли брати на площу.

А на площі палац стоїть.

З усіх вікон гармати стирчать.

Підійшли брати до палацу, загрюкали у двері.

Прочинилися двері, вистромила голова Чарівника-Войовника Бомбули — очі лупаті, ніс гачком, з рота кривий зуб стирчить.

— Хто такі? Чого треба! Битися чи миритися прийшли?

Перезирнулися брати, доторкнулися до вінків на грудях і дружно мовили:

— Прийшли з тобою воювати, полонених визволяти.

— О! Це цікаво! Заходьте!

Зайшли брати у палац. У величезному залі всі стіни зброєю завішані, а на канапі дві товсті жінки сидять — одна старша, погана, з бурулькою на носі, друга молодша, ще гірша, з двома бурульками на носі.

— Знайомтеся, — каже Бомбула. — Моя дружина Чарівниця-Войовниця Бомбулиця і моя дочка Чарівнеса-Войовнеса Бомбулеса... А це хлопці, що прийшли зі мною воювати, полонених визволяти.

— О! Дуже приємно! — сказала Бомбулиця з однією бурулькою на носі.

— Будь ласка, починайте! — сказала Бомбулеса з двома бурульками на носі.

Перезирнулися брати, та не встигли пальцем ворухнути, як чмихнув Бомбула своїм гачкуватим носом, — покотилися брати по підлозі і об стіну тільки — ляп!

— Мало каші їли, не набрались сили, — сказав Бомбула. — Зараз я з вас ізроблю жменьку попелу, зухвальці нещасні!.. Воювати вони зі мною здумали!

— Ой, тату! — скрикнула Бомбулеса. — Не роби з них поки що жменьку попелу. Подаруй їх мені, я з ними пограюся, бо мені нудно.

Ну, бери, доню. Попіл з них ізробити я завжди встигну.

Скочила Бомбулеса з канапи, підбігла до повержених братів, присіла біля них навпочіпки і питає:

— Ану кажіть, хто ви такі! Якщо ви мені сподобаєтесь і догодити зможете, хтозна,

може, і я вам у пригоді стану!

Перезирнулися брати. А що, як удасться перехитрувати якось Бомбулеса.

— Чарівники ми, — сказали. І розказали їй кожен про себе.

— Ой, як цікаво! — сплеснула руками Бомбулеса. — Це ж просто чудово! Значить, так. Ти, Чаклун-Красотун, зробиш з мене красуню. Ти, Одівець-Кравець, подаруєш мені найгарнішу сукню на світі. Ти, Чарівник-Годівник, почастуєш мене тисячею порцій найсмачнішого і найрізнішого морозива. Ти, Чарівник-Садівник, виростиш мені трояндовий кущ з тисячею троянд різних сортів. Ти, Майстер-Видумляйстер, подаруєш мені всі гральні атракціони, які тільки є у світі. Ти, Літун-Плавець-Ходило, подаруєш мені чобітки, щоб уміли танцювати і вальси, і гопакі і всі танці на світі і, танцюючи, перестрибували через будинки і дерева. А ти, Чарівник-Будівник, збудуєш палац до самого неба, щоб було там усе, що мені треба, і щоб цілий день музика грала, мою душу звеселяла. Ну, починайте! Швиденько! Мені не терпиться! Ти, ти, Чаклун-Красотун, перший починай! Роби швиденько мене красунею. Ну!

Крекчучи, підвівся з підлоги Чаклун-Красотун, зітхнув, рукою змахнув, чарівне заклинання проказав:

Ану швидко, ану скоро
Стань красунею, потворо!

Дивиться, — Бомбулеса як була товста, препогана, з двома бурульками на носі, так і лишилася.

Знизав плечима Чаклун-Красотун, знов махнув рукою, знову чарівне заклинання проказав. І знову нічого не вийшло.

Втретє проказав чарівне заклинання Чаклун-Красотун, втретє змахнув рукою — те ж саме.

— Та ти що! — скипіла Бомбулеса. — Руками тільки перед носом махаєш, більше нічого. Ще й обзиваєшся!

— Вибачайте, — зітхнув Чаклун-Красотун. — Сам не знаю, чого це в мене нічого не виходить. Мабуть, тому, що я трамвований, тобто травмований вашим татом

— Ану ти! — тицьнула пальцем Бомбулеса на Чарівника-Годівника.

Підвівся, крекчучи, з підлоги Чарівник-Годівник, зітхнув, рукою змахнув, чарівне заклинання проказав:

Еники-беннки!
Хоч я люблю вареники
І не люблю морозиво,
Але
Хай з'явиться негайно
Пломбір і крем-брюле!

Дивиться — нічого нема.

Ніякого морозива.

Вдруге змахнув рукою Чарівник-Годівник, вдруге проказав заклинання — те ж саме.

Втретє змахнув рукою і проказав заклинання, — знову нічого не вийшло.

Розгнівалася Бомбулеса — аж бурульки на носі посиніли.

— Ви що! Глузуєте з мене?!.. Такі-сякі!..

— Еге! — загомоніли брати. — Вас би отак об стінку лягнути! Не те, що чаклувати, дихати б не змогли.

— Та що ти з ними балакаєш! — гримнув Бомбула. — Та я їх зараз тільки — жух! — а потім тільки — дмух! — і попелу не залишиться.

— Ні! Ні! — закричала Бомбулеса. — І так ти мені все діло зіпсував. Була б уже красунею і все мала б, що забажала, якби не ти.

— Так! Так! — підхопила Бомбулиця. — Не чіпай їх! Хай відпочивають, сил для чарів набирають. А потім і мене красунею зроблять. Я теж хочу.

— Значить, так... — сказала Бомбулеса. — Даю вам час до ранку. Якщо уранці не зробите мені те, що я бажаю, — тут вам і кінець настане.

І враз підлога під братами розсунулася, і полетіли брати в підземелля.

Попадали на мокру солому.

Лежать, зубами цокають, тремтять.

Холодно, темно, сиро.

Спробував Чарівник-Будівник чарівне заклинання проказати, щоб замість підземелля хоч більш-менш тепле приміщення з'явилося — нічого не вийшло. І в Одівця-Кравця, який хотів щось тепленьке з одягу начаклувати, — теж не вийшло. І решта братів абсолютно нічого не змогли зробити. Геть-чисто всі чари їхні пропали, як не було.

Засумували брати.

Лежать, тремтять, зітхають.

— Мабуть, кінець нам прийшов.

І не так себе їм жалко, як сестриць-сміяниць, яких вони визволити не в змозі, не в силі.

Кожен руку до грудей притуляє, де біля серця вінок схований, і ніжні сумні слова шепоче.

— Ех! — тихо зітхнув Чарівник-Будівник. — Не жаль було б і життя віддати, тільки б її побачити.

І раптом з темряви почувся голос, мов дзвіночок:

— Не треба життя віддавати. Я тут.

Засвітився враз ліхтарик-блیمарик, і побачив Чарівник-Будівник у кутку підземелля дівчину з сунічної галявини — високу, струнку, як тополя, ставну, чорноброву Веселицю Прекрасну. А поряд — всі шестеро її сестер.

— Так ви теж тут! — підхопилися брати, кинулися до них. Слова вимовити не можуть.

Нарешті Чарівник-Будівник отямився й каже:

— Ну, тепер мені й смерть не страшна. Усміхнулася Веселиця Прекрасна.

— Не про смерть, про життя думати треба. Треба думати, як самим звідси вибратися і Жарт-Птицю звільнити.

Зітхнули брати всі разом:

— Як же це зробити, коли в нас усі чари геть-чисто пропали. Безсилі ми.

І знову усміхнулася чорноброва дівчина, аж посвітлішало в підземеллі (недарма її звали Веселицею Прекрасною). Усміхнулася й каже:

— То, хлопці, нічого. Не сумуйте. На Бомбулу все одно ніякі чари не діють. Поряд з ним усі інші чари зникають. Недарма й ваші зникли. Тільки ні він, ні Бомбулиця, ні Бомбулеса не знають про це. І не знають вони, що пересилити їх може не чарівна, а звичайна сила — розум і праця, мужність і дружба. І якщо ми всі гуртом візьмемося, то подолаємо їх.

— Ми готові! — вигукнули брати. — Кажи, що робити.

Перш за все треба нам з цього підземелля вибратися. І не просто вибратися, а в сусіднє підземелля перейти, де Бомбула зберігає чарівний крам-ловсам, з якого мішки-самолови робляться. Без мішків-самоловів не подолати нам Бомбулу з його посімейством, криворотими карликами і вартою.

— А як же нам у сусіднє підземелля перейти? — питають брати.

— Хто у вас на вигадки мастак? — питає Веселиця Прекрасна. — У нас Олена-Вчена.

І на сестрицю-сміяницю показує, в якої очі, мов фіалки лісові. Це її Майстер-Видумляйстер на сунічній галявині зустрів, її вінок з лісових фіалок біля серця носить.

Подивились майстри на Майстра-Видумляйстра.

— Він! — кажуть.

Почервонів Майстер-Видумляйстер, опустив очі. Крім заклинання «Тангенс-синус-керосинус...» нічогісінько в голові нема.

— Не можу... Не вмію... — ледь чутно прошепотів.

— У невмілого руки не болять, — усміхнулася Олена-Вчена. — Берись та вчись.

Одвела його вбік, щось шепотіти почала. Він тільки головою киває й підтакує.

Потім Олена-Вчена й каже:

— Придумали ми землерийний пристрій. З гребінців наших дівочих, з черевиків ваших парубоцьких: гребінцями пристрій землю рие, черевиками одкидає — тунель прокладає.

Віддали сестриці свої гребінці, поскидали брати свої черевики! Заходилися Олена-Вчена й Майстер-Видумляйстер ладнати пристрій. Голови один до одного поскиляли, вона показує, він киває, підтакує, захопилися — нічого круг себе не бачать.

Дивляться брати — а Майстер-Видумляйстер усміхається несміливо, ледь-ледь, але усміхається. Вперше відтоді, як чарівником став.

Зробили Олена-Вчена і Майстер-Видумляйстер свій пристрій. Почали хід у сусіднє підземелля рити.

Гребінцями риють, черевиками землю одкидають — тунель прокладають.

Брати і сестриці їх підміняють. Дружно у сім змін працюють.

Довго рили хід. Нарешті прорили.

Вилізли в сусіднє підземелля. Дивляться — під стіною краму-ловсаму лежать сувої.

Веселиця Прекрасна й каже:

— Ну от! Тепер за мішки-самолови братися треба. А це не просто мішки, а такі, з яких навіть чарівник сам не вилізе. Їх і покроїти треба вміти, і пошити треба вміти. Хто з вас шити мастак? У нас Галя-Ткаля.

І на сестрицю-сміяницю показує, в якій очі сині-сині, як волошки польові. Це її Одівець-Кравець на суничній галявині зустрів, її вінок з польових волошок біля серця носить.

Глянули брати на Одівця-Кравця.

— Він! — кажуть.

Почервонів Одівець-Кравець, опустив очі.

— Нічого не вмію, — чесно признався.

— У невмілого руки не болять, — усміхнулася Галя-Ткаля. — Берись та вчись.

Вийняла з кишені ножиці, заходилася крам-ловсам кроїти. Одівець-Кравець підсобляє, головою киває — вчиться.

Покроїли, взялися шити. І хоч Одівець-Кравець раз у раз пальці коле, проте не зважає, голкою махає — аж чуб мокрий.

Дивляться брати — а Одівець-Кравець усміхається. Несміливо, ледь-ледь, але усміхається. Вперше відтоді, як чарівником став.

Довго шили вони (брати й сестриці їх підміняли, у сім змін працювали), пошили чотири здоровенницьких хитромудрих мішки-самолови.

Веселиця Прекрасна й каже:

— Ну а тепер треба з підземелля нагору підніматися.

Для цього Бомбулі служить ліфт-ескалатор. Оно він. Але треба розібратися, як ним користуватися. Хто у вас по засобах пересування мастак? У нас Надійка-Водійка.

І показує на дівчину-сміяницю, як лілея, білолицю. Це її Літун-Плавець-Ходило на суничній галявині зустрів, її вінок з білих лілей на грудях носить.

Глянули брати на Літуна-Плавця-Ходила.

— Він! — кажуть.

Почервонів Літун-Плавець-Ходило, опустив очі.

— Не вмію я нічого, — чесно признався.

— У невмілого руки не болять, — усміхнулася Надійка-Водійка. — Берись та вчись.

Заходилася Надійка-Водійка коло ліфта поратися — розбиратися, як ним користуватися. Літун-Плавець-Ходило тільки головою киває, підтакує. Незвичайний ліфт, хитромудрий, такого в світі ніде немає. Але розібралися Надійка-Водійка з Літуном-Плавцем-Ходилом. Зашурхотіли, розчинилися двері.

Дивляться брати, — а Літун-Плавець-Ходило усміхається. Вперше відтоді, як чарівником став.

— Заходьте у ліфт, поїхали, — сказали Надійка-Водійка і Літун-Плавець-Ходило.

Зайшли брати і сестриці-сміяниці в ліфт, поїхали нагору.

І піднялися прями́сінько у палац, у той самий зал, де на стінах зброя висить.

Бачать — ранній ранок нагорі. Сонечко у вікна всміхається. Тремтить-дзеленчить на стінах зброя — так хропуть Бомбула і його посімейство.

А мішки-самолови вже самі з рук рвуться.

Гоп!

Гоп! Гоп!

Бомбула, Бомбулиця й Бомбулеса навіть прокинутися не встигли, як уже в мішках опинилися.

А в четвертий мішок-самолов кривороті карлики і посіпака-вартовий потрапили.

Вкинули брати всі чотири мішки у ліфт-ескалатор, натиснули кнопку — гур-гур! — поїхала уся Бомбуляндія під землю на віки вічні.

— Ну а тепер, — каже Веселиця Прекрасна, — треба Жарт-Птицю визволяти. Оно бачите, височенна неприступна круча під хмари звелася. І біля самісінького верху ледь помітна цяточка чорніє. То печера. У тій печері замурував Бомбула Жарт-Птицю, щоб ніколи вона людям не усміхалася.

— Як же туди дістатися? — в розпачі презирнулися брати.

— Треба розібрати палац Бомбули і з того каміння побудувати сходи, — сказала Веселиця Прекрасна. — Іншого виходу нема. Важка й виснажлива це робота. Сили потрібні. А ми й рісочки в роті не мали. Виснажилися, охляли. Оно за палацом сад з різними химерними рослинами. Та які з них їстівні, а які отруйні — невідомо. Та й приготувати їх, мабуть, треба. Хто з вас у рослинах знавець і куховарити мастак? У нас Томка-Агрономка та Варка-куховарка.

І вказала спершу на сестрицю-сміяницю, в якій уста ніжні, мов червоний мак, горять, а потім на сестрицю-сміяницю, в якій карі очі золотисто проміняться, а щоки рум'яні, наче мальви лісові. Були то дівчата, яких зустріли на сунічній галявині Чарівник-Садівник та Чарівник-Годівник. І цим братам довелося червоніти й опускати очі. Бо й вони не вміли нічого. Та дівчата їх навчили. І вони також усміхнулися вперше після того, як чарівниками стали.

Томка-Агрономка і Чарівник-Садівник назбирали, накопали у саду різних їстівних рослин, фруктів-овочів. Варка-Куховарка і Чарівник-Годівник наготували смачного обіду. Хотіли вже їсти, аж тут Веселиця Прекрасна й каже:

Стривайте! Гляньте одне на одного — на кого ми схожі? Чи годиться у такому вигляді до столу сідати, пити-їсти починати?

Глянули брати-чарівники й сестриці-сміяниці одне на одного, усміхнулися. Ну й вигляд! Розпатлані, замурзані, землею перемазані.

— А хто у вас вміє чепурити, красу наводити? — питає Веселиця Прекрасна. — У нас Одарка-Перукарка.

І на сестрицю-сміяницю вказує, в якій золоте волосся — мов сонячний цвіт кульбаби. Це її Чаклун-Красотун на сунічній галявині зустрів, її вінок з кульбабок золотих біля серця носить.

Довелося червоніти й Чаклуну-Красотуну.

Та Одарка-Перукарка швидко його навчила, і вдвох вони так усіх причепурили, що

любо глянути було — не дівчата й хлопці, а лялечки.

Сіли вони до столу, гарненько пообідали.

— Ну а тепер — за роботу! — каже Веселиця Прекрасна. — Хто у вас будувати мастак?

Тут уже й найстаршому братові, Чарівникові-Будівникові довелося пекти раків. І чи не найбільше. Бо у сестриць будівницею була сама Веселиця Прекрасна.

І як же неприємно було найстаршому братові опускати перед нею очі й казати:

— Не вмію...

І чути у відповідь:

— У невмілого руки не болять. Берись та вчись.

Але нічого не поробиш. Коли щось не вмієш, завжди соромно.

Дружно взялися усі за роботу. По камінчику розібрали палац Бомбули. І почали з того каміння будувати сходи.

Ох і важка була то робота — будувати сходи аж до самісіньких хмар! Але диво дивне — чим довше вони будували, чим вище піднімалися, тим веселіше їм ставало, незважаючи на втому.

І сама рвалася з грудей пісня:

Сонце світить, Землю гріє. Хто працює — Той радіє. Квіти квітнуть, Пісня ллється. Хто працює — Той сміється.

Довго будували вони сходи. Та нарешті збудували.

Зайшли в печеру, розбили мур і випустили на волю чарівну Жарт-Птицю. Злетіла вона до сонця і — заспівала. І така радість братів охопила, що ні в казці сказати, ні пером описати!

Глянули брати з гори на світ — та який же він гарний! Сонячний і веселий. Дзвінкий, птахоспівний, красноквітний!

І подумали брати — та невже ж було таке, що їм жити не хотілося!.. Аж згадують страшно!

І вигукнув Чарівник-Будівник:

— А давайте збудуємо тут місто-сад Радоград!

— Правильно! — сказала Веселиця-Прекрасна.

І всі інші брати і сестриці сказали:

— Абсолютно правильно!

І знову взялися вони за роботу.

Незабаром зросло чудове місто-сад Радоград.

А коли місто було побудоване, раптом задзвонив чарифон-автомат. Взяли брати трубку і почули далекі-далекі й рідні-рідні голоси:

— Здрастуйте, сини наші, синочки, синочки-голубочки! Ми все-все бачили по чаривізору і все-все знаємо. Дуже ми за вас раді, нарешті ви зрозуміли, що вам треба. Тепер ми спокійні. Щастя вам!

— Ой, стривайте! Не кладіть трубку! — загукали брати. — Стривайте! Готуйтеся, чекайте і нас зустрічайте! Зараз ми по вас прилетимо. Годі вам жити у самоті на горі Спокою. Ви тепер житимете з нами, у місті Радограді.

Сіли брати на літак і полетіли на гору Спокою. Забрали діда Мудрила і бабу Лагоду і привезли у Радоград. І відбулося бучне свято. Одразу новосілля і весілля. У грандіозному Палаці Щастя одночасно одружувалося сім пар:

Чарівник-Будівник і Веселиця Прекрасна, Чарівник-Садівник і Томка-Агрономка, Чарівник-Годівник і Варка-Куховарка, Чаклун-Красотун і Одарка-Перукарка, Одівець-Кравець і Галя-Ткаля, Майстер-Видумляйстер і Олена-Вчена, Літун-Плавець-Ходило і Надійка-Водійка. Правда, як вам відомо, називалися так брати тільки за звичкою — адже вони не були вже ніякими чарівниками, а були звичайними вмілими трудівниками.

А коли відгуляли молоді весілля, знову взялися до праці — зводити людям будинки, вирощувати сади, годувати людей смачною їжею, майструвати для них різні машини, що полегшують важку працю, одягати їх у найчудесніші вбрання, робити їх гарними і молодими

і возити їх швидко й весело по усій-усій землі.

І були брати завжди радісні і щасливі. Бо їм завжди співала свої веселі пісні чарівна Жарт-Птиця. І я хочу, любі друзі, щоб ви добре запам'ятали:

*Співає, сміється чарівна Жарт-Птиця
Тому, хто уміє і любить трудиться!
І хто цього не забуде —
Той завжди щасливий буде!..*

Спасибо, что скачали книгу в бесплатной электронной библиотеке Royallib.ru

Оставить отзыв о книге

Все книги автора